

izleme raporu

TÜRKİYE'DE ENGELLİLİK TEMELİNDE AYRIMCILIĞIN İZLENMESİ RAPORU

1 Ocak – 30 Haziran 2010

Hazırlayanlar
ARZU ŞENYURT AKDAĞ
GİZEM TANAY
HAKAN ÖZGÜL
LÜTFİYE KELLEÇİ BİRER
ÖZLEM KARA

İstanbul, Şubat 2011

**Türkiye’de
Engellilik Temelinde
Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu**

1 Ocak – 30 Haziran 2010

Raporu Hazırlayanlar

**Arzu Şenyurt Akdağ
Gizem Tanay
Hakan Özgül
Lütfiye Kelleci Birer
Özlem Kara**

İstanbul, Şubat 2011

Türkiye’de Engellilik Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu
1 Ocak – 30 Haziran 2010

Raporu Hazırlayanlar: Arzu Şenyurt Akdağ, Gizem Tanay, Hakan Özgül,
Lütfiye Kelleci Birer, Özlem Kara
Raporu Değerlendiren: İdil Işıl Gül
Yayına Hazırlayanlar: Burcu Yeşiladalı, Gökçeçiçek Ayata

İstanbul, Şubat 2011

İstanbul Bilgi Üniversitesi

İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Kurtuluş Deresi Cad. Yahya Köprüsü Sok. No:1 Dolapdere 34440 Beyoğlu-İstanbul

Tel: 0 212 253 87 42

Faks: 0 212 256 53 63

E-mail: insanhaklarimerkezi@bilgi.edu.tr

Web: <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>

Türkiye’de Engellilik Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu, bağımsız araştırmacılar Arzu Şenyurt Akdağ, Gizem Tanay, Hakan Özgül, Lütfiye Kelleci Birer ve Özlem Kara tarafından, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin Şubat 2009 – Mart 2011 arasında yürüttüğü Belgeleme ve Raporlama Yoluyla Türkiye’de Ayrımcılıkla Mücadele Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Proje, Avrupa Birliği’nin Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı ve Global Dialogue tarafından finansal olarak desteklenmiştir.

Raporun içeriğinin sorumluluğu tamamen yazarlarına ait olup, hiçbir suretle Avrupa Birliği’nin, Global Dialogue’un ve İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin görüşleri veya tutumu şeklinde yansıtılamaz.

Raporun içeriği kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Rapor ticari olmayan amaçlarla ve kaynak göstermek kaydıyla çoğaltılabilir.

İçindekiler

Raporu Hazırlayanlar	6
Teşekkür	7
Kısaltmalar	8
Sunuş	9
Giriş	11
Arka Plan, Tanımlar ve Yöntem	13
ARKA PLAN ve TANIMLAR	13
Nüfus ve İstatistikî Bilgiler	13
Engelliliğin Tanımı	13
Engelliliğin Tasnif Edilmesi	14
Toplumsal Algı	15
Engellilik Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları	15
YÖNTEM	16
Bilgi Edinme Başvuruları	16
Yazılı Medya Taraması	16
Alanda Çalışan STK'larla ve Diğer Unsurlarla İletişim	17
Araştırma Kapsamında Kullanılan Akademik Çalışmalar ve Makalelerin Taranması	17
Yasal Mevzuatın Taranması	18
STK Yayınlarının Taranması	18
<i>STK Koalisyonu Tarafından Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunulan Gölge Rapor</i>	18
<i>Halkevleri, Engelli Hakları Atölyesi</i>	19
Yargıya İntikal Eden Vakaların Taranması	19
Yasama Faaliyetlerinin İncelenmesi	20
<i>Soru Önergeleri</i>	20
<i>Kanun Tasarıları</i>	20
Diğer Yayınlar ve Raporların Taranması	20
<i>Bildiriler</i>	20
<i>Kent Konseyleri Tarafından Hazırlanan Raporlar</i>	21
Yenimahalle Belediyesi Kent Konseyi Engelliler Çalışma Grubu	21
Çankaya Belediyesi Kent Konseyi Engelliler Meclisi	21
İzleme ve Raporlama Süresince Karşılaşılan Sorunlar	21
<i>Bilgi Edinme Başvuruları Açısından</i>	21
<i>STK'lar ve Veri Toplama</i>	21
<i>Tanımlar ve Tanımlamalar</i>	22
Ayrımcılıkla İlgili Mevzuat, Politikalar ve Vakalar	23
İSTİHDAM	23
Hukuki Düzenlemeler	24
Hükümetin Eylem ve Politikaları	26
<i>Devlet Memurları</i>	26
<i>İşçiler</i>	26
<i>Duyuru ve İlanlarda Ayrımcılık</i>	26
<i>Soru Önergeleri</i>	27
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	27
<i>Yargıya İntikal Eden Vakalar</i>	27
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Karşı Mesut Bektaş Davası	27
Emniyet Genel Müdürlüğü'ne Karşı Derya Yalçınkaya Davası	28
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne Karşı Nursel Özdemir Davası	28

Sosyal Güvenlik Kurumu'na Karşı Görme Özürlüler Derneği, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği, Türkiye Kas Hastalıkları Derneği ve Türkiye Sakatlar Derneği Davası .	28
<i>Medyaya Yansıyan Vakalar</i>	29
<i>STK Yayınları</i>	30
EĞİTİM	31
Hukuki Düzenlemeler	31
Hükümetin Eylem ve Politikaları	32
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	33
<i>Yargıya İntikal Eden Vakalar</i>	33
ÖSYM'ye karşı Murat Kefeli Davası	33
İstanbul Aydın Üniversitesi, ÖSYM ve Yükseköğretim Kurulu'na Karşı Görme Özürlüler Derneği, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği, Türkiye Kas Hastalıkları Derneği ve Türkiye Sakatlar Derneği Davası.....	33
Ege Üniversitesi'ne Karşı Mahmut Yiğit Çakın Davası	34
<i>Medyaya Yansıyan Vakalar</i>	34
<i>STK Yayınları</i>	36
SAĞLIK HİZMETLERİ	36
Hukuki Düzenlemeler	38
Hükümetin Eylem ve Politikaları	38
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	39
<i>Yargıya İntikal Eden Vakalar</i>	39
SGK'ya Karşı Türkiye Kas Hastalıkları Derneği Davası.....	39
<i>Medyaya Yansıyan Vakalar</i>	39
BARINMA	40
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	42
<i>Medyaya Yansıyan Vakalar</i>	42
MAL ve HİZMETLERE ERİŞİM	42
Hukuki Düzenlemeler	42
Hükümetin Eylem ve Politikaları	43
<i>Adalet Bakanlığı</i>	43
<i>Bayındırlık ve İskân Bakanlığı</i>	44
<i>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı</i>	44
<i>Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü</i>	44
<i>Diyanet İşleri Başkanlığı</i>	44
<i>Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu</i>	45
<i>Belediyeler</i>	45
Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları	46
<i>Yargıya İntikal Eden Vakalar</i>	46
İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne Karşı Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği Davası..	46
Ankara 34. Noteri'ne Karşı Olgun Yılmaz Davası	46
Hikmet Öztoprak'a Karşı Olgun Yılmaz Davası	47
Beylikdüzü Belediyesi'ne Karşı Hakan Özgül Davası	47
<i>Medyaya Yansıyan Vakalar</i>	48
<i>STK Yayınları ve Tespit Edilen Diğer Vakalar</i>	49
HER HAK BAKIMINDAN ERİŞİLEBİLİRLİK	50
ÖZEL HAYAT	51
İçişleri Bakanlığı'na Karşı Dersu Erol Uyar Davası	51
TBMM Yasama Faaliyetleri ve Lokman Ayva Davası	51
Değerlendirme ve Öneriler	53
GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	53
ÖNERİLER	55
Merkezi ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler	55
Yasama Organına Yönelik Öneriler	56

Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Öneriler.....	56
Ekler	57
EK-1: Görüşme yapılan kurumlar	57
EK-2: Haberlerin analizi ve tasnifi	58
EK-3: Danıştay 12. Daire E.2006/1098 K.2008/5603 Sayılı Kararı	59
EK-4: Van Belediye Başkanlığı Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü'nün 14.05.2010 ve M.65.Ü.VAN.0.14-2010/ 22-0 Sayılı Yazısı	62
EK-5: Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesi'nin K.2010/112 Sayılı Kararı	63
EK-6: İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'nin E.2009/798 ve K.2010/160 Sayılı Kararı	65
EK-7: Danıştay 8. Daire'nin E.2008/130 K.2009/1905 Sayılı Kararı	66
Kaynakça	69

Raporu Hazırlayanlar

ARZU ŞENYURT AKDAĞ

1976 senesinde Ankara'da doğdu. 1999 senesinde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda 1999–2005 yılları arasında avukat olarak görev yaptı. Halen Sosyal Güvenlik Kurumu'nda avukat olarak çalışmaya devam etmektedir. 1998–2002 yılları arasında Avrupa Körler Birliği Gençlik Komisyonu Üyeliği, 2000–2002 yılları arasında Türkiye Körler Federasyonu Genel Sekreterliği, 2008–2010 yılları arasında Türkiye Körler Federasyonu'nda Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Halen Ankara Barosu Engelli Hakları Kurulu'nda görev almaktadır.

GİZEM TANAY

1982 senesinde Ankara'da doğdu. 2005 senesinde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku) A.B.D. Yüksek Lisans öğrenimine devam etmektedir, tez konusu ise ayrımcılık suçudur. Halen Ankara Yenimahalle Belediyesi'nde avukat olarak çalışmakta, Ankara Barosu Engelli Avukatlar Kurulu Üyeliği de devam etmektedir.

HAKAN ÖZGÜL

1978 yılında İstanbul'da doğdu. 1996 yılında Fatih Ahmet Rasim Lise'sinden mezun oldu. 1997 yılından bu yana İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin İGDAŞ adlı Belediye İktisadi Teşekkülü'nde çalışmaktadır. 2004-2006 yılları arasında Türkiye Kas Hastalıkları Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı, 2006 yılından bu yana ise Yönetim Kurulu Üyesi (Sayman) olarak görev yapmaktadır.

LÜTFİYE KELLEÇİ BİRER

1970 yılında Giresun'da doğdu. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü'nden 1997 senesinde mezun oldu. 1999-2006 yılları arasında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nde memur, 2006-2008 yılları arasında ÖZİDA'da memur ve 2008'den bu yana TBMM'de memur olarak görevini sürdürmektedir. Birer İngilizce bilmektedir.

ÖZLEM KARA

1974 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1995 yılında mezun oldu. 1997–2001 yılları arasında Seyhan Belediyesi (Adana), 2001–2004 yılları arasında Adana Defterdarlığı ve 2004–2009 yılları arasında ise, yine Seyhan Belediyesi'nde avukat olarak görev yaptı. Halen Çukurova Belediyesi'nde (Adana) avukat olarak görevini sürdürmektedir. 2000–2001 yılları arasında Çağdaş Hukukçular Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulu Üyeliği, çeşitli dönemlerde ve halen Adana Barosu Kadın Hakları Komisyonu Üyeliği, 2004 tarihinden bu yana ise Adana Kadın Danışma Merkezi ve Sığınmaevi Derneği Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulunmaktadır. Halen kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, ensest ve ayrımcılık konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

Teşekkür

Araştırma süresince desteklerini eksik bırakmayan araştırma ekibimizin ailelerine, yorum, görüş ve düşünceleriyle raporun yazılmasına destek veren Türkiye Sakatlar Derneği Genel Müdürü Sayın H. Ergün İşeri'ye teşekkürlerimizi sunuyoruz.

2005 senesinden bu yana sivil toplum kuruluşları temsilcilerine, 2009 senesinden bu yana ise araştırma ekibinin de içinde bulunduğu gruba, uluslararası hukuk konusunda çeşitli eğitimler veren, Türkiye'de Engellilerin İnsan Haklarına Saygının Güçlendirilmesi Projesi'ni yürüten ve tüm bunların bir tezahürü olarak araştırma ekibinin böylesine önemli bir raporu yazacak bilgi, birikim ve analiz yeteneğini kazanmasında büyük emeği olan ve raporun taslağı hakkındaki yorum, görüş ve düşünceleriyle rapora önemli katkılar sağlayan İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Işıl İdil Gül'e teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Arzu Şenyurt Akdağ, Gizem Tanay, Hakan Özgül,
Lütfiye Kelleci Birer ve Özlem Kara

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
A.g.e.	adı geçen eser
BM	Birleşmiş Milletler
CTF	Cerrahpaşa Tıp Fakóltesi
DDK	Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPB	Devlet Personel Başkanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EHS	Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
ESKHK	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
ESKHS	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
EÜ	Ege Üniversitesi
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
İAÜ	İstanbul Aydın Üniversitesi
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İFTREAH	İstanbul Fizik Tedavi Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
İTF	İstanbul Tıp Fakóltesi
KASDER	Türkiye Kas Hastalıkları Derneği
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
LGS	Lisans Geçiş Sınavı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
ÖZİDA	Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	sivil toplum kuruluşu
SUT	Sağlık Uygulama Tebliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
THY	Türk Hava Yolları
TOHAD	Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜİK	Türkiye İstatistik Enstitüsü
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire
YGS	Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

Sunuş

Engellilik temelinde ayrımcılığın izlenmesine dair bu rapor, Şubat 2009 – Mart 2011 arasında yürütülen Belgeleme ve Raporlama Yoluyla Türkiye’de Ayrımcılıkla Mücadele Projesi kapsamında hazırlandı. İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülen projenin genel amacı, Türkiye’de süregiden ayrımcı uygulamaların ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmak ve ayrımcılıkla mücadeleye yönelik mekanizmaların güçlendirilmesi idi. Sivil toplum kuruluşlarının (STK) ve sendikaların insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasında ve ayrımcılıkla mücadelede oynadığı önemli rol projenin çıkış noktası oldu. Proje kapsamında ırk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ayrımcılık temelleri olarak ele alındı. Proje ile bu temellerde ayrımcılık meselesini ele alan ve bu alanda çalışmalar yapan STK’ların ve sendikaların ayrımcılıkla mücadelede oynadıkları rolün güçlendirilmesi, dolayısıyla bu temellerde ayrımcılığa uğrayan kişi gruplarının durumlarının iyileştirilmesine katkı sağlanması hedeflendi. STK temsilcileri, aktivistler, sendika temsilcileri ve avukatlar ise projenin hedef grubunu oluşturdu.

Şubat 2009’dan bu yana projenin genel amacı ve hedefleri doğrultusunda bir dizi faaliyet düzenlendi. Bunlardan ilki, ayrımcılık ile mücadele eden veya bu konular üzerinde çalışan belli başlı STK’ların ve sendikaların ayrımcılıkla mücadelede mevcut durumlarının belirlenmesini hedefleyen bir haritalama çalışması oldu.¹ Haritalama çalışması ile bu alanda çalışan kurumların profili çıkarılarak, ayrımcılık yasağı alanındaki uzmanlıkları ve ihtiyaçları tespit edildi, ayrımcılıkla mücadelede karşılaştıkları güçlükler ortaya çıkarıldı. Bu çalışmayı takiben Kasım 2009’da STK ve sendika temsilcilerine yönelik olarak İstanbul’da iki günlük “İletişim ve Ağ Kurma Semineri” düzenlendi. Her iki çalışma ile STK’lar ve sendikalar arasındaki mevcut ağların güçlendirilmesi ve yeni ağların oluşmasının teşvik edilmesi hedeflendi. Ocak 2010’da biri STK ve sendika temsilcilerine, bir diğeri ise avukatlara yönelik “Ayrımcılık Yasağı Eğitim Semineri: Kavramlar, Hukuksal Temeller, İzleme ve Belgeleme” başlıklı üçer günlük iki eğitim semineri gerçekleştirildi. Bu seminerlerin ardından Haziran 2010’da Batman’da, Temmuz 2010’da ise Bursa’da gene STK ve sendika temsilcilerine yönelik ve önceki seminerlerle benzer içerikli birer günlük eğitim seminerleri gerçekleştirildi. Projede ayrıca, ayrımcılık ve ayrımcılığın izlenmesi ve belgelenmesi konularına ilişkin eğitimlerde ve STK’lar ile sendikaların yürüttüğü izleme ve belgeleme faaliyetlerinde kaynak olarak kullanılmak üzere iki rehber kitap hazırlandı.²

Projenin son bileşeni olarak projede ele alınan dört farklı ayrımcılık temelinde tespit edilen ayrımcılık vakalarını kapsayan dört farklı izleme raporu hazırlandı. Ayrımcı mevzuata,

¹ Sevinç Eryılmaz Dilek ve Ulaş Karan tarafından hazırlanan haritalama çalışması raporuna <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

² İdil Işıl Gül ve Ulaş Karan tarafından ayrımcılık yasağı ile ilgili hazırlanan rehber kitaplara <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

politika ve uygulamalara dair güvenilir verileri derlemenin ve analiz etmenin, bunun ardından bu verilere dayanarak nitelikli ve kapsayıcı raporlar hazırlamanın ayrımcılıkla mücadele için yürütülen savunuyu faaliyetleri açısından önemi ve gerekliliği, izleme raporlarının hareket noktası oldu. Raporlar ile Türkiye’de ayrımcılığın varlığı ve yoğunluğu hakkında bilginin yaygınlaştırılması ve artırılması hedeflendi. Irk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temellerinde gerçekleşen ayrımcı muamelelerin derlendiği bu dört rapor bağımsız araştırmacılar tarafından hazırlandı.

Raporları hazırlayacak araştırmacıları belirlemek için insan hakları özellikle de ayrımcılıkla mücadele alanında çalışan kişi, grup, STK ve sendikalara yönelik açık çağrı yapıldı. Açık çağrıya dair yapılan başvurular bir kurul tarafından değerlendirilerek raporu hazırlayacak gruplar belirlendi. Bunun ardından raporların içeriği için belli standartlar geliştirildi. Araştırmacılarla düzenlenen bir dizi toplantı, bilgi-görüş alışverişi ve değerlendirme sürecinden sonra raporlar son haline getirildi. Raporların açık çağrıyla duyurulduğu günden tamamlandığı güne kadar birçok kazanım elde edildi. Bunlardan en önemlileri; bu alanda çalışan kişi ve grupların izleme ve raporlama faaliyetlerine teşvik edilmiş olması, raporu kaleme alan araştırmacılar ve proje ekibi arasında ayrımcılığın tespitine ve rapor hazırlamaya yönelik geçen verimli tartışmalar, farklı temeller üzerine rapor hazırlayan araştırmacılar arasında gerçekleşen bilgi-tecrübe paylaşımı ve ayrımcılığın izlenmesi için yeni koalisyonların ve çalışma gruplarının oluşmasının gerekliliği yönündeki fikir birliği oldu.

İzleme raporlarında, istihdam, eğitim, barınma, sağlık hizmetleri ve mal ve hizmetlere erişim alanlarında yukarıda belirtilen dört farklı temelde ayrımcılık ele alındı. İzleme raporları ile ayrımcılık vakalarını izlemenin, düzenli veri toplamanın ve bu verilerin analizinin ayrımcılıkla mücadelede ne derece önemli olduğuna dair anlayışın gelişmesi beklenmektedir. İzleme raporlarının aynı zamanda, Türkiye’de ayrımcı mevzuat ve uygulamaların benzer şekilde izlenmesi, belgelenmesi ve raporlanmasına yönelik çalışmalara kaynaklık etmesi ümit edilmektedir. Bu nedenlerle, hazırlanmış olan izleme raporları ilgili ve konuya ilgi duyan kurumlar, girişimler ve kişilerle paylaşılacaktır.

Engellilik temelinde ayrımcılığa ilişkin izleme raporu Arzu Şenyurt Akdağ, Gizem Tanay, Hakan Özgül, Lütfiye Kelleci Birer ve Özlem Kara tarafından hazırlandı. Proje ekibi olarak, kendilerine bu çalışmada yer aldıkları için teşekkür ediyoruz.

İzleme raporunun hazırlanış sürecinde proje ekibiyle ve araştırmacılarla bilgi ve belge paylaşan, görüşme taleplerini kabul eden herkese, tüm STK ve sendika temsilcilerine ve kurumlara müteşekkir olduğumuzu belirtmeliyiz.

İzleme sürecine yön vermemiz ve standartları belirlememiz konusunda proje ekibi olarak bizlere ve bu raporu hazırlayan araştırmacılara destek olan ve konuyla ilgili birikimlerini bizlerle paylaşan İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi üyeleri Yrd. Doç. Dr. İdil Işıl Gül ve Arş. Gör. Ulaş Karan’a izleme raporuna ve projeye sundukları katkı için teşekkür ediyoruz. İdil Işıl Gül’e bu raporun taslak metnini değerlendirdiği ve raporun geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunduğu için ayrıca teşekkür ediyoruz.

Son olarak, projeye finansal destek sağlayan Avrupa Birliği’ne ve Global Dialogue’a, ayrıca proje süresince çalışmalarımıza sunduğu katkı ve destekten dolayı İstanbul Bilgi Üniversitesi’ne teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

Proje Ekibi
Burcu Yeşiladalı ve Gökçeçiçek Ayata

Giriş

Elinizdeki rapor 2010 yılının ilk altı ayında engellilik temelinde gerçekleşen ayrımcı uygulamaları, ayrımcılığı yasaklayan veya ayrımcılık içeren mevzuatı, hükümetin bu konuyla ilgili eylem ve politikalarını ve bu tarihler arasında devam eden ve sonuçlanan idari ve yasal süreçleri içermektedir. Rapor kapsamında istihdam, eğitim, barınma, sağlık hizmetleri, mal ve hizmetlere erişim alanlarında gerçekleşen ayrımcı muameleler ele alınmıştır. Rapor, izleme ve raporlamanın konusu olmayan ancak araştırmacıların önemli olduğuna inandığı özel hayat ve medeni ve siyasi haklara ilişkin birer örneği de içermektedir.

Bu raporda Türkiye’de yaşayan uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel, işitsel, konuşma ya da algısal bozukluğu bulunan kişilerin yaşadıkları ayrımcı muameleler konu edilmiştir. Araştırma tüm Türkiye’de engellilere yönelik ayrımcılık vakalarını incelemeyi hedeflemiştir. Her bölgeden en az bir ve büyük ilde derinlemesine incelemeler yapılmıştır. İllerin seçiminde nüfus ve coğrafi büyüklükler belirleyici olmuştur. Bunlar sırasıyla, Adana, Ankara, Antalya, Edirne, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Trabzon ve Van illeridir.

Raporun amacı engellilik temelinde gerçekleşen ayrımcılık vakalarını izlemek ve izleme sonuçlarını hazırlanan raporla belgelemek, bu sayede izleme ve belgelemeye dair iyi bir örnek oluşturmaktır. Bu çalışma ile izleme raporlarının sistematik ve devamlı hale gelmesi, benzer raporların başka kişi ve gruplarca veya farklı ayrımcılık temellerinde hazırlanmasını kolaylaştırması, bu alanda çalışanları cesaretlendirmesi ve destek olması ümit edilmektedir. Bu ve benzer raporlar sayesinde Türkiye’de gerçekleşen ayrımcılık vakalarının tekil vakalar olmadığını fark edilmesi beklenmektedir.

Engellilik temelinde ayrımcılığa dair hazırlanan bu izleme raporu ilgili bakanlıklara, milletvekillerine, ilgili TBMM komisyonlarına, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’na, il ve ilçe insan hakları kurullarına, belediyelere, sivil toplum kuruluşlarına (STK), sendikalara, bu alanda çalışan veya çalışmaya gönüllü avukatlara ve hukukçulara, uluslararası izleme örgütlerine, bu alanda çalışan aktivistlere, konu üzerine araştırma yapan akademisyenlere, üniversite öğrencilerine, konuya ilgi duyan medya mensuplarına kısacası ayrımcılık konusuyla ilgilenen herkese yönelik hazırlanmıştır.

Rapor, 1 Ocak – 30 Haziran 2010 tarihleri arasında gerçekleşen ayrımcılık vakalarını kapsamaktadır. İzleme raporlarının 12 ayı içine alacak şekilde yılda bir hazırlanması daha alışıldık bir yöntemdir. Yıllık raporlar verilerin yıl ve ay temelinde karşılaştırılabilmesini ve eğilimlerin yıllara göre değişimini görebilmeyi sağlar. Ancak bu rapor bir proje kapsamında hazırlandığından ve bu projenin zaman sınırlarına tabi olduğundan yılın ilk altı ayına ilişkin hazırlanması gerekmiştir. Bu durum, ayrımcılığın dönemsel olarak yoğunlaştığı ya da azaldığı eğitim veya istihdam gibi bazı alanlarda izlemeyi sınırlamış veya zorlaştırmıştır.

Proje kapsamında dört farklı ayrımcılık temelinde hazırlanan izleme raporlarında yer alacak alanlar Avrupa Birliği Konseyi'nin Irk Eşitliği Direktifi³ ile İstihdamda Eşitlik Direktifi⁴ dikkate alınarak belirlenmiştir. Raporlarda istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri, barınma, mal ve hizmetlere erişim alanlarında araştırmacılar tarafından tespit edilmiş olan ayrımcılık vakalarına yer verilmiştir.

İzleme raporları için belirlenen alanlardan sağlık ve barınma hakkı alanları bu raporda kısmen yer almaktadır. Bunun nedeni raporun hazırlandığı dönemde bu alanlarda ayrımcılık olmaması veya raporu kaleme alan araştırmacıların bu alanlarda gerçekleşen ayrımcılık vakalarına ilişkin verilere ulaşamamış olmasıdır. Bu durumdan bu alanlarda engellilik temelinde ayrımcılık yaşanmadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Ayrımcılık vakalarının tespiti, izlenmesi ve belgelenmesi oldukça zorlu bir süreçtir. Ayrımcılığa uğrayan kişilerin yaşadıkları olayı kimi zaman ayrımcılık olarak tanımlamaması, yaşadıklarını kimse ile paylaşmak istememeleri, kendilerine destek olabilecek kişi veya kurumlara güvenmemeleri, nereye başvurabilecekleri konusunda bilgi sahibi olmamaları veya vakalara ilişkin bilgiye genellikle olay medyaya veya yargıya taşındığında ulaşılabilir olması gibi nedenler izlemeyi zorlaştırmış veya sınırlandırmıştır.

---

³ Irk veya Etnik Kökenine Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulanmasına Dair 29 Haziran 2000 tarihli ve 2000/43/EC sayılı Konsey Direktifi.

⁴ İstihdam ve Meslekte Eşit Muameleye Dair Genel Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2000 tarihli ve 2000/78/EC sayılı Konsey Direktifi.

Arka Plan, Tanımlar ve Yöntem

ARKA PLAN ve TANIMLAR

Nüfus ve İstatistikî Bilgiler

1985 ve 2000 yıllarında yapılan genel nüfus sayımlarında engelli nüfusun sayısal büyüklüğüne ilişkin bilgi alınmıştır. Ancak, bu bilgilerin yeterli olmadığı görülmektedir.⁵

Türkiye’de engellilik alanındaki en büyük ve tek istatistikî araştırma 2002 yılında T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) tarafından, Devlet İstatistik Enstitüsü’ne⁶ (DİE) yaptırılan “Türkiye Özürlüler Araştırması”⁷ adını taşıyan çalışmadır. Araştırma sonuçlarına göre, engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12,29’dur. Buna göre ülkemizde 8.431.937 kişi engelli olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Araştırma engelli nüfusun demografik yapılarını da incelemiştir. Ancak araştırmanın örneklem yöntemiyle yapıldığı düşünülürse, rakamsal değerlerin yaklaşık ve tahmini olduğunu söyleyebiliriz. Zira tüm ülkede araştırmaya konu olan hane sayısı 97.433’tür. Dolayısıyla Türkiye’de engellilerin sayısal büyüklüklerinin halen araştırılması gereken konulardan biri olduğunu söylemek hata olmayacaktır. Öte yandan engellilerin demografik nitelikleri yani nüfusun yapısı, durumu ve dinamik özellikleri gibi nitelikleri halen araştırılması gereken konular arasındadır.

Engelliliğin Tanımı

Devletin benimsediği engellilik tanımı ile uluslararası belgelerdeki engellilik tanımı arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Devletin ve resmi ideolojinin engellilik tanımının temelinde kişinin eksiklikleri, noksanlıkları ve yetersizlikleri oransal ve yüzde değerleriyle ve tıbbi bakış açısıyla açıklanmaktadır. Ancak özellikle Birleşmiş Milletler’in (BM) 21. yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi olarak kabul edilen⁸ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHS) engelliliğin tanımını olabildiğince geniş tutmuş, tanımlar kısmına dahi koymamış ve engelliliği amaç kısmında hadisenin tıbbi boyutunu reddetmeksizin insan hakları boyutu ile tanımlamıştır. Sözleşme’nin 1. maddesinde yapılan tanıma göre: “Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri

⁵ ÖZİDA, *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*, s. VII,

http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi/aciklama.pdf (erişim: 18.10.2010).

⁶ 2005 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü’nün adı Türkiye İstatistik Kurumu olarak değiştirilmiştir.

⁷ ÖZİDA, *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*, http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi.htm (erişim: 02.06.2010).

⁸ <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=778> (erişim: 02.06.2010).

içermektedir.”⁹ Ancak devletin ve resmi ideolojinin engellilik tanımı 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 3(a) maddesinde şu şekilde yapılmıştır: “Özürlü: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi,... ifade eder.”

Çeşitli akademik kaynaklar da, benzer tanımlara yer vermiştir. Örneğin, Faruk Söyler’in onaylanmış Yüksek Lisans tezinin özet bölümünde engellilik şöyle tanımlanmaktadır: “Özür kavramı genel manada bir kusuru bir eksikliği ifade etmektedir. Söz konusu özür, her insanın hayatında karşılaşması muhtemel bir olgudur. Bu olgunun ifadesi günümüzde ise daha çok engellilik olarak karşımıza çıkmaktadır.”¹⁰

5378 Sayılı Kanun, engelliliği hafif, ağır ve bakıma muhtaç özürlü olarak da tasnif etmekte, rehabilitasyonu ise özürünün toplumla bütünleşmesi olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede Kanun, engellinin topluma entegre olabilmesi için rehabilitasyon hizmetlerini alması gerektiğini öngörmektedir. Fakat devlet, rehabilitasyonun toplumsal bir olgu olduğunu ve sadece engelli bireye yönelik çabaların yetersiz olduğunu görmezden gelmektedir. Örneğin görme yeteneğini kaybetmiş bir birey bağımsız yaşamakla ilgili her türlü habilitasyon ya da rehabilitasyon eğitimi almış olsa bile görme engelliler için yaşama elverişli kentler dizayn edilmedikçe görme engellinin hayata tam ve etkin katılımı söz konusu değildir.

Gerek devletin meseleyi ele alışını, gerek toplumsal bakış açısını, gerekse de yayınlanmış tezlerde engelli bireyler, tıbbi boyutu ile ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Engellilik meselesinin toplumsal bir mesele olduğu¹¹ yaygın olarak bilinmemektedir.

Engelliliğin Tasnif Edilmesi

Engelli bireyler hafif, ağır ve bakıma muhtaç olarak tasnif edilmekte ve tasnif edilen şekliyle kimlerin hangi hizmetlerden yararlanıp hangi hizmetlerden yararlanamayacağı konusunda da bireyin somut ihtiyaçları göz ardı edilmektedir. Bireyin hangi kategoride olduğu ve fonksiyon kaybının hangi seviyede olduğu Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmeliğe¹² göre belirlenmektedir. Söz konusu Yönetmeliğe göre hazırlanacak sağlık kurulu raporu, kişinin hangi haklardan ne kadar ve hangi süreyle yararlanacağını ifade etmektedir. Nitekim bakımla ilgili belirleyici unsurlardan olan ağır özürülük, sağlık kurulu raporu ile tespiti yapılan bir durumdur. Ancak ağır özürülük olmamakla birlikte bir başkasının yardımı olmaksızın yaşamını sürdüremeyen engelli bireyler, sunulan haklardan istifade edememektedir. Başka bir ifade ile oranlara ve yüzdelere göre bazı hizmetlerin verilmesi ya da verilmemesi, aslında bireyin özel koşullarının görmezden gelinmesidir.

⁹ Sözleşme metni için bkz. 14 Temmuz 2009 tarih ve 27288 sayılı Resmi Gazete. Fakat Sözleşme’nin orijinal metninde dış faktörlerin engellilik üzerinde etkisinden bahsedilirken kanunlaşan halinde bu durumdan hiç bahsedilmediği araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir.

¹⁰ Faruk Söyler, *Hadislerde özür kavramı ve Hz. Peygamber’in özürülere yaklaşımı (The concept of disability in the hadith and the approach of the Prophet Muhammad to the handicapped individuals)*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/tezvt/liste.php?-skip=0&-max=10&DanismanAdSoyad==A.KadirEvgin> (erişim: 02.06.2010).

¹¹ Hasan Yaşar Coşkun, *Özürlü birey ve ailesinin sosyal iletişim sürecinde karşılaştığı ve yaşadığı durumlar hakkında teorik ve ampirik bir çalışma (A theoretical and empirical study about encountered and experienced conditions of handicapped person and the family in the process of social communication)*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/> (erişim: 02.06.2010).

¹² Bkz. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27100.html> (02.06.2010).

Toplumsal Algı

Araştırma süresince kullanılan yöntemlerle elde edilen veriler ışığında, engelliliğe toplumsal bakışın genellikle yardım ve merhamet ekseninde olduğu görülmüştür. Özellikle gazete başlıkları incelendiğinde, engellilerle ilgili en çok haberin yardım eksenli olduğu görülmektedir. Haberlerin önemli bir kısımda ise, engelli bir bireyin sorunlarını anlatma fırsatı yakalayabilmesi için ya çok müşkül durumda olması ya da fevkalade gerçekleşmesi zor bir başarı hikâyesi olması gerekmektedir. ÖZİDA tarafından 26.02.2009 tarihinde “Toplum Özürüllüğü Nasıl Anlıyor Projesi”¹³ kapsamında yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, araştırmaya konu olan katılımcılar, “Özürü Denildiğinde Aklınıza Ne Geliyor?” sorusuna en yüksek tercih seçeneği ile %24,2 oranında “yardıma muhtaç kişi” şeklinde cevaplandırmışlardır. Aynı araştırmada katılımcıların %59,3’ü “süreğen hastalıklara sahip kişiler, engelli tanımına girmez”; %32’si “ruhsal ve duygusal”, %28,2’si “zihinsel engellilerle arkadaş olmam”; %33,6’sı “ruhsal ve duygusal”, %30,1’i “zihinsel engellilerle çalışmam”; %25,9’u “ruhsal ve duygusal”, %19,1’i “zihinsel engellilerle komşu olmak istemem”; %18,2’si “hiçbir engelli akrabalarıyla aynı sınıfta eğitim alamaz” şeklinde cevaplar vermiştir. Buna karşılık aynı kişiler, genel nitelikteki sorulara, “engelliler eğitim almalıdır”, “çalışmalıdır” gibi müspet cevaplar vermiştir. Araştırmada ortaya konulan verilerden çıkan sonuca göre, araştırmaya dâhil olan katılımcılar, eğer engelli bir birey kendi arkadaşı, çalışanı ya da komşusu “olmayacaksa” insan hakkı savunucusu gibi davranmakta, ancak kendi yakın çevrelerinde engelli bir birey görmek istememektedirler.

Engellilik Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları

Özellikle Avrupa Birliği’ne (AB) tam üyelik ve müzakere sürecinde sivil toplum kuruluşlarının (STK) önemi bir kat daha artmıştır.

T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’deki STK sayısı 85.028’dir.¹⁴ Aynı verilere göre engellilik alanında çalışan derneklerin oranı %1,4’tür (1.190). Söz konusu rakamlar STK’ların her yıl İl Dernekler Müdürlüklerine verdikleri beyannamelerdeki bilgilere göre düzenlenmiştir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu’nun (DDK) 27.08.2009 tarihinde yaptığı araştırmada alanda çalışan STK’larla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: “Genel olarak iki tür özürü örgütü bulunmaktadır. İlki, çoğunlukla özürü tarafından desteklenen fakat onlar tarafından yönetilmeyen örgütler, diğeri ise, özürü tarafından yönetilen kendine yardım (self-help) örgütleridir.”¹⁵ Araştırma raporunda örgütlerin oldukça güçsüz olduğu ve kurumsallaşma düzeylerinin de oldukça düşük olduğu ifade edilmektedir.¹⁶

DDK, her ne kadar engelliliği insan hakları boyutunda çalışan STK’ların varlığından bahsetmemiş olsa da, bu alanda çalışan güçlü ve ilkel STK’ların olduğu belirtilmelidir.

¹³ ÖZİDA, *Türkiye Özürü Araştırması 2002*, http://www.ozida.gov.tr/guncel/arastirma_sonuclari.pdf (erişim: 02.06.2010).

¹⁴ Bkz. http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52 (erişim: 02.06.2010).

¹⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, *Denetleme Raporu: T.C. Başbakanlık Özürü İdaresi Başkanlığı Faaliyetlerinin Denetimi ile Özürü Bireyler, Yakınları ve Toplumun Bütün Kesimlerinde Özürü Konusunda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık Oluşturulması Amacıyla Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi ve Bu Tür Çalışmaların Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesi ve Geliştirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler*, s. 44-45, 2009, <http://cankaya.gov.tr/ddk/ddk30.pdf> (erişim: 02.06.2010).

¹⁶ A.g.e., s. 45.

YÖNTEM

Araştırma sırasında, birçok kaynak ve yöntem başvurulmuştur. Bunlar sırasıyla idari makamlara yapılan bilgi edinme başvuruları, yazılı medyanın taranarak incelenmesi, alanda çalışan STK'larla iletişim, çeşitli internet sitelerinde ve portallarda duyuruların yayınlanması, akademik çalışmaların, adli vakaların, yasama faaliyetlerinin [Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) soru önermeleri ve tasarımlar] ve yürürlükteki yasal mevzuatın taranması ve incelenmesi şeklindedir.

Bilgi Edinme Başvuruları

İzleme ve raporlama çalışması kapsamında idari makamlara 29 adet bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Bilgi edinme başvurusu yapılan kurum ya da kuruluşlar sırasıyla şunlardır:

- Bakanlıklar: Adalet Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı,
- Kurumlar: Diyanet İşleri Başkanlığı, Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Yolları, Türkiye İş Kurumu, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı,
- Belediyeler: Adana Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi,
- Antalya Büyükşehir Belediyesi, Edirne Belediyesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Trabzon Belediyesi ve Van Belediyesi.

Başvuru alan tüm idari makamlar, başvurulara cevap vermiştir. Ancak birçok kurum (özellikle belediyeler) başvuruda geçen sorular hakkında bilgi vermekten ziyade konuyla ilgisiz, eksik ya da soruların cevabı olmayan başka bilgiler göndermişlerdir. Örneğin Adana Büyükşehir Belediyesi imar mevzuatında geçen standartları, Diyanet İşleri Başkanlığı yayımladıkları genelgede yer alan ibadethane gibi yapılarda olması gereken imar standartlarını, Sağlık Bakanlığı yayımladıkları genelgedeki usul ve esasları göndermiştir.

Yazılı Medya Taraması

İzleme ve raporlama çalışması kapsamında 01.01.2010 ile 30.06.2010 tarihleri arasında Türkiye'de çıkan tüm yerel ya da ulusal gazeteler ve dergiler taranmıştır.

Yaklaşık 11.000 haber incelenmiş ve ayrımcı uygulamaların gazete ve dergilere yansıyor yansımadığı araştırılmıştır. Gazetenin ya da derginin haber başlığının, haberin içeriği ile ilgili bilgiyi her zaman doğru bir biçimde yansıtmaması sebebiyle tüm haberler tek tek okunmuştur. Zira haberlere okuyucunun dikkatini çekeceği düşünülen başlıklar atılmıştır.

Adet olarak değerlendirildiğinde engelliler ile ilgili en çok haberin Sakatlar Haftası olarak bilinen 10-16 Mayıs tarihleri arasında olduğu görülmüştür.

Taranan yayınlarda ayrımcılık vakalarını konu alan 55 adet habere rastlanmıştır. Yapılan analize göre, raporda ele alınan alanlar arasında en çok eğitim hakkı ihlaline, en az ise barınma ve sağlık hakkı ihlaline rastlanmıştır. Haberlerin 16 adedi istihdam, 19 adedi eğitim, 2 adedi barınma, 12 adedi mal ve hizmetlere erişim ve 6 adedi ise bu rapor kapsamında değerlendirilmeyen konularla ilgili diğer hak ihlalleridir. Sağlık hakkında ayrımcı vakaya rastlanmamıştır. En çok 6 haber ile Sabah Gazetesi'nde, 4 haber ile Habertürk Gazetesi'nde ve 3'er haberle de Sözcü Gazetesi'nde ve Tercüman Gazetesi'nde habere rastlanmıştır.¹⁷

Taramaya konu olan yaklaşık 11.000 haberin çok küçük bir kısmı kötü muamele, cinsel taciz ve tecavüz vakalarıyla, geri kalan ezici bir çoğunluk ise yardım, açılış, ziyaret ve

¹⁷ Bkz. Ek-2: Haberlerin Analizi ve Tasnifi.

benzeri konularla ilgilidir. Ayrımcı uygulamalarla ilgili haberlerin bu kadar az sayıda olması, Türkiye’de ayrımcı uygulamaların olmadığı anlamına gelmemelidir. Az sayıda habere rastlanması, ayrımcılığın hem mağdurlar hem de haberi yapanlar tarafından iyi bilinmediğini göstermektedir. Örneğin adli makamlara ulaşmış birçok davanın ve uygulamanın gazete ve dergilerde konu edilmediği görülmüştür. Davaya konu olan kişi veya kişilerin olayları haber yaptırma talepleri önemli olmakla birlikte, her durumda habercilerin tercihleri daha fazla belirleyici olmaktadır.

Alanda Çalışan STK’larla ve Diğer Unsurlarla İletişim

318 STK’ya, çok sayıdaki e-posta grubuna, engellilik alanında çalışan portal ve forumlara, sosyal paylaşım ve internet sitelerine¹⁸ e-posta ile ulaşılarak, bir proje kapsamında Türkiye’de Engellilik Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu hazırlandığı belirtilmiş ve araştırmaya konu olabilecek bilgi ve belgelerin raporu hazırlayan araştırma ekibine gönderilmesi talep edilmiştir.

Araştırma Kapsamında Kullanılan Akademik Çalışmalar ve Makalelerin Taranması

“Ayrımcılık yasağı” ve “eşitlik ilkesi” uluslararası alanda her ne kadar yeni bir kavram olmasa da; Türkiye’de gerek mevzuata gerekse de akademik çalışmalara oldukça geç girmiş kavramlardır.

Engelliliğe dayalı ayrımcılık; 2005 yılında yayımlanan Özürlüler Hakkında Kanunu ile yasaklanmış, ancak bahse konu Kanun’da ayrımcılığın tanımı yapılmamıştır. Özürlüler Hakkında Kanun ile Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 122. maddesinde yapılan değişiklikle, engelliliğe dayalı ayrımcılığın da suç olduğu Kanun metnine eklenmiştir. TCK’nın 122. maddesi ile sadece kısıtlı fiiller için müeyyide öngörülmüş; her hak bakımından ayrımcı muameleler yasaklanmamıştır. İnsan hakları hukuku açısından bu bile bir ilerleme sayılırken, doktrin böyle bir suç tipine ihtiyaç bulunup bulunmadığı konusunda tartışmıştır. Ayrımcılık suçunun düzenlenmesine ihtiyaç bulunmadığını savunanlar; devletin ayrımcılık yasağı altında özel hukuk ilişkilerine müdahale etmesinin yerinde olmadığını, toplumumuzda böyle bir suçun varlığına ihtiyaç bulunmadığını, üstelik ayrımcılık yapmaması ve bireyler arasında eşitlik prensibini gözetmesi gerekenin devlet ve bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşları olduğunu, mevzuatta Anayasa’nın 10. maddesi ve TCK’nın 3. maddesi¹⁹ mevcutken böyle bir suç tipine ihtiyaç olmadığını ileri sürmüşler ve savunmuşlardır.²⁰

Bu tartışmalardan da anlaşılacağı üzere, ayrımcı muamelelerin soruşturulması ve önlenmesine ilişkin kurullarda ya da yargının değişik yerlerinde görev alan hukukçuların başvurabilecekleri kaynakların oluşturulması açısından ayrımcılık kavramı üzerine akademik alanda daha fazla çalışılması gereklidir. Yeni gelişen ve aslında şimdilik boş bir alan olan engelli hukuku açısından da bu tür çalışmalar bu dalın gelişmesi açısından önem arz etmektedir.

Engelliliğe dayalı ayrımcı muamelelerin derlendiği bu izleme raporunda 2010 yılının ilk altı ayında ülkemizde yapılmış olan akademik çalışma ve araştırmalar da bir başlık altında incelenmiştir. Kapsadığı dönem itibariyle (1 Ocak - 30 Haziran 2010) ayrımcılık konusunu doğrudan işleyen ve tamamlanmış bir akademik araştırma tespit edilememiştir. Ancak

¹⁸ Bkz. <http://www.kasder.org.tr/2010/05/engellilige-dayali-ayrimci-uygulamalari-bildirin/> (erişim: 02.06.2010).

¹⁹ TCK, madde 3. “(1) Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenir. (2) Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz.”

²⁰ Bkz. Ersan Şen, *Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Cilt: 1, (Madde 1-Madde 140) İstanbul 2006, s. 510 ve Necati Meran, *Kişilere Karşı Suçlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 420.

engellilik alanında yazılmış on adet akademik yayın ve makale bulunmuştur.²¹ Söz konusu çalışmalar her ne kadar doğrudan ve sadece ayrımcılığı konu alan çalışmalar olmasa da, tezlerin içeriği ayrımcılık konusuna ışık tutabilecek niteliktedir. Öte yandan yazımı henüz devam eden ve konusu ayrımcılık olan bir tez olduğu da öğrenilmiştir.

Yasal Mevzuatın Taranması

Yürürlükte bulunan ve içinde “özürlü” kelimesi geçen 57 adet kanun ve kanun hükmünde kararname incelenmiştir. Elde edilen veri ve değerlendirmelere bu raporun “Ayrımcılıkla İlgili Mevzuat, Politikalar ve Vakalar” bölümünde yer verilmiştir. Ancak şu kadarı belirtmelidir ki, ayrımcılık türlerini açıkça tanımlayıp yasaklayan herhangi bir yasa bulunmamaktadır.

STK Yayınlarının Taranması

STK Koalisyonu Tarafından Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunulan Gölge Rapor

Türkiye, 17 Haziran 2003 tarihinde Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye (ESKHS) üç beyan ve bir çekinceyle taraf olmuştur. Türkiye ESKHS ile ilgili ilk raporunu 2008 yılında sunmuştur.²²

25-28 Mayıs 2010 tarihlerinde, Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nün desteği ve İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin koordinasyonunda, engelliler alanında çalışan bir grup STK²³, BM'nin Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin uygulanmasını denetleyen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne (ESKHK) “Gölge Rapor” sunmuştur.²⁴

²¹ Eda Satılmış, *İşitme Engelli Öğrencilere Ana Yeryüzü Şekillerinin Aktif Öğrenme Modeliyle Öğretilmesi*, 2010; Gizem Tanay, *Ayrımcılık Suçu*, 2010; Doç. Dr. Yıldız Akpolat, *Engelli Bireylerin Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Anket Çalışması Araştırma Teknikleri 2*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 2010; Filiz Özkan, *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin, Çocuklarının Eğitimine Katkı ve Katılımları*, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/> (erişim: 02.06.2010); Metin Gökçe, *Kaynaştırma Eğitimine Katılan ve Katılmayan Görme Engelli İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Saygısının İncelenmesi*, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/> (erişim: 02.06.2010); Kenan Temiz, *Görme Engellilerde Ruhsal Belirtilerin, Yaşam Doyumunun ve Stresle Baş Etme Tarzlarının Araştırılması*, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/> (erişim: 02.06.2010); Hasan Yaşar Coşkun, *Özürlü Birey ve Ailesinin Sosyal İletişim Sürecinde Karşılaştığı ve Yaşadığı Durumlar Hakkında Teorik ve Ampirik Bir Çalışma*, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/> (erişim: 02.06.2010); Faruk Söyler, *Hadislerde Özür Kavramı ve Hz. Peygamber'in Özürlülere Yaklaşımı*, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/> (erişim: 02.06.2010); Şahin Bülbül, “Farklılıklarından Ötörü Çocuklarımızı Ayrıştırmalı mıyız Yoksa Kaynaştırmalı mıyız?”, *Cito Eğitim, Kuram ve Uygulama*, Sayı: 8, 2010,

http://www.cito.com.tr/cito_turkiye/~media/cito_tr/cito_turkiye/yayinlar/dergi_web8sayi.ashx (erişim: 02.06.2010); Şahin Bülbül, “Görme Engellinin Fizikçi Olabilme İhtimali”, *Eleştirel Pedagoji*, Sayı: 7, 2010, <http://www.elestirelpedagoji.com/?&Bid=267903> (erişim: 02.06.2010); Satı Merdan, *Engelli Kadın ve Şiddet*, 2010, *İnsancıl Dergisi* Sayı: 236, s. 14-17.

²² Bkz. http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12-TUR.1_en.doc (erişim: 02.06.2010).

²³ Görme Özürlüler Derneği, İnsan Hakları Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Narlidere Zihinsel Engellileri Koruma ve Destekleme Derneği, Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi, Türkiye Kas Hastalıkları Derneği, Türkiye Körler Federasyonu ve Türkiye Sakatlar Derneği.

²⁴ Bkz. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunmak Üzere STK Koalisyonu Tarafından Hazırlanan Gölge Rapor (*TURKEY: Submission to the United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Pre-Session, 25-28 May 2010*), http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/ngos/NGOsJointSubmission_TurkeyWG44.pdf (erişim: 02.06.2010).

Raporun giriş bölümünde belirtildiği üzere²⁵ “Türkiye 2009 yılında Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’ne taraf olmuş ve Sözleşme’ye ek Protokol’ü imzalayarak, taraf olma iradesini ortaya koymuştur. Söz konusu gelişmeler, Türkiye’de engellilerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmaları yönünde önemli olmakla birlikte, gerek mevzuat gerekse uygulama, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin taraf Devletler bakımından öngördüğü yükümlülüklerin gerisinde kalmaktadır. Bu çerçevede özellikle uygulamanın son derece sorunlu ve kendi içerisinde tutarsız olduğunu belirtmek gerekir.”

Söz konusu rapor, Türkiye’de engellilerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanma bakımından karşılaştıkları sorunlara işaret etmeyi, Komite’nin Türkiye’nin sunduğu ilk raporu değerlendirmesini kolaylaştırmayı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilgili kurumlarına Sözleşme’den doğan yükümlülüklerini yerine getirmede rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Gölge rapor, kapsamlı bir değerlendirme ortaya koymuşsa da, Sözleşme ile koruma altına alınan hak ve özgürlüklerden yararlanma bakımından engellilerin karşılaştıkları tüm sorunları içermemektedir. Zira belli engel türleri bakımından, bireylerin Sözleşme’de korunan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının sağlanması için özel bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Sunulan gölge raporda, Komite tarafından hazırlanan “sorunlar listesi” ve bu listedeki sorulara Hükümetin verdiği yanıtlar da gözetilerek, Komite’nin Türkiye raporunu değerlendireceği oturuma, genişletilmiş bir rapor sunulacağı da belirtilmiştir.

Gölge raporda ayrıca “Ayrımcılık Yasağı” başlığı altında²⁶ ulusal mevzuatta ayrımcılığın bir tanımının bulunmadığı, ayrımcılığın farklı türlerinin açıkça anılarak yasaklanmadığı ve makul uyumlaştırma yapmamanın ayrımcılığın bir türü olarak düzenlenmediği, ayrımcılık yasağının Türkiye’de yeni bir kavram olduğu ve Anayasa’nın 10. maddesinde düzenlenen “kanun önünde eşitlik” dışında, ayrımcılığı yasaklayan diğer düzenlemelerle ilgili bir içtihadın oluşmadığı, Özürlüler Hakkında Kanun’da işyerleriyle sınırlı dahi olsa, makul uyumlaştırma yükümlülüğünden bahsedilmişse de, bu yükümlülüğün içerik ve kapsamına ilişkin bir açıklık bulunmadığı ifade edilmiştir.

Özetle, Türkiye’de mevzuatla uygulama arasında ciddi farklar olduğu, söz konusu farkların engellilerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmaları önünde engel teşkil ettiği ifade edilmektedir.

Halkevleri, Engelli Hakları Atölyesi

Halkevleri İstanbul Şubesi bünyesinde kurulan “Halkevleri Sosyal Hak İzleme Birimi” Şubat, Mart, Nisan ve Mayıs 2010 tarihli aylık raporunda engellilere yönelik ayrımcı uygulamalara da değinmiştir. Aşağıda ilgili başlıklar altında bu uygulamalara yer verilmiştir.

Yargıya İntikal Eden Vakaların Taranması

Ulusal mevzuatta ayrımcılığın bir tanımı bulunmamaktadır. Ayrımcılığın farklı türleri açıkça anılmamıştır. Uluslararası belgelerde, makul uyumlaştırma yapmamanın ayrımcılığın bir türü olarak düzenlendiği görülmektedir.²⁷ Ayrımcılık yasağı Türkiye’de yeni bir kavramdır ve Anayasa’nın 10. maddesinde düzenlenen “kanun önünde eşitlik” dışında ayrımcılığı yasaklayan diğer düzenlemelerle ilgili bir içtihat oluşmamıştır.

²⁵ A.g.e., s. 3.

²⁶ A.g.e., s. 6-8.

²⁷ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, madde 2.

Ayrımcılık yasağının toplumca ve adli makamlarca iyi bilinmemesi, olaylarda ayrımcılık kastı aranması²⁸ gibi hususlar nedeniyle bu konudaki adli vakalar sınırlı kalmaktadır. Hukuka erişilebilirliğin önünde ise hem fiziki mekânlara ulaşım hem de maddi güce sahip olamama gibi bazı olumsuz engeller bulunmaktadır. Öte yandan açılan davaların yukarıda sayılan sebepler yüzünden istenildiği (davacılar tarafından istenildiği) gibi sonuçlanmaması, dava açarak mücadele eden ya da etmek isteyen insanların inancını zayıflatarak hukukun etkisizleştirilmesine neden olmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen adli makamlara ulaşmış, dava süreci devam eden ya da tamamlanmış 16 vaka tespit edilmiştir. Haklar açısından incelendiğinde 7 vaka istihdam, 3 vaka eğitim, 1 vaka sağlık, 5 vaka mal ve hizmetlere erişim ve 1 vaka da izleme konusu olmayan özel hayat haklarıyla ilgilidir.

Yasama Faaliyetlerinin İncelenmesi

Soru Önergeleri

TBMM’de milletvekilleri ya da gruplar tarafından engellilik konusunu işleyen 2010 yılının ilk altı ayında sunulmuş ya da 2009 yılının son aylarında sunulmuş olup da 2010 yılında ilgilileri tarafından cevaplandırılmış soru önermeleri incelendiğinde bunlardan;

- 5 tanesi eğitim ile ilgili olup, hiçbiri cevaplandırılmamış,
- 1 tanesi engelli aylığına ilişkin olup, cevaplandırılmış,
- 13 tanesi istihdama ilişkin olup, üçüne cevap verilmiş,
- 1 tanesi sağlık ile ilgili olup, cevaplandırılmış,
- 2 tanesi diğer konularla ilgili olup, cevaplandırılmamıştır.²⁹

Kanun Tasarıları

2010 yılı ilk 6 aylık yasama çalışmaları kapsamında araştırmacılar tarafından 5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun tasarısı, Borçlar Kanunu tasarısı, Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kurulmasına Dair Kanun tasarısı ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun tasarısı incelenmiştir.

5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un 1. maddesi engellilere yönelik bir pozitif ayrımcılık düzenlemesi içermektedir. Madde metninde: “Çocuklar, yaşlılar, özürsüzlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz” denilmektedir. Bu hükümlerle, engelliler lehine yapılan çalışmaların eşitlik ilkesini engelsiz vatandaşlar aleyhine bozduğu tezinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Gerçekte, bugüne kadar, engelliler lehine yapılan hiçbir çalışmanın eşitlik ilkesine aykırı olup olmadığı tartışılmamıştır.

Diğer Yayınlar ve Raporların Taranması

Bildiriler

Selçuk Üniversitesi tarafından 2010’da düzenlenen uluslararası konferansta Şahin Bülbül tarafından sunulan “*Unseen Barriers for Disabled Science Learners: Misconceptions about Nature of Science*” (Bilim eğitimi alan engellilerin önündeki görünmez engeller:

²⁸ Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesi’nin E.2009/457 ve K.2010/112 sayılı ve Ankara 25. Asliye Ceza Mahkemesi’nin E.2005/1887 ve K.2006/451 sayılı kararlarında suçta kasıt olmadığı gerekçesiyle davalılar hakkında beraat kararı verilmiştir.

²⁹ Bkz. http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.sorgu_baslangic (erişim: 02.06.2010).

Bilimin doğasına dair yanlış kanılar) başlıklı sözlü bildiri bu kapsamda örnek olarak gösterilebilir.³⁰

Kent Konseyleri Tarafından Hazırlanan Raporlar

Yenimahalle Belediyesi Kent Konseyi Engelliler Çalışma Grubu³¹

Kent Konseyi Engelliler Çalışma Grubu Raporu'nda öncelikle engellilik nedir, engelli kimdir sorularının cevaplandırılması gerektiği, ancak bundan sonra gerekli politikaların, yasaların ve hizmetlerin etkin biçimde geliştirilebileceği ortaya konulmaktadır. Bunun yanı sıra raporda dikkat çekilen önemli bir eksiklik de engellilere ilişkin gerçek anlamda istatistikî bilginin bulunmamasıdır. Rapor engellilerin toplumda farklılıklarından dolayı ayrımcı muamelelere maruz kaldığının da altını çizmektedir. Çalışma grubu raporda yoksulluk, eğitim, ulaşım, rehabilitasyon, istihdam, korumalı işyerleri gibi konularda tespit ve önerilerde bulunmuştur.

Çankaya Belediyesi Kent Konseyi Engelliler Meclisi³²

Çankaya Belediyesi Kent Konseyi'nin Engelliler Meclisi sunumlarında genel olarak engellilerin maruz kaldığı ayrımcı fiillere yerel yönetimlerin sebep olduğu ve sorunlara onların çözüm olabilecekleri üzerinde durmuştur. Meclis, özellikle erişebilirlik probleminin çözümünü sosyal belediyecilik anlayışında görmüş, sosyal belediyeciliği ise şu şekilde tanımlamıştır: “Beldesinde yaşayan tüm vatandaşların ayırım gözetmeksizin eşit bireyler olarak bedensel, duygusal, sosyal ve zihinsel yönden gelişmelerini, anayasa ve yasalarla güvence altına alınan haklarını kullanabilmelerini, insan onuruna yaraşır bir yaşam standardına erişebilmelerini, toplumsal yaşamın her alanında eşit hak ve sorumluluklara, eşit fırsat ve olanaklara sahip olmalarını sağlamayı amaçlayan ve bunları hayata geçirmeyi başaran belediyecilik demektir.”

İzleme ve Raporlama Süresince Karşılaşılan Sorunlar

Bilgi Edinme Başvuruları Açısından

İdari makamlara yapılan başvurularda, başvuruda belirtilen sorulara net ve açıklılıkla cevap vermeyen kurum ve kuruluş sayısı küçümsenmeyecek kadar çoktur. İdari makamların özellikle engelliler ile ilgili veri tabanlarına sahip olmadığı, sorumlu olduğu alanlarda da bir istatistikî çalışma yapmadığı anlaşıldığından verilere ulaşmakta sorunlar yaşanmıştır.

STK'lar ve Veri Toplama

Gerek kişisel ilişkilerle gerekse de resmi başvurularla yapılan müracaatlarda edinilen bilgiye göre, alanda çalışan STK'ların alanı izlememesi ya da periyodik olarak raporlama yapmaması, ihtiyaç duyulan verilere ulaşmayı engellemiştir. Engellilik alanında faaliyet gösteren STK'lar tarafından da ayrımcılık yasağı konusunun iyi bilinmediği ve bu konuda çalışan uzmanlaşmış kadroların bulunmadığı görülmektedir. Bu izleme ve raporlama çalışması kapsamında, alanda çalışan STK'lara bilgilendirme amacıyla e-posta gönderilmiş,

³⁰ Bkz. Şahin Bülbül, “Unseen Barriers for Disabled Science Learners: Misconceptions about Nature of Science”, sözlü bildiri, *Effective Leadership and management in inclusive schools: International Conference*, 3-4 Mayıs 2010, Özetler Kitapçığı, <http://www.egitim.selcuk.edu.tr/elmis2010/> (erişim: 02.06.2010).

³¹ Yenimahalle Belediyesi Kent Konseyi Engelliler Çalışma Grubu Yürütme Kurulu, *Engelliler Çalışma Raporu*, 2010.

³² Çankaya Kent Konseyi Engelliler Meclisi Yürütme Kurulu, *Çalışma Programı*, 2010.

ancak geri bildirim alınmamıştır. Nadir geri bildirimlerde de STK'ların ellerinde bulunan verilerin 2009 yılı ve öncesine ait olduğu görülmüştür.

Tanımlar ve Tanımlamalar

Engellilik ve ayrımcılığa dair tanımların hem devlet hem de mağdurlar tarafından iyi bilinmediği, bu sebeple kişilerin karşılaştıkları olayı tanımlayamadıkları ve hak arama mücadelesine girmekte tereddüt yaşadığı görülmüştür. Tanım sorunu verilerin oluşturulması bakımından da bir sorun olarak görünmektedir. Gerçekte bir ayrımcılık vakası olan vakalar bu şekilde tanımlanmadığından, var olan veriler de sağlıklı görünmemektedir. Bu nedenle, araştırmalar sırasında bilgi toplanırken, bilgi talebinde bulunulan kişi ve kurumların yanlış tanımlamaları nedeniyle, ayrımcılık vakalarının tümüne ulaşmak mümkün olamamaktadır.

Ayrımcılıkla İlgili Mevzuat, Politikalar ve Vakalar

İSTİHDAM

Çalışmak, maddi kazanç elde etmekten öte özgüven ve üretmek için de fevkalade önemlidir. Üretmeksizin tüketen insanların toplum içindeki rolleri genellikle edildir. Hiç şüphesiz engelli bireyler iş edinebilmek ve edindiği işte başarılı olabilmek için engelli olmayanlardan daha fazla çaba sarf etmek zorunda bırakılmaktadır.

Devletin engellilerin istihdamı konusunda yasal bazı düzenlemeler yaptığı, ancak tüm düzenlemelere rağmen, istihdama katılan engelli bireylerin istatistikî bilgileri incelendiğinde karşılaşılan sonucun istihdam konusunda ciddi zafiyetler taşıdığı görülmektedir.

2002 Özürlüler Araştırmasına göre, Türkiye’de her beş engelliden yalnızca biri (%21,7) iş gücü piyasasında yer almaktadır. Erkek özürlüler için %32,2 ve kadın özürlüler için ise %6,7 olan bu oran, kentlerde %25,6 ve kırsal alanda %17,7’dir. Engellilerin iş gücüne katılma oranının düşük olmasının en önemli sebepleri; eğitimi ve meslek sahibi olmuş engelli kişi sayısının azlığı, toplumun özürlü kişilere önyargılı bakışı, ulaşılabilirlik sorunları, iş yerlerinde uygun ortamın yaratılamaması, işverenlere teşvik ve ceza uygulamasının etkili işlememesi olarak gösterilmektedir.³³

2009 yılında Türkiye İş Kurumu’na (İŞKUR) engelliler arasından 24.901’i erkek, 15.618’i kadın olmak üzere toplam 40.519 kişi yeni başvuru yapmıştır. 2009 yılında kamu da 75’i kadın, 470’i erkek olmak üzere toplamda 545 kişi, özel sektörde 3.510’u kadın, 22.350’si erkek olmak üzere toplamda 25.860 engelli kişi işe yerleştirilmiştir.³⁴

01.01.2010 ile 30.04.2010 tarihleri arasındaki İŞKUR verilerine göre Türkiye genelinde 34.170’i kadın, 42.285’i erkek olmak üzere toplam 76.455 kişiye yönelik meslek edindirme kursu düzenlenmiştir. 30 Nisan 2010 SGK verilerine göre eğitimini tamamlayanlar arasından 936’sı kadın ve 1.900’ü erkek olmak üzere toplam 2.836 kişi istihdamda görülmektedirler.

Özellikle engelliler için düzenlenen kurslara ise, 400’ü kadın, 629’u erkek olmak üzere toplam 1.029 engelli kişi katılmış ve 30 Nisan 2010 SGK verilerine göre bu kişilerden sadece 2’si kadın 30’u erkek toplam 32 kişi istihdama katılabilmektedir.³⁵ Eğitim alanların sadece %3-4’ünün işe yerleştiği düşünüldüğünde, verilen eğitimlerin nitelik açısından sorgulanması gerekmektedir.

³³ T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Faaliyetlerinin Denetimi ile Özürlü Bireyler, Yakınları ve Toplumun Bütün Kesimlerinde Özürlülük Konusunda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık Oluşturulması Amacıyla Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi ve Bu Tür Çalışmaların Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesi ve Geliştirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler, 2009, s. 90, <http://cankaya.gov.tr/ddk/ddk30.pdf> (erişim: 25.05.2010).

³⁴ Bkz. http://statik.iskur.gov.tr/tr/ark/ark/2009tr_dosyalar/TABLO_34.pdf (erişim: 10.06.2010).

³⁵ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu İşgücü Uyum Dairesi Başkanlığı’nın 21.02.1010 tarih ve 158857 sayılı yazısı, s. 7.

Tablo-1 / Engelli Kursları

Toplam Kursiyer Sayısı 1.029	Cinsiyet		Yaş Dağılımı				
	Kadın	Erkek	16- 24	25- 34	35- 44	45- 54	55+
	400	629	378	421	179	48	3

Ulusal düzlemde İŞKUR, iş başvurularının yapıldığı resmi kurumdur. Engelli bireyler herhangi bir zorluk yaşamadan İŞKUR'un hizmet binalarına erişebilmelidirler. Yapılan araştırmaya göre İŞKUR'un; toplamda 129 adet binada hizmetlerini sürdürdüğü öğrenilmiştir. Bu binaların 60'ı İŞKUR'a aittir; 69 adedi ise kamu kurum ve kuruluşları ile özel şahıslardan kiralanmıştır. Sözü edilen binaların engellilerin erişimine uygun olup olmadığı incelendiğinde ise incelemenin sadece "özürlü asansörü ve rampası" var ya da yok şeklinde değerlendirildiği öğrenilmiş, ortopedik engelliler haricindeki diğer engel grupları için ne tür düzenlemeler yapıldığı konusunda ise bilgi alınamamıştır. Tüm bu verilere göre İŞKUR'un hizmet verdiği 129 adet binanın sadece 32'sinde ortopedik engelliler için rampa ve asansör olduğu bilgisine ulaşılmıştır.³⁶

Adalet Bakanlığı'na yapılan bilgi edinme başvurusunda baro levhasına kayıtlı avukatlar ile adli ve idari yargıda görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcılarının istatistikî bilgileri sorulmuştur. Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün cevabında, 13.05.2010 tarihi itibarıyla 29.718'i kadın, 50.186'sı erkek olmak üzere baro levhasına kayıtlı toplam 79.904 avukat olduğu, toplam rakamın içinde engelli olan avukatlarla ilgili herhangi bir istatistikî bilgilerinin olmadığı ifade edilmiştir.³⁷ Personel Genel Müdürlüğü'nün cevabında ise adli ve idari yargıda görev yapan 11.391 hâkim ve Cumhuriyet savcısından 8.821'inin erkek, 2.570'inin kadın olduğu, toplam rakamın içinde engelli olan hâkim ve Cumhuriyet savcılarıyla ilgili herhangi bir istatistikî bilgilerinin olmadığı belirtilmiştir.³⁸

Öte yandan birey işe yerleşmiş dahi olsa, işyerlerinin fiziksel olarak erişilebilir olmaması, işe yerleşen bireylerin engel durumlarına göre ihtiyaç duyacağı araç ve gereçlerin temin edilmemesi ve yine engelli bireylerin ihtiyaç duyabileceği diğer makul uyumlaştırmaların yapılmaması ve bu gerekliliğin göz ardı edilmesi istihdamın başarısını sınırlamaktadır. Oysa makul uyumlaştırma yapmamak Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye göre ayrımcılığın bir türüdür.

Hukuki Düzenlemeler

Engellilerin çalışma hayatını düzenleyen kanunlara bakıldığında, 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda, 4857 Sayılı İş Kanunu'nda ve 4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'da bazı hükümlerin varlığından bahsedilebilir. Öte yandan mal ve hizmetlere erişimi etkileyen düzenlemeler içerdiğinden 3194 Sayılı İmar Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu'ndan da bahsedilmelidir.

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 53. maddesi bir pozitif ayrımcılık hükmü imiş gibi görünse de uygulamada ciddi sıkıntılar oluşmakta ve negatif ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki ilk sorun Kanun tarafından %3 olarak belirlenen engelli istihdam kotasının, istihdam edilmesi gereken engelliler için üst sınır olarak addedilmesidir. Halbuki %3 asgari alınması gereken orandır. İkinci sorun ise şudur; her vatandaş için açık

³⁶ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı'nın 21.06.2010 tarih ve 190929 sayılı yazısı.

³⁷ Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün 14.05.2010 tarih ve 14981 sayılı yazısı.

³⁸ Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nün 20.05.2010 tarih ve 32487 sayılı yazısı.

olan KPSS, engelliler için de açıktır. Sınava girmeleri, diğer bireylerle yarışmaları engellenmemektedir. Ancak engellilerin devlet memurları kadrosuna atabilmeleri için engelliler için açılmış özel KPSS'ye girmeleri gerekmekte, aksi halde atamalarının yapılmayacağı şeklindeki uygulama birçok idare tarafından yaygın olarak benimsenmekte ve Danıştay tarafından da desteklenmektedir.³⁹

2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun adayların niteliklerine ilişkin 8. maddesinin (g) bendi "Hâkimlik ve savcılık görevlerini sürekli olarak yurdun her yerinde yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya sakatlığı, alışılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşma ve organlarının hareketini kontrol zorluğu çekmek gibi özürlü durumları bulunmamak" durumunu şart koşturmaktadır. Her ne kadar bu hüküm mesleği yürütemeyecek nitelikteki kişilerin aday olamayacağını belirtse de, hukuk fakültelerinden mezun engellilerin aday olarak kabul edilmeyeceklerini varsayarak, hiç başvuruda bulunmadıkları gözlenmektedir. Az sayıdaki engelli adayın ise mülakatlarda elendikleri bilinmektedir. "Özürlü durumları bulunmamak" lafzı açık ve doğrudan bir ayrımcı uygulamadır.

5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 74. maddesi, oda ve borsa genel sekreterinin vasıfları hakkındadır. Maddenin (e) bendi: "Görevini devamlı yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak" şeklindedir. Kanunun bu lafzı, tıpkı 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda olduğu gibi doğrudan ve açık bir ayrımcılık içeren bir kanun maddesidir.

4857 Sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesi pozitif bir ayrımcılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Maddeye göre, "İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç özürlü, kamu işyerlerinde ise yüzde dört özürlü ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır" denilmektedir. Ayrıca, sadece İş Kanunu'nda ayrımcılık iddialarında ispat yükü paylaşmıştır. Ancak ayrımcılık mağdurları misillemeden korktuğu için idari ve yargısal hak arama yollarına başvuramamaktadır.

Önümüzdeki yasama yılında görüşülmek üzere Plan ve Bütçe Komisyonu'nda beklemekte olan 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı'nın 5. maddesinde, "Ancak özürlüler için; özür durumu, hizmet gerekleri, iklim ve ulaşım şartları göz önünde bulundurulmak suretiyle günlük çalışmanın başlama ve bitiş saatleri ile öğle dinlenme süreleri merkezde üst yönetici, taşrada mülki amirlerce farklı belirlenebilir. Memurların yürüttükleri hizmetin özelliklerine göre, bu madde uyarınca tespit edilen çalışma saat ve süreleri ile görev yerlerine bağlı olmaksızın çalışabilmeleri mümkündür" düzenlemesi yer almaktadır. Aynı Tasarı'nın 6. maddesi ise nöbet tutulan ya da vardiyalı çalışılan işyerlerinde nöbet ve vardiyaya tabi olup olmamayı engelli memurun tercihine bırakmaktadır.⁴⁰ Ayrıca, Tasarı'da yer almamasına karşın, engelli memur adaylarının kendi aralarında yarışacağı bir merkezi sınav yapılmasına ilişkin düzenleme yapılması da gündemdedir. Komisyon çalışmaları sırasında verilecek bir önergeyle düzenlemenin kanunda yer alması planlanmaktadır. Bu raporu hazırlayan araştırmacılar özel merkezi sınav uygulamasının engellilerin istihdamının önünü kapatacağı kanaatinde. Zira bu tür sınavlar ya hiç yapılmamakta ya yapılması yılları almaktadır ya da yapılsa dahi her

³⁹ Bkz. raporun "İstihdam" bölümünde yer alan "Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları" başlığı altında Mesut Bektaş ve Derya Yalçinkaya davaları.

⁴⁰ Bu raporun yayına hazırlandığı süre içinde 6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 100 ve 101. maddelerinde bahsi geçen değişiklikler yapılmıştır. 6111 Sayılı Kanun için bkz. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/30920.html> (28.02.2011).

kadro bakımından sınavlar açılmamaktadır. Öte yandan engelli olmayan bireylerle rekabet etme olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Zira eğer engelliler için hazırlanacak özel bir sınav varsa engelli bireyler diğer sınavlardan başarılı puan alsalar da atamaları yapılmamaktadır.⁴¹

İstihdam alanında ayrımcılık yasağı ayrıca Avrupa Birliği'nin İstihdam ve Meslekte Eşit Muameleye Dair Genel Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2000 tarihli ve 2000/78/EC sayılı Konsey Direktifi tarafından güvence altına alınmıştır. Direktifte, iş ve meslek alanında diğer ayrımcılık temellerinin yanı sıra engelliliğe dayalı her türlü doğrudan veya dolaylı ayrımcılığın yasaklanması ve eşit muamele ilkesinin uygulanması gerektiğine işaret edilmektedir.⁴²

Hükümetin Eylem ve Politikaları

Devlet Memurları

Engellilerin istihdamı konusunda sicili en kötü olan kurum ve kuruluşlar kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Devlet Personel Başkanlığı'nın (DPB) Ocak 2010 verilerine göre⁴³ kamuda çalışması gereken engelli personel sayısı (devlet memuru) 48.943 olması gerekirken 14.329 kişinin istihdam edildiği görülmektedir. Örneğin DPB'nin 2010 yılı Ocak ayında edinilen verilerine göre, ayrımcılık yasağı bakımından en özenli davranması beklenen kamu kurumlarından olan Adalet Bakanlığı'nın kota yükümlülüğü kapsamında istihdam etmesi gereken engelli kişi sayısı 1.821'dir ve Bakanlık toplamda sadece 207 engelli bireyi istihdam etmiştir.⁴⁴

Alt sınır olan, %3'lük kotadan daha fazlasını istihdam eden ilk beş kurum şunlardır; Kültür ve Turizm Bakanlığı (+22 personel), Çanakkale 18 Mart Üniversitesi (+16 personel), Pamukkale Üniversitesi (+11 personel), Selçuk Üniversitesi (+10 personel) ve Başbakanlık (+9 personel). Alt sınır olan, %3'lük kotayı doldurmayan ve en çok ihlal eden ilk beş kurum ise şunlardır; Milli Eğitim Bakanlığı (-16.126 personel), Emniyet Genel Müdürlüğü (-6.515 personel), Sağlık Bakanlığı (-4.898 personel), Diyanet İşleri Başkanlığı (-1.620 personel) ve Adalet Bakanlığı (-1.614 personel).

İşçiler

İşçi olarak; 2009 yılı Eylül ayı sonu itibariyle kamuda 14.379, özel sektörde 75.824 olmak üzere toplam 90.203 engellinin işçi olarak çalıştırılması gerekmektedir.

Çalışan engelli işçi sayısı 2009 yılı Eylül ayı sonu itibariyle kamuda 12.238 ve özel sektörde 56.927 olmak üzere toplam 69.165'tir.⁴⁵

Duyuru ve İlanlarda Ayrımcılık

SGK'nın 2010/1 KPSS sonuçlarına ilişkin duyurusunun⁴⁶ Genel ve Özel Şartlar bölümünün 2. maddesinin 3. fıkrasında: "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yetenekleri bakımından özür durumuna göre tüm

⁴¹Mesut Bektaş ve Derya Yalçınkaya Davaları için bkz. raporun "İstihdam" bölümünde yer alan "Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları" başlığı.

⁴² Bkz. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:303:0016:0022:EN:PDF> (02.06.2010).

⁴³ Bkz. <http://www.dpb.gov.tr/dosyalar/excel/istatistikler/is4.xls> (erişim: 02.06.2010).

⁴⁴ Bkz. <http://www.dpb.gov.tr/dosyalar/excel/istatistikler/is4.xls> (erişim: 02.06.2010).

⁴⁵ Bkz. Adana Milletvekili Hulusi Güvel ve İstanbul Milletvekili Bihlun Tamaylıgil'in soru önergelerine Selma Aliye Kavaf'ın 12.04.2010 tarih ve 390 sayılı yazısıyla cevabı.

⁴⁶ Bkz. http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/3469bf0042c32157845d8db39354bfa9/KPSS-2010-Sonuclarina_iliskin_duyuru.pdf?MOD=AJPERES (erişim: 04.07.2010).

vücut fonksiyon kaybı oranının yüzde kırk ve üzerinde özürlü olmadığına dair beyanı” ifadesi yer almıştır.

Maliye Bakanlığı Başhukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü’nden yapılan duyurunun⁴⁷ 7. maddesinde, KPSS 2010/1 tercih kılavuzu ile alınan tercihlere göre Hazine Avukatı olarak atanmaya hak kazanan adaylardan “Sağlam ve her türlü iklim ve yolculuk şartlarına dayanıklı olduğu ile görev yapmasına engel bir halin olmadığına dair ilgilinin yazılı beyanı” talep edilmiştir.

Yukarıda aktarılan her iki ilan da, çalışma hakkı bakımından doğrudan ayrımcılık niteliğindedir.

Soru Önergeleri

Ardahan Milletvekili Ensar Ögüt, Balıkesir Milletvekili Ahmet Duran Bulut, İstanbul Milletvekili Bihlun Tamaylıgil, İstanbul Milletvekili Prof. Dr. Sacit Yıldız, Kocaeli Milletvekili Hikmet Erenkaya, Kütahya Milletvekili Prof. Dr. Alim Işık, Manisa Milletvekili Erkan Akçay ve Tokat Milletvekili Dr. Reşat Doğru, tarafından istihdam ile ilgili 13 soru önergesi verilmiş, önergelere sadece 3’ü yanıtlanmıştır. Soru önergelerine verilen cevaplar bu raporda bir üst başlık altında yer alan verilerle örtüşmektedir.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

Yargıya İntikal Eden Vakalar

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na Karşı Mesut Bektaş Davası

2004 yılı Kamu Personeli Seçme Sınavını (KPSS) kazanıp Davalı Kurum tarafından Artvin’e sosyal çalışmacı olarak yerleştirilen Mesut Bektaş, açıktan atama için Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü’nce istenilen tüm belgeleri teslim etmiş; ancak, görme özürlü olduğu, devlet memuru olarak atanabilmesi için özürler için açılacak sınava girerek başarılı olması gerektiği öne sürülerek, 09.11.2004/14202 sayılı yazı ile ataması yapılmamıştır. Kurumun atama işlemini gerçekleştirmemesi üzerine İdare Mahkemesi’ne başvurmasının ardından Artvin ilinde sosyal hizmet uzmanı olarak Danıştay kararına kadar görev yapmıştır. Aşağıda ayrıntısı sunulan Danıştay kararının ardından Mesut Bektaş’a görevden el çektirilmiştir.

Mesut Bektaş tarafından yürütmeyi durdurma istemiyle Ankara 1. İdare Mahkemesi’nde E.2004/3298 sayı ile atanmama işlemine karşı iptal davası açılmış, Mahkemenin K.2005/1196 sayılı kararı ile idarenin işleminde hukuka uyarlılık bulunmadığı ifade edilerek, işlemin iptaline karar verilmiştir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından bahse konu karar temyiz edilmesi üzerine davaya bakan Danıştay 12. Dairesi, E.2006/1098 ve K.2008/5603 sayılı kararı ile yerel mahkeme kararının bozulmasına karar vermiştir.⁴⁸ Bunun üzerine Ankara 1. İdare Mahkemesi E.2009/350 K.2009/485 sayılı kararı ile bozmaya uymuştur. Davacı Mesut Bektaş tarafından ilgili karar temyiz edilmiş olup rapor yazılmakta olduğu sırada Danıştay 12. Dairede E.2009/5309 sayı ile temyiz incelemesi sürmektedir. Mesut Bektaş görme engelli olması nedeniyle çalışma hakkı bakımından doğrudan ayrımcılığa maruz kalmıştır.

⁴⁷ Bkz. http://www.bahum.gov.tr/duyurular/kpss2010_1_D.pdf (erişim: 02.06.2010).

⁴⁸ Bkz. Ek-3: Danıştay 12. Daire E.2006/1098 K.2008/5603 sayılı kararı.

Emniyet Genel Müdürlüğü'ne Karşı Derya Yalçinkaya Davası

Görme engelli Derya Yalçinkaya 2007/5 KPSS'de başarılı olarak Emniyet Genel Müdürlüğü'ne (EGM) mütercim olarak yerleştirilmiştir. Ankara Numune Hastanesi'nden alınan raporda özel donanımlı cihazlarla mesleğini yapabileceği belirtilmiş olmasına rağmen, EGM tarafından Emniyet Teşkilatı Sağlık Şartları Yönetmeliği'nin Ek 3-IV-E dilimi kapsamında olduğu ve C dilimi sağlık şartlarını taşımadığı gerekçesiyle ataması yapılmamıştır.

Ankara 12. İdare Mahkemesine yürütmenin durdurulması ve işlemin iptali istemi ile dava açılmıştır. Mahkeme E.2008/160 ve K.2008/1201 sayılı karar ile dava konusu işlemin hukuka aykırılık bulunmadığına ve davanın reddine karar vermiştir.

Davacı tarafından Ankara 12. İdare Mahkemesi tarafından verilen K.2008/1201 sayılı karar temyiz edilmiş olup temyiz incelemesi Danıştay ilgili dairesinde rapor yazılmakta olduğu sırada devam etmektedir. Derya Yalçinkaya görme engelli olması nedeniyle çalışma hakkı bakımından doğrudan ayrımcılığa maruz kalmıştır.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne Karşı Nursel Özdemir Davası

Davacı Nursel Özdemir'in Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Hukuk Müşavirliği'nin avukatlık kadrosuna atamasının yapılmasına ilişkin talebi, davalı idarece reddedilmiştir (zımnen).

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne bağlı Ankara İl Müdürlüğü'nde çalışan Nursel Özdemir Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Hukuk Müşavirliği'ne atanmak amacıyla davalı idareye başvurmuş, diğer bütün avukatların talepleri kabul edilmesine karşın davacının ataması yapılmamıştır. Davacı Nursel Özdemir, atama talebinin görme engelli olmasından dolayı red edildiğini iddia etmektedir. Zira mesleki açıdan benzer durumda olan avukatların ataması yapılmış, ancak Nursel Özdemir'in ataması yapılmamıştır.

Davacı Nursel Özdemir Ankara 6. İdare Mahkemesi'nde E.2006/1912 sayılı karar ile iptal davası açmış, Mahkeme K.2007/876 sayılı kararı ile işlemin iptaline karar vermiştir. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün kararı temyiz etmesi üzerine dosyayı inceleyen Danıştay 5. Dairesi tarafından İdare Mahkemesi kararı bozulmuştur. Bozma kararına karşı Ankara 6. İdare Mahkemesi E.2008/1027 K.2008/1187 sayılı kararı ile ilk kararda direnmiştir. Tekrar temyiz incelemesi yapan Danıştay 5. Dairesi öncelikle davalı idarenin yürütmeyi durdurma talebini kabul etmiş, sonra da K.2009/4250 sayılı kararı ile idarenin temyiz talebini kabul ederek mahkeme kararını bozmuştur. Bunun üzerine Ankara 6. İdare Mahkemesi E.2009/1370 K.2009/1645 sayılı kararı ile bozmaya uymuş, fakat uyma kararı bu defa Nursel Özdemir tarafından temyiz edilmiştir. Rapor yazılmakta olduğu sırada Danıştay'da temyiz incelemesi devam etmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'na Karşı Görme Özürlüler Derneği, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği, Türkiye Kas Hastalıkları Derneği ve Türkiye Sakatlar Derneği Davası

Yükseköğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılan KPSS 2010/1 sonuçları 04.06.2010 tarihinde ilan edilmiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), söz konusu sınav ve Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik hükümleri çerçevesinde boş kadrolarını ve alacağı memur sayısını gösterir bir genelge yayımlamıştır. 14.04.2010 tarihli ve 591198 sayılı Genelge'de Kuruma alınacak 531 memurda aranan şartlar sayılmıştır. Buna göre, yerleştirilen adayların %40 ve üzerinde engelli olmamaları istenmektedir.

Genelge'nin yasalara aykırılık teşkil etmesi ve engellilere yönelik açık ayrımcılık içermesi sebebiyle söz konusu işlemin yürütmesinin durdurulması ve işlemin iptali ve bu Genelge'ye esas teşkil eden 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 53. maddesinin T.C. Anayasası'na aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması ve söz konusu 53. madde hükmü kapsamında yayımlanmış olan 16.09.2004 tarih ve 25585 sayılı "Özrümlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik" in iptali istenmiştir.

Raporun yazıldığı sırada dava, Ankara 2. İdare Mahkemesi'nde E.2010/942 numarasıyla sürmektedir.

Medyaya Yansıyan Vakalar

İstihdam alanında toplam 16 ihlal haberine rastlanmıştır. En çok 3'er haberle Habertürk ve Tercüman Gazeteleri ihlal haberlerine yer vermiştir. Aşağıda medyaya engellilerin istihdam alanında karşılaştığı ihlallerle ilgili birkaç örneğe yer verilmiştir:

Tablo-2

İlgili alan	İstihdam
Olay	Özel sektörün ceza ödemeyi tercih etmesi
Olay tarihi	03.01.2010
Mağdur	İstihdama katılmak isteyen tüm engelliler
Olay yeri	Türkiye geneli
Olayın özeti	Çalışan sayısının %3'ü kadar engelli çalıştırmak zorunda olan özel sektör, engelli istihdamı yerine aylık bin 950 TL para cezası ödemeyi tercih etmektedir. İŞKUR'a bu nedenle ödenen cezanın toplamı yıllık 14 milyon TL'yi bulmaktadır.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Yok
Haber kaynağı	Habertürk Gazetesi

Tablo-3

İlgili alan	İstihdam
Olay	Görme engelli olduğu gerekçesiyle sicil notu verilmemesi
Olay tarihi	16.02.2010
Mağdur	Ali Ercan
Olay yeri	Adana
Olayın özeti	1995 yılında Adana'ya tayini çıkan Ali Ercan, burada atandığı okullarda da özründen dolayı ayrımcılık yapıldığını maddi ve manevi kayıpları olduğunu ileri sürmüştür. Engelli öğretmen, çalışmasını istemeyen okul müdürleriyle girdiği hukuk savaşında MEB müfettişlerinin de "öğretmenlik yapamaz" raporu düzenlediklerini, ruh hastası olduğunun iddia edildiğini, siciline düşük not verildiğini öne sürmüştür. Ercan, "bu yüzden okuldan okula sürgüne gönderildiğini" ifade etmiştir.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Adana 2. İdare Mahkemesi ve Danıştay 2. Dairesi
Bu süreçlerin sonucu	İç hukuk tüketilmiştir, dosya AİHM' dedir.
Haber kaynağı	Sabah Gazetesi

Tablo-4

İlgili alan	İstihdam
Olay	Bacağı kesilen mağdura temizlik işlerinde çalışabilir raporu verilmesi
Olay tarihi	17.02.2010
Mağdur	Selami Aksan
Olay yeri	Samsun-Çarşamba
Olayın özeti	Selami Aksan'ın bacağı, 2009'da bir rahatsızlık sebebiyle kesilmiştir. Ancak kendisine çalışabilir raporu verilen Aksan, eski işi olan çöpçülüğe geri dönmek zorunda kalmıştır.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Yok
Haber kaynağı	Takvim Gazetesi

Tablo-5

İlgili alan	İstihdam
Olay	Milli Eğitim Bakanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği Tasarısı
Olay tarihi	26.03.2010
Mağdur	Öğretmenlik müracaatı yapacak olan tüm engelliler
Olay yeri	Türkiye geneli
Olayın özeti	Bedensel özrü bulunanlarda kronik ve ilerleyici olan doğrudan iklim koşullarından olumsuz etkilenen, kanser, verem, akıl hastalığı, ilerleyici nörolojik hastalıklar, organ nakli gibi uzun süreli tedaviyi gerektiren bir hastalığı bulunmamak şartı aranacaktır. Görme engellilerde iki gözün toplam görme oranı en az 20'de 10 oranında olmak, renk algılama ve görme alanı bozukluğu olmamak şartı aranacaktır.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Sivil toplum kuruluşlarının idari başvurusu
Bu süreçlerin sonucu	Tasarı'dan engelliliğe dayalı ayrımcı ifadeler kaldırılmıştır.
Haber kaynağı	Yeni Şafak Gazetesi

STK Yayınları

Aşağıdaki olay İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi tarafından rapor edilmiştir.⁴⁹

Sosyal Güvenlik Kurumu'na bir iş için gelen engelli vatandaş, kurumun merdivenlerinin oluşturduğu engeli aşamadı. Uzun süre kurum önünde bekleyen tekerlekli sandalyedeki vatandaş, diğer vatandaşların yardımıyla binaya girebildi. Binalar yapılırken her tür estetik düşünülürken engelli vatandaşların kullanımını için kolaylıkların bir kamu kuruluşunda bile düşünülmemesi eleştiri konusu oldu.⁵⁰

⁴⁹ İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi, *Halkevleri Sosyal Hak İzleme Raporu*, Nisan 2010, <http://www.halkevleri.org.tr/sites/default/files/indir/22-05-2010-nisan2010.pdf> (erişim: 02.06.2010).

⁵⁰ Erişilebilirlik tek başına ele alındığında ayrımcılık yasağının ihlali olarak düşünülmektedir. Fakat erişilemez kentler ya da binalar hizmeti alacak kişi ya da kişileri sınırlamakta, alması gereken hizmeti ya hiç alamamasına ya da zorlukla ve insan onuruna yakışmayan bir biçimde almasına neden olmaktadır. (H.Ö.)

EĞİTİM

Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası hukuk belgelerinde, engelli kişiler için en iyi eğitimin, anaakım sistemi içerisinde yer almasıyla sağlanacağı kabul edilmiştir.⁵¹ Bireylerin fiziksel, ruhsal ya da sosyal farklılıkları sebebiyle başka eğitim kurumlarına gönderilmesi onları etiketlemekten başka bir işe yaramayacaktır.⁵² İlke olarak engellilerin engelli olmayan bireylerle birlikte eğitim alması söz konusu ise de, engelli bir bireyin özel eğitim kurumları gibi kurumlarda eğitim alması, engelli bireye en yüksek menfaati sağlayacaksa, bu türden uygulamaları ayrımcılık olarak nitelendirmek doğru değildir.

Türkiye'de de diğer ülkeler gibi genel eğitime paralel olarak kaynaştırma eğitime odaklanmayı hedefleyen bir sistem geliştirmeye çalışılmaktadır. Ancak hemen belirtilmesi gerekir ki anaakım okulların koşulları (okullara erişim, engelli bireylerin ihtiyaç duyabileceği eğitim araç ve gereçleriyle destek materyallerinin temini, öğretmenlerin özel eğitim almaları ve engelli olmayan öğrenci ve ailelerinin tutumu) iyileştirilmedikçe ve geliştirilmedikçe kaynaştırma eğitiminden söz edebilmek mümkün değildir. Aksi halde kaynaştırma eğitimi ancak kâğıt üzerinde kalacaktır.

Milletvekilleri tarafından eğitim ve engellilik konusuyla ilgili beş soru önergesi verilmiştir. Adana Milletvekili Hulusi Güvel, İstanbul Milletvekili Hüseyin Mert ve Van Milletvekili Fatma Kurtulan tarafından toplam beş soru önergesi verilmiş ve bunlardan dördünün Bakan tarafından, birinin ise Başbakan tarafından cevaplandırılması istenmiş, ancak hiçbiri yanıtlanmamıştır. Soru önergelerinin hiçbiri doğrudan engelliliğe dayalı ayrımcılık konusu hakkında değildir. Dolayısıyla, milletvekilleri tarafından verilen soru önergelerinde engellilik temelinde ayrımcılık konusunun sorgulanmadığı ya da araştırılmadığı sonucuna varılmıştır.

Hukuki Düzenlemeler

Anayasa'nın 42. maddesi kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağını vurgulayarak dolaylı da olsa engelli vatandaşların da ayrımcı muamelelere maruz kalmadan bu haktan faydalanabileceklerini belirtir. Yine aynı maddede, Devlet tarafından "durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak" tedbirlerin alınacağı düzenlenerek pozitif ayrımcılık mümkün kılınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da; milli eğitimin temel ilkeleri belirlenirken, 4. 5. ve 8. maddeler ile yapılan düzenlemelerde, eğitim hakkının da ayrımcılık yasağı kapsamında olduğu, yani herkese açık ve eşit şekilde uygulanacağı belirtilmiştir. Bunun yanında fırsat eşitliğinin de önemli bir ilke olduğu ve son olarak engellilerin eğitiminde özel tedbirlerin alınacağı düzenlenmiştir.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 12. maddesinde, "Mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhan ve sosyal bakımdan özürülü olan çocukların özel eğitim ve öğretim" görmelerinin sağlanacağı şeklinde pozitif bir hüküm mevcuttur.

5378 Sayılı Özürülüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un amacı 1. maddesinde, engellilerin diğer konular yanında eğitim, rehabilitasyon gibi konularda yaşanan sorunların çözümü yoluyla her bakımdan gelişmelerinin ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma

⁵¹ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, *5 No'lu Genel Yorum: Engelli Kişiler*, 09.12.1994, G. bendi, 13. ve 14. maddeler: Eğitim Hakkı, 34. paragraf,

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/4b0c449a9ab4ff72c12563ed0054f17d> (erişim: 03.06.2010).

⁵² Şahin Bülbül, "Farklılıklarından Ötörü Çocuklarımızı Ayrıştırmalı Mıyız Yoksa Kaynaştırmalı Mıyız?", *Cito Eğitim: Kuram ve Uygulama*, Sayı: 8, 2010,

http://www.cito.com.tr/cito_turkiye/~media/cito_tr/cito_turkiye/yayinlar/dergi_web8sayi.ashx (erişim: 03.06.2010).

katılmalarının sağlanması olarak belirtilmiştir. Aynı Kanun'un 15. maddesinde ise hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim almasının engellenemeyeceği ve engellilere eşit eğitim imkânının sağlanması hükmü yer almıştır. Kanun'un 4. maddesinde engelliler aleyhine ayrımcılık yapılamayacağı, ayrımcılıkla mücadelenin engellilere yönelik politikaların temel esasını teşkil edeceği belirtilmiştir.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 24. maddesinde de eğitim hakkı konusunda, taraf devletler bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın ömür boyu sağlanacağı hususunda taahhüt altına girmişlerdir.

Hükümetin Eylem ve Politikaları

Türkiye'de eğitimle ilgili Devlet Kurumları'nın sayısı toplamda 44.415'tir.⁵³ 05.02.2010 itibarıyla, özel eğitim okulları bünyesinde 77 ana sınıfı hizmet vermektedir. Ülke genelinde 49 işitme engelliler ilköğretim okulu, 17 işitme engelliler meslek lisesi, 15 görme engelliler ilköğretim okulu, 3 ortopedik engelliler ilköğretim okulu, 2 ortopedik engelliler meslek lisesi, 54 eğitilebilir zihinsel engelliler ilköğretim okulu, 77 eğitilebilir zihinsel engelliler iş okulu, 129 öğretilebilir zihinsel engelliler uygulama okulu, 130 öğretilebilir zihinsel engelliler iş eğitim merkezi, 33 otistik çocuklar eğitim merkezi, 5 otistik çocuklar iş eğitim merkezi, 1 Vakıfbank Umud Çocukları Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Yatılı İlköğretim Okulu (uyum güçlüğü olanlar), 1 görme engelliler basımevi ve akşam sanat okulu, 46 hastane ilköğretim okulu, 4 erken çocukluk eğitim merkezi anaokulu ve ilköğretim okulu, 1 erken çocukluk ve okul öncesi eğitim merkezi bulunmaktadır. 57 merkezde üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklara hizmet verilmekte ve 1.477 öğrenci evde eğitim almaktadır.⁵⁴

Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB), resmi web sitesinde yayımladığı veriler, Devletin yalnızca 36.599 engelli öğrenciye eğitim-öğretim verdiği gerçeğini gözler önüne sermektedir.⁵⁵ Oysa ülkemizde eğitim-öğretim çağında olan engellilerin sayısı yüz binlerle ifade edilmektedir. Resmi verilere göre, 36.599 öğrenci dışında kalan engelliler eğitim hakkından mahrum kalmaktadır.

5378 Sayılı Kanun'un 15. maddesi işaret dili sistemi geliştirilmesi ile ilgili olmasına rağmen henüz uygulama safhasına gelmemiştir. MEB halen işaret dilinin kullanımını yasaklayan müfredatı sürdürmektedir. İşaret dili ile görevlendirilen kurum Türk Dil Kurumu (TDK) bununla ilgili olarak sadece Türk İşaret Dili Alfabeti'ni üretmiştir. Asıl sorun, dilin pratik kullanımı ve bunu öğretecek uzman kadronun oluşturulmasıdır. Uzmanlar mevcut yöntemle, işaret dilinin kullanılabilmesinin en az 10 yıl alacağını söylemektedirler. ESKHK'nin 5 No'lu Genel Yorumunda "işaret dilinin ayrı bir dil olarak tanınması gerekmektedir" denilmektedir. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 2. maddesi bireylerin insan hak ve temel özgürlüklerinden diğerleri ile eşit bir şekilde yararlanmasını veya bunları kullanması imkânını ortadan kaldıran veya bunu engelleyen her türlü ayrımcılık, dışlamanın veya kısıtlamanın engelliğe dayalı olarak yapılmasını yasaklamaktadır. İşitme engelli bireylerin kendi somut durumlarına ilişkin düzenleme yapılmayarak, eğitim hizmetlerinden alacakları fayda zaafa uğratılmaktadır ve kısıtlanmaktadır.

Görme ve işitme engellilerin yardımcı kaynaklara, sınıf içinde dağıtılan materyallere, ders sırasında kullanılan harita, küre gibi eğitim gereçlerine erişimi neredeyse olanaksızdır.

Kaynaştırma eğitimine devam eden öğrenciler için bir destek eğitimi öngörülmüştür. Devlet, ihtiyaç duyulan destek eğitiminin son derece kısıtlı bir kısmının masraflarını karşılamaktadır. Buna göre, destek eğitimi bireyselse ayda 8 ders saati, destek eğitimi grup eğitimi niteliğindeyse ayda 4 ders saati devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu da haftada 1 ya da 2 saat destek eğitimi anlamına gelmektedir ve oldukça azdır.

⁵³ Bkz. <http://mebbis.meb.gov.tr/DevletKurumlari.pdf> (erişim: 03.06.2010).

⁵⁴ Bkz. http://orgm.meb.gov.tr/Istatistikler/2009-2010_GENEL_SONUC.pdf (erişim: 03.06.2010).

⁵⁵ Bkz. http://orgm.meb.gov.tr/Istatistikler/2009-2010_GENEL_SONUC.pdf (erişim: 03.06.2010).

Öte yandan özel eğitim veren Türkiye'deki 170 okulun 40'ı kısa sürede kapanmıştır. Engelli çocuklara ayda sadece 8 saat eğitim veren özel rehabilitasyon merkezleri, öğrenci başına aylık 432 TL devlet desteği alırken, ayda 120 saat eğitim veren özel eğitim okulları hiçbir destek görmemektedir. Örneğin tüm öğrencilere devlet tarafından ücretsiz kitap desteği veriliyorken özel eğitim okullarında okuyan öğrencilere bu destek verilmemektedir.⁵⁶ Ayrıca, MEB'e yapılan bilgi edinme başvurusunda, okulların ve eğitim-öğretimin erişilebilirliğiyle ilgili sorular da yer almış, ancak bu sorular ilgili kurum tarafından yanıtlanmamıştır. Yanıtta sözü edilen web sitesinde de konuyla ilgili herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır. Bu durumda, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki kurumlarda erişilebilirliğe yönelik herhangi bir çalışma yapılmadığı kabul edilmiştir.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

Yargıya İntikal Eden Vakalar

ÖSYM'ye karşı Murat Kefeli Davası

Murat Kefeli'nin işitme ve görme kaybı söz konusudur. Üniversite okuyabilmek için 2010 Yükseköğretime Geçiş Sınavı'na (YGS) ve Lisans Geçiş Sınavı (LGS) sınavına başvuruda bulunmuştur. Başvuru esnasında "engelli" olduğunu belirterek gerekli raporlarını sunmuştur. Hatta bunlarla da yetinmeyerek özel ihtiyaçlarını belirten ve idareye yol gösteren dilekçe ile ÖSYM'ye başvurulmuştur.

İşitme ve görme kaybı nedeniyle sınavda ihtiyaç duyulan ekipman, kurum için aşırı yük getirmeyecek nitelikte ve uygulanabilir bir çözüm önerisi olmasına rağmen davalı idare davacının özel durumuna uygun tedbir ve önlemleri almayarak YGS sınavında başarısız olmasına neden olmuştur. Başka bir ifade ile makul uyumlaştırma yapmamak suretiyle ayrımcılık yapılmıştır. Zira bireyin somut ve makul taleplerinin hiçbiri değerlendirmeye alınmamış ve yok sayılmıştır. Hâlbuki Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye göre makul uyumlaştırma yapmamak ayrımcılıktır.⁵⁷

Yapılan idari uygulama neticesinde mağdur idareye maddi ve manevi tazminat davası açmıştır. Bu raporun yazıldığı günlerde söz konusu dava Ankara 1. İdare Mahkemesi'nde E.2010/979 numarasıyla görülmektedir. Öte yandan aynı durum sebebiyle Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı'na TCK'nın 122. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağı kapsamında suç duyurusunda⁵⁸ bulunulmuştur.

İstanbul Aydın Üniversitesi, ÖSYM ve Yükseköğretim Kurulu'na Karşı Görme Özürlüler Derneği, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği, Türkiye Kas Hastalıkları Derneği ve Türkiye Sakatlar Derneği Davası

2009 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzunun, Tablo 3A, Tablo 3B ve Tablo 4'te yer alan Yükseköğretim Programlarının Koşul ve Açıklamaları başlıklı Bölümünün "Bk. 52." başlıklı maddesinde⁵⁹ İstanbul Aydın Üniversitesi'nin (İAÜ) koşul ve açıklamaları yapılmış olup maddenin son paragrafında "Özürlü öğrencilere eğitim-öğretim verecek olanağımız olmadığından; özürlü öğrencilerin tercih etmemesi gerekir" ibaresine yer verilmiştir. Söz konusu ifade doğrudan ayrımcılık niteliğindedir.

⁵⁶ İstiklal Gazetesi'nin 25.06.2010 tarihli Nüshası.

⁵⁷ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, madde 2.

⁵⁸ Hazırlık Dosya No. CBS 2010/3016, 24.05.2010.

⁵⁹ Bkz. [ftp://dokuman.osym.gov.tr/2009/2009_OSYS_TERCIH_KILAVUZU/tablo34kosullar.pdf](http://dokuman.osym.gov.tr/2009/2009_OSYS_TERCIH_KILAVUZU/tablo34kosullar.pdf), s. 134 (erişim: 02.06.2010).

Konuyla ilgili olarak sivil toplum kuruluşları İstanbul Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı'na Türk Ceza Kanunu'nun ayrımcılığı yasaklayan 122. maddesinin ihlali iddiasıyla suç duyurusunda bulunmuştur. Raporun yazıldığı sırada halen hazırlık tahkikatı⁶⁰ sürmektedir.

İAÜ, yaptığı yazılı açıklamada, ifadenin kitapçığa sehven girmesinden ötürü kamuoyundan özür dilemiştir. Fakat o yıl için kitapçıktaki ifadeyi okuyan veya öğrenen bazı engellilerin İAÜ'yü tercih etmemiş olması muhtemeldir.

Ege Üniversitesi'ne Karşı Mahmut Yiğit Çakın Davası

Ege Üniversitesi (EÜ) Fen Fakültesi Fizik Bölümü 1. sınıf öğrencisi görme engelli davacının, engeline uygun öğrenim koşullarının oluşturulması, başka bir ifade ile makul uyumlaştırma yapılması talebi, Üniversite tarafından, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın görüşünün beklendiği ileri sürülerek reddedilmiştir. Mahmut Yiğit Çakın, 12.01.2010 tarih ve 489 sayılı, Ege Üniversitesi Rektörlüğü işleminin yürütülmesinin durdurulması ve iptaline hükmedilmesi istemiyle İzmir 2. İdare Mahkemesi'nde E.2010/268 sayı ile dava açmıştır. Zira Mahmut Yiğit Çakın'ın makul uyumlaştırma talebinin reddi ayrımcılığın bir türüdür.

İzmir 2. İdare Mahkemesi dava konusu işlemin yürütülmesinin durdurulmasına karar vermiştir. Mahkemenin ara kararında şu ifadeler yer almaktadır:

... Bu durumda, yukarıda anılan mevzuat hükümlerinin birlikte değerlendirilmesinden; davacının anılan eğitim kurumuna katıldığı yarışma sınavında başarılı olması sonucu davalı idarenin kabulü ile kayıt yaptırmış bulunması karşısında, davalı idare tarafından davacının yanında sınavlarda yardımcı öğretim elemanı görevlendirildiği belirtilmekte ise de öğrenim koşullarına ilişkin yaptığı başvurusundaki her bir talebi ayrı ayrı değerlendirilmek suretiyle ders notlarının dijital ve sesli olarak önceden tarafına iletilmesi, teknik bilgisi yeterli bir öğretim elemanın sınavlarda görevlendirilmesi ve sınav sorularının engeline uygun şekilde hazırlanması için öğretim üyelerinin bilgilendirilmesi taleplerinin karşılanması gerekir iken aksi yöndeki dava konusu işlemde bu hususlar ve talepler yönünden hukuka uyarlık bulunmadığı hükmüne varılmıştır.

Medyaya Yansıyan Vakalar

Eğitim alanında toplam 19 ihlal haberine rastlanmıştır. En çok 3'er haberle Sözcü Gazetesi ihlal haberlerine yer vermiştir. İzleme konusu diğer haklar açısından değerlendirildiğinde ihlallerin en çok eğitim alanında olduğu görülmektedir. Aşağıda, engellilerin istihdam alanında karşılaştığı ihlallerle ilgili medyada yer alan birkaç örnek sunulmuştur:

Tablo-6

İlgili alan	Eğitim
Olay	Zihinsel engellilerin %68'inin eğitim almaması
Olay tarihi	01.01.2010
Mağdur	470.000 zihinsel engelli
Olay yeri	Türkiye geneli
Olayın özeti	Türkiye genelinde 690 bin zihinsel engelli çocuk bulunmakta, bunlardan 220 bini eğitim almakta, 470 bini ise eğitim almamaktadır.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Yok
Haber kaynağı	Günboyu Gazetesi

⁶⁰ Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı yetkisizlik sebebiyle 2009/87844 numaralı dosyayı Küçükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı'na sevk etmiştir. Savcılık araştırması dosya numarası 2009/31822'dir.

Tablo-7

İlgili alan	Eğitim
Olay	Okul asansörünün bozuk olması nedeniyle annenin çocuğunu sırtında taşıması
Olay tarihi	07.01.2010
Mağdur	Umut Üstüner, Yeşim Üstüner
Olay yeri	Polatlı-Ankara
Olayın özeti	Asansörün ruhsatsız ve bozuk olması nedeniyle oğlunu üç aydır sırtında taşıdığı anlaşılmıştır. Polatlı Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden yapılan açıklamada da sorunun en kısa zamanda çözüleceği belirtilmiştir.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Polatlı Belediyesi'ne İdari Başvuru
Bu süreçlerin sonucu	Yok
Haber kaynağı	Hürriyet Gazetesi

Tablo-8

İlgili alan	Eğitim
Olay	Normal okulda özel eğitim almamış ve işaret dili bilmeyen öğretmenler tarafından ders anlatılması ⁶¹
Olay tarihi	17.01.2010
Mağdur	Diyarbakır'da yaşayan 40 işitme engelli öğrenci
Olay yeri	Diyarbakır
Olayın özeti	Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde eğitim gören işitme engellilerin, okul ve öğretmen olmaması nedeniyle normal bir okulda eğitim gördükleri, öğrencilere, işaret dili bilmeyen öğretmenler tarafından eğitim verildiği anlaşılmıştır.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Bilinmemektedir.
Haber kaynağı	Günlük Gazetesi

Tablo-9

İlgili alan	Eğitim
Olay	Engelli olması nedeniyle okula kabul edilmeme
Olay tarihi	25.06.2010
Mağdur	Büşra Aydar
Olay yeri	Yenimahalle-Ankara
Olayın özeti	Milli Eğitim Bakanlığı'na liseye kaydının yapılması için geçen yıl dilekçe yazılmış, ancak kendisine verilen cevapta Altındağ'daki Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler Okulu'na kayıt yaptıracağı belirtilmiştir.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Milli Eğitim Bakanlığı'na liseye kaydının yapılması için dilekçe ile müracaat edilmiştir.
Bu süreçlerin sonucu	Altındağ'daki Doğan Çağlar Ortopedik Engelliler Okuluna kayıt yaptıracağı bildirilmiştir.
Haber kaynağı	Sabah Gazetesi

⁶¹ İşaret dili, işitme engellilere hizmet veren eğitim kurumlarında da henüz kullanılmamaktadır.

Tablo-10

İlgili alan	Eğitim
Olay	Engelli öğrencinin sınavda kendisine uygun olanaklar sağlanması talebinin üniversite yönetimi tarafından kabul edilmemesi
Olay tarihi	26.06.2010
Mağdur	Mahmut Yiğit Çakın
Olay yeri	İzmir
Olayın özeti	Mağdur, okul yönetiminden derslerde ve sınavlarda kendisine yardımcı olunmasını, engeline uygun ekipman ve donanım sağlanmasını talep etmiştir. Çakın, okul yönetimine dilekçeyle başvurmuştur. Çakın, dilekçesinde sınavlara 8 gün kaldığını, dersleri rahat takip edebilmesi için engeline uygun ortamın sağlanmasını ve sınavlarda kendisine yardımcı olabilecek görevli bulundurulmasını istemiştir. “YÖK’ten görüş bekliyoruz” şeklinde yanıt aldığını bildiren Çakın “YÖK’ten yazı beklenmesine gerek yok. Okutman aracılığıyla sınava girebilirsin” diyen 3 öğretim görevlisinin dersi dışında kalan sınavlarda kendisine sınav kâğıdını okuması ve yanıtları yazması için okutman görevlendirilmediğini, bu nedenle boş kâğıt vermek durumunda kaldığını iddia etmiştir.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	İzmir 2. İdare Mahkemesi’ne başvuru
Bu süreçlerin sonucu	Yürütmenin durdurulması kararı verilmiştir. (Mahkeme, Çakın’a derslerin dijital ortamda verilmesi gerektiğini belirtmiştir.) Dava devam etmektedir.
Haber kaynağı	Sözcü Gazetesi

STK Yayınları

Aşağıdaki bilgiler İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi tarafından rapor edilmiştir:⁶²

Bolu’nun Sümer Mahallesi’nde yaşayan bedensel engelli 14 yaşındaki İsmail Çayırılı, çocukken geçirdiği menenjit nedeniyle ellerini ve ayaklarını kullanamıyor. Bu yüzden onu her gün annesi tekerlekli sandalyeyle okula götürüyor. Okulun giriş kapısında çevredekilerin yardımıyla 30 kiloluk çocuğunu sırtlayan 60 kiloluk anne, asansör olmayan okulun merdivenlerini tırmanıyor.

SAĞLIK HİZMETLERİ

Sağlık İstatistikleri Yıllığı verilerine göre⁶³ kurum ve kuruluşlar ile sağlık profesyonellerinin sayıları aşağıdaki gibidir:

Tablo-11 / Hastaneler

Bağlı Kuruluş	<i>Sağlık Bakanlığı</i>	<i>Üniversite</i>	<i>Özel</i>	<i>Diğer</i>	Toplam
Hastane Sayısı	847	57	400	46	1.350

⁶² İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi, *Halkevleri Sosyal Hak İzleme Raporu*, Şubat 2010, <http://halkevleri.org.tr/sites/default/files/indir/23-07-2010-2010subat.pdf> (erişim: 02.06.2010).

⁶³ Dr. Salih Mollahaliloğlu, Dr. Mustafa Kosdak ve Zehra Eryılmaz, *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008*, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ankara, Nisan 2010, <http://www.saglik.gov.tr/TR/Genel/DosyaGoster.aspx?BELGEANAH=45928&DIL=1&DOSYASIM=2008.pdf> (erişim: 02.06.2010).

Tablo-12 / Diş Hastaneleri

Türü	Hastane Sayısı
Diş Hastanesi	2
Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi	123
Devlet Hastanesi Diş Tedavi ve Protez Merkezi	77
Diş Polikliniği	622
Diş Ünitesi	4.294
Toplam	5.118

Tablo-13 / Birinci Basamak Sağlık Kuruluşları

Türü	Sayısı
Sağlık Ocağı	4.540
Aile Sağlığı Merkezi	1.765
AÇSAP Merkezi	225
Toplum Sağlığı Merkezi	373
Verem Savaş Dispanseri	243
Kanser Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezleri	84
112 Acil Yardım İstasyonu	1.308
Toplam	8.538

Tablo-14 / Sağlık Profesyonelleri

Uzman Hekim	56.973
Pratisyen Hekim	35.763
Asistan Hekim	20.415
Hemşire	99.910
Ebe	47.673
Diş Hekimi	19.959
Eczacı	24.778
Sağlık Memuru	83.993
Toplam	389.464

Herkes için ‘‘Sağlık Hakkı’’ ertelenemez bir haktır. Engellilerin de sağlık hizmetlerinden diğer bireylerle eşit Şartlarda yararlanmaları hatta bazı özel durumlarda engelli bireylere öncelik tanınması gerekmektedir. Sağlık Bakanlığı’nın 2006/113 sayılı Genelgesi⁶⁴ de bu yöndedir.

Hiç Şüphesiz sağlık hakkının tesis edilebilmesi için sosyal güvenlik sisteminin herkes tarafından da erişilebilir (hem fiziki hem de hakkın tesisi yönünden) olması gerekmektedir. Birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarında engellilerle ilgili ne gibi düzenlemelerin yapıldığı bilinmemektedir. İstanbul’un en büyük iki üniversite hastanesi olan İstanbul Üniversitesi’ne (İ.Ü.) bağlı İstanbul Tıp Fakültesi (İTF) ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi’nde (CTF) yapılan yerinde incelemelerde⁶⁵ özellikle fiziksel erişilebilirlikle ilgili ciddi sıkıntılar tespit edilmiş, sedyelere, hastane yataklarına ve görüntüleme cihazlarına ortopedik engellilerin transferlerinin zor Şartlarda gerçekteştiği görülmüştür. Eğitimsiz hasta bakıcılar hastaları nasıl taşıyacaklarını bilmediklerinden profesyonel hizmet verilememektedir.

Hukuki Düzenlemeler

Türk Hukuk Sistemi’nde sağlık konusu 53 kanun ve kanun hükmünde kararname ile düzenlenmiştir.

Devlet, engellilerin de aralarında bulunduğu yoksul kesimlere sağlık hakkını 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nda belirtilen esaslara göre⁶⁶ sunmaktadır. Ancak söz konusu Kanun maddesi incelendiğinde tedavi giderlerinin karşılanmasının sağlık hakkının bir gereği olarak değil, bir sosyal yardım olarak addedildiği görülmektedir.

Hükümetin Eylem ve Politikaları

2002 senesinde 15 adet olan fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezi sayısının 2008’de 12 adete düştüğü görülmüştür.⁶⁷

Özellikle engellilerin ve iş kazası veya hastalığı (nöromüsküler hastalıklar, felçler, yüksekten düşme yaralanma vb.) geçirmiş bireylerin sıkça müracaat ettiği İstanbul Bahçelievler’de bulunan İstanbul Fizik Tedavi Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi (İFTREAH) yanı başına yapılan alışveriş merkezi inşaatı sebebiyle ağır hasar almış ve hastanenin büyük bir bölümü kullanılamaz hale gelmiştir. 140 yataklı yetişkin servisi, 35 yataklı çocuk servisi, son teknoloji ile yapılan 2 laboratuvarı, konferans salonu, kütüphanesi ile 2 hidroterapi havuzu ve girdap banyosu hizmet dışı kalmıştır. Türkiye Sakatlar Derneği’nin (TSD) hastane hakkında yaptığı bilgi edinme başvurusunu Sağlık Bakanlığı İnşaat ve Onarım Dairesi Başkanlığı ‘‘Bakırköy 6. Asliye Hukuk Mahkemesinde dava sürecinin devam ettiği, davanın sonuçlanmasını müteakip hastane inşaatına başlanılacağı’’ Şeklinde yanıtlamıştır.⁶⁸ İFTREAH bu alanda ve özelliklere sahip iki hastaneden biridir. Hastaların hizmet alabilecekleri alternatifler bulunmamaktadır. Böylesine önemli bir hastane hakkında onarım için hiçbir işlem yapılmaması engellileri ve sağlık ihtiyaçlarını görmemek anlamına gelmektedir.

⁶⁴ Bkz.

<http://www.saglik.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF7A2395174CFB32E1BB24141ED0709C75> (erişim: 02.06.2010).

⁶⁵ Söz konusu incelemeler araştırmacılar tarafından Mayıs ve Haziran 2010 tarihlerinde yerinde inceleme usulü ile yapılmıştır.

⁶⁶ 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun 2. maddesi.

⁶⁷ Dr. Salih Mollahaliloğlu, Dr. Mustafa Kosdak ve Zehra Eryılmaz, a.g.e., s. 68.

⁶⁸ Sağlık Bakanlığı İnşaat ve Onarım Dairesi Başkanlığı’nın 08.12.2009 tarih ve B.10.0.I.O.D.0.07.00.00/603-04 sayılı yazısı.

Türkiye çapında, devletin işletme ve denetiminde bulunan 2.029 adet 112 Acil Ambulans'ı bulunmaktadır. Diğer ambulanslarla sayısı toplam olarak 5.960'ı bulmaktadır.⁶⁹ Özellikle işitme ve konuşma engellilerin acil hatları araması ve iletişim kurması için bir çalışma yapılmamıştır.

Sağlık hizmetleri almak isteyen işitme ve konuşma engelliler için Tablo-14'te yer alan sağlık profesyonellerine başta iletişimi kolaylaştırıcı olmak üzere ne gibi eğitimler verildiği belirsizdir. Hastanelerde işaret dili bilen—ki eğitim politikaları sebebiyle işaret dili bilen işitme engelli sayısı da azdır ve kullanılan dil standart değildir—sağlık profesyonelleri bulunmamaktadır. Örneğin jinekolojik ya da psikiyatrik muayeneye giren bir kadının doktorla hasta arasındaki tüm iletişimi yakınları tarafından kurulmaktadır. Yakınlar ise genellikle eşler veya çocuklardır. Hastanın tedavi süreci, hastaya detaylı olarak anlatılmamaktadır. Görme, zihinsel ve işitme ve konuşma engelliler için aydınlatılmış onam konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır.

Sağlık Bakanlığı, 2010-2014 Stratejik Planı'nın nihai amacını “Halkımızın sağlık düzeyini yükseltmek ve geliştirmek” olarak belirlemiştir.⁷⁰ Stratejik Plan incelendiğinde engellilerin sağlık düzeyini yükseltmek ve geliştirmek için ne gibi tedbirlerin alınacağı ve izlenecek olan yöntemlerin neler olduğu belirlenmemiştir. Sağlık Bakanlığı'nın Stratejik Planı'nda engellilerin özel ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi engellilerin yok addedilmesi demektir ki bu da açık bir ayrımcılıktır.

Yine Sağlık Bakanlığı'na bağlı sağlık tesislerinin fiziksel erişilebilirlikleriyle ilgili bilgi edinilememiştir.

Konuyla ilgili olarak TBMM'de Van Milletvekili Fatma Kurtulan tarafından verilmiş tek bir soru önergesi bulunmaktadır fakat soru önergesinin içeriği engellilik temelinde ayrımcılığın izlenmesine veri oluşturabilecek nitelikte değildir.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

Yargıya İntikal Eden Vakalar

SGK'ya Karşı Türkiye Kas Hastalıkları Derneği Davası

Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) Protez Ortez Listesinin, Diğer Ortez-Protezler İle Mobilite ve Aktivite Destekleyici Araç ve Gereçler Bölümünde⁷¹ yer alan “Diğer Ortez-Protezler İle Mobilite ve Aktivite Destekleyici Araç ve Gereçler”in, 3713 sayılı Kanuna göre aylık bağlanmış malûller ile aynı Kanun kapsamına giren olaylar sebebiyle vazife malûllüğü aylığı alan er ve erbaşlara uygulanması halinde bedeli Kurumca karşılanacağına yönelik düzenleme, eşitlik ilkesinin açık ihlali gerekçesiyle Danıştay'da dava konusu edilmiştir.

Bu rapor yazıldığı sırada dosyanın henüz tekemmülde (görüşmede) olduğu anlaşılmıştır.

Medyaya Yansıyan Vakalar

Medyada engellilik temelinde herhangi bir ayrımcılık haberine rastlanmamıştır.

⁶⁹ Dr. Salih Mollahaliloğlu, Dr. Mustafa Kosdak ve Zehra Eryılmaz, a.g.e., s. 84

<http://www.saglik.gov.tr/TR/Genel/DosyaGoster.aspx?BELGEANAH=45928&DIL=1&DOSYASIM=2008.pdf> (erişim: 02.06.2010).

⁷⁰ Bkz. <http://www.sgb.saglik.gov.tr/content/files/spflash/flashbrosur/index.html>, s. 14 (erişim: 02.06.2010).

⁷¹ SUT 2010, 227.000 ile 229.600 SUT Kodu arasında kalan bölüm.

BARINMA

Ulusal düzlemde en çok ve yoğun inşaat emlak işleri Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından yapılmaktadır.

TOKİ'ye bilgi edinme başvurusuyla yapılan müracaatta engelli bireylerin ihtiyaçları için düzenleme yapılıp yapılmadığı sorulmuş, verilen cevapta⁷² şu bilgilere yer verilmiştir: Yapılan imalatlarda 3194 Sayılı İmar Yasası, Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE) Standartları⁷³ gözetildiği; buna göre bina giriş rampaları, bina içinde gerekli düzenlemeler (zemin kat kotuna ulaşım kolaylığı, tüm kapıların 90 cm olması, koridorların 110 cm olması, asansörlerin tekerlekli sandalye kullanımına uygun olması, merdivenlerin her iki tarafında korkuluk ve küpeşte bulunması vb.) gibi hususlara dikkat edildiği, ayrıca engelli vatandaşların konut satın almak istediklerinde, satın alacakları dairede, banyo ve mutfaklarına kaymaz seramik uygulanmakta ve tutamaklar yapılmakta olduğu, tuvaletlerine engelli tuvaleti konulmakta ve daire sahibinin ihtiyacına uygun düzenlemeler yapılmakta olduğu.

Öte yandan verilen bilgilerin ne kadar doğru olduğuna ilişkin bir denetim raporu bulunmamaktadır. TOKİ ile ilgili bir denetim yapılmadığı için, yaptığı veya yaptırdığı inşaatlarda standartlara ne kadar uyulduğu belirsizdir.

Asansör bulunmayan bloklarda ise, engellilere giriş katlardaki konutlardan ayrılmakta olduğu edinilen diğer bir bilgidir.⁷⁴ Verilen bilgilere bakılarak, düzenlemelerin sadece tekerlekli sandalye kullanan fiziksel engellilere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin görme, işitme ve konuşma engelliler için neler yapıldığı bilinmemektedir ya da yapılmamaktadır. Mevzuattaki TSE belgeleri⁷⁵ fiziksel erişilebilirliği anlatırken meseleyi sadece ortopedik engelliler için ele almamıştır. Ne yazık ki engelli denilince kurumlar tarafından yapılacak olan düzenlemelerin sadece rampa ve asansör olduğunun kurumlar tarafından yaygın olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Erişilebilirlik konusunda, özel teşebbüsün imal ettiği binalar kamunun imal ettiği binalardan daha da özensizdir. Binaların plan ve projeleri konusunda çalışan teknik kadronun bilgisizliği en önemli sebeplerdendir.

Özel teşebbüsler tarafından ikamet amaçlı yapılan konutların denetimleri oldukça zayıftır. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nda (Ek madde 1) ve 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği'nde ikamet amaçlı inşa edilen yapıların engelli bireylerin ihtiyaçlarına göre imal edilmesi zorunluluk olarak ifade edilse de, denetim mekanizmalarının özensizliği erişilebilir binaların yapılmasını engellemektedir.

SHÇEK'in işletme ve denetiminde olan barınma, koruma evleri, yatılı olarak hizmet veren bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve gündüzlü bakım ve aile danışma ve rehabilitasyon merkezleri⁷⁶ bulunmaktadır. Mart 2010 verileri doğrultusunda yatılı olarak hizmet veren 66 bakım ve rehabilitasyon merkezinde, 4.883 engelli bireye bakım ve rehabilitasyona yönelik hizmetler verilmekte olduğu öğrenilmiştir. Gündüzlü olarak hizmet veren 9 gündüzlü bakım aile danışma ve rehabilitasyon merkezinden yararlanan 414 engelli bireye ise nitelikli bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunulmakta olduğu bildirilmektedir.

Engelli bireylerin ikametgâhlarında bakımlarını sağlayan akrabasına bir aylık net asgari ücret tutarında ücretin özel bakım merkezlerinde 24 saat bakımı sağlanan her bir bakıma muhtaç özürlü için ise bir aylık net asgari ücretin iki katı kadar aylık ödemenin İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri tarafından yapılmakta olduğu, yine Mart 2010 verileri

⁷² Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın 25.05.2010 tarih ve B.02.1.KNT.0.08.01.005033 sayılı yazısı.

⁷³ TS 9111- Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları.

⁷⁴ Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın 25.05.2010 tarih ve B.02.1.KNT.0.08.01.005033 sayılı yazısı.

⁷⁵ Bkz. bu raporun "Her Hak Bakımından Erişilebilirlik" bölümü.

⁷⁶ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 31.05.2010 tarih ve B.02.1.SÇE.0.63.00.00/622.03-/045 sayılı yazısı.

doğrultusunda 231.697 bakıma muhtaç engelli bireye evde bakım hizmeti verilirken, 54 özel bakım merkezinden ise 2.669 bakıma muhtaç engelli bireyin yararlandığı anlaşılmıştır.

Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri'nde 15.05.2010 itibariyle kadın konukevi sayısı 34'tür. SHÇEK'e bağlı 88 huzurevi ile huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezinde 7.392 yaşlıya hizmet verildiği öğrenilmiştir.

2010 yılı Mart ayı sonu itibariyle 0–12 yaş grubu çocuklara hizmet veren kuruluş ve bu kuruluşlarda fiilen bakılan çocuk sayılarına bakılacak olursa 97 çocuk yuvasında 6.829 çocuğa, 155 çocuk evinde 895 çocuğa hizmet verilmektedir. Bu çocuklardan 309'u kaynaştırma eğitiminden yararlandırılabilir düzeyde engellidir. Bahse konu engelli çocuklar MEB'e bağlı ilköğretim okullarında kaynaştırma eğitimi almakta, özür durumlarına uygun özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almaları sağlanarak desteklenmektedirler.

Yetiştirme Yurtlarına ait 2010 yılı istatistikî bilgiler ise şöyledir:⁷⁷

Tablo-15

Aylar	Erkek Yetiştirme Yurdu		Kız Yetiştirme Yurdu	
	Sayı	Fiilen Kalan	Sayı	Fiilen Kalan
Ocak	61	3.333	44	1.985
Şubat	61	3.302	45	1.990
Mart	61	3.336	43	1.900

Tüm bu kurum ve kuruluşlarda kalan engelli bireylerin yaşam koşulları, enerji, yeterli giysi ve yeme-içme gibi ihtiyaçlarının nasıl karşılandığı ve hangi yöntemlerin kullanıldığı bilinmemektedir. Öte yandan kurum ve kuruluşları denetleyen bağımsız mekanizmalar da bulunmamaktadır.

Evde bakımı üstlenilen engelli bireyin hangi ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği SHÇEK tarafından belirlenmiştir. Ancak bakımı yapılan engelli bireylerin ihtiyaçlarının hangi oranda gerçekleştiğini ve giderildiğini denetleyen mekanizmalar oldukça zayıftır.

Edinilen gayri resmi bilgiler kurumlarda yaşayan engelli bireylerle (özellikle zihinsel engelliler bakımından) engelli olmayan bireylerin yaşam standartlarının bazı yönlerden (yeterli yeme içme, giysi, kötü muamele vb.) farklı olduğu bilinmekte, fakat kurumların bağımsız denetime tabi olmaması sebebiyle durum, şart ve koşullar incelenemediğinden ispat edilememektedir.

Gayrimenkul satın alma ve kiralama konularında adli makamlara ulaşmış bir ayrımcı uygulama saptanamamıştır. Özel hukuka göre işleyen satın alma ve kiralama konularında bireyin gerçekten engeli ya da engelli aile bireylerine sahip olmaları sebebiyle herhangi bir ayrımcı muameleye maruz kalıp kalmadığı tespit ve ispat edilememiştir.

Araştırmacılar kanaatlerine göre, gerek kurumlarda kalan bireyler gerekse de gayrimenkul edinme ya da kiralama konularında ayrımcılığın izlenmesi için daha fazla araştırma yapılmasına gereksinim vardır. Zira barınma hakkı bakımından, özellikle ihlaller ile alakalı ulaşılabilen veriler oldukça azdır.

⁷⁷ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 31.05.2010 tarih ve B.02.1.SÇE.0.63.00.00/622.03-/045 sayılı yazısı.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

Medyaya Yansıyan Vakalar

Tablo-16

İlgili alan	Barınma
Olay	Ev kiralanmaması
Olay tarihi	18.01.2010
Mağdur	Şükrü Solmaz
Olay yeri	Kaynarca
Olayın özeti	Sağ ayağını iş makinesinde kaybeden ve kimsesi olmayan 70 yaşındaki Şükrü Solmaz, ilçede kimsenin kendisine kiralık ev vermediğini iddia etmiştir. Yaşamını Kaynarca Belediyesi'ne bağlı bir hamamda sürdürdüğü görülmüştür. Şükrü Solmaz'ın yaşlılığı ve engelliliği sebebiyle ev kiralanmaması olayı doğrudan ayrımcılıktır.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Yok
Haber kaynağı	Yeni Haber Gazetesi

Tablo-17

İlgili alan	Barınma
Olay	Engelli çocuğu olan anneye, baba evine dönmesi için "çocuğunu bırak öyle gel" denildi.
Olay tarihi	03.02.2010
Mağdur	Yurdağül Deniz
Olay yeri	Ankara
Olayın özeti	Yurdağül Deniz zihinsel engelli Kemal Deniz dünyaya getirir. Doğumdan üç ay sonra imam nikâhlı kocası evi terk eder. Yurdağül Deniz ailesinin yanına dönmek ister ancak bugün 10 yaşında olan engelli çocuğunu başka bir yere bırakıp gelmesi istenir. Yurdağül Deniz'in engelli bir çocuğa sahip olmasından dolayı ailesinin yanında kalamaması doğrudan bir ayrımcılıktır.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Yok
Haber kaynağı	Sabah Gazetesi

MAL ve HİZMETLERE ERİŞİM

Bu bölümde bakanlıkların, bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşların ve belediyelerin sunduğu mal ve hizmetlerde engellilik konusunun dikkate alınıp alınmadığı ve aynı durumdaki bireylere farklı ya da farklı durumda olan bireylere aynı muamelelerin yapılıp yapılmadığı⁷⁸ incelenmiştir.

Hukuki Düzenlemeler

TCK'nın 122. maddesine göre⁷⁹; kişiler arasında engelliliğe dayalı olarak, bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen, besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz

⁷⁸ Benzer durumda olan kişilere farklı, farklı durumda olan kişilere aynı muamele yapmak ayrımcılıktır.

⁷⁹ TCK madde 122 "(1) Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, özürllülük, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak; a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hâllerden birine bağlayan, b) Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti

edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden, kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyenler hakkında cezai işlem yapılmaktadır.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında, "Özürlü bireylerin spor yapabilmelerini sağlamak ve yaygınlaştırmak üzere; spor tesislerinin özürllülerin kullanımına da uygun olmasını sağlamak, spor eğitim programları ve destekleyici teknolojiler geliştirmek, gerekli malzemeyi sağlamak, konu ile ilgili bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları ile yayınlar yapmak, spor adamları yetiştirmek, özürllü bireylerin spor yapabilmesi konusunda ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği yapmak" yer almaktadır.⁸⁰

Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması İle Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun'unun 3. maddesi Sporcusu Şeref Aylığı ile ilgilidir ve engellileri de kapsamaktadır. Kanuna göre engelliler arasından başarılı olanlar "Devlet Sporcusu" olabilmektedir. Ancak bugüne kadar engelliler arasında Genel Müdürlüğe Devlet Sporcusu unvanı almak için 160 sporcunun başvuru yaptığı, başvuruların yaklaşık 100'ünün gerekli şartları taşıdığı, en fazla başvuruyu işitme engelli sporcuların yaptığı, Genel Müdürlüğe Devlet Sporcusu unvanı almak için 77 işitme engelli sporcunun başvuruda bulunduğu, ancak, bu başvuruları değerlendirecek kurul 2 senedir toplanamadığı için, başvuruda bulunan sporcuların hiçbirinin henüz "Devlet Sporcusu" unvanı alamadığı öğrenilmiştir.⁸¹

Bilindiği gibi, Borçlar Kanunu, Noterlik Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nun çeşitli maddelerinin içerdiği hükümler, görme engellilerin imzalarını geçersiz kılmaktaydı. İmza gerektiren bir işlem yapmak isteyen görme engelli bu işlemi iki şahit huzurunda yapmak zorundaydı. 2005'te yayımlanan "Özürlüler Hakkında Kanun" olarak bilinen 5378 Sayılı Kanun'la yukarıda sözü edilen kanunlardaki ilgili hükümler kaldırılarak bu aşağılayıcı uygulamaya son verilmişti. Ancak, raporun kaleme alındığı sırada TBMM Genel Kurulunda görüşülmekte olan Borçlar Kanunu Tasarısı'nın 15. maddesi bu uygulamayı geri getirecek bir düzenleme içermektedir. Bu durum bir hak kaybıdır ve doğrudan ayrımcılık uygulaması olarak devam edecektir.

Öte yandan, Türkiye İnsan Hakları Kurumu kurulmasına dair bir tasarı üzerine TBMM Anayasa Komisyonu'nda çalışılmaya başlanmıştır. Tasarının 3. maddesi kurula üye olabilmeyi ve üye olabilme koşullarını düzenlemektedir. Maddenin 10. fıkrası⁸² kurul üyesi olamayacak olanları ve üyeliğin hangi durumlarda sonlandırılabilceğini düzenlemektedir. Bu bentte "sakat" olmak kurula üye olamamanın nedenleri arasında sayılmaktadır.

Hükümetin Eylem ve Politikaları

Adalet Bakanlığı

Adalet Bakanlığı Teknik İşler Dairesi Başkanlığı Adalet binalarıyla ilgili olarak Bakanlığa bağlı 240 adet Adalet Binası olduğunu, 2004 yılından bu tarafa yapımı tamamlanan 122 adet Adalet Binası'nda engelli bireyler için rampa, engelli asansörü ve tuvaleti yapıldığını, ancak görme engelliler için sesli ya da kabartma yazı uyarı ve ilanları

---

yapmayı reddeden, c) Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen, Kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir."

⁸⁰ Kanun'un 2. maddesi (o) bendi.

⁸¹ Bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/spor/amatorsporlar/13804991.asp> (erişim: 17.06.2010).

⁸² Tasarının 3. maddesinin 10. fıkrası "Kurul tarafından kabul edilebilir mazereti olmaksızın bir takvim yılı içinde toplam üç Kurul toplantısına katılmayan; ağır hastalık veya sakatlık nedeniyle iş göremeyecekleri sağlık kurulu raporuyla tespit edilen; görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlardan dolayı haklarında verilen mahkûmiyet kararı kesinleşen; geçici iş göremezlik hâli üç aydan fazla süren veya üç aydan fazla hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilip de cezasının infazına fiilen başlanan üyelerin üyelikleri düşer" şeklinde ifade edilmektedir. Kanun tasarısı için bkz. <http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/101-1712.doc> (01.06.2010).

bulunmadığını bildirmiştir.⁸³ Bu çerçevede sadece ortopedik engellilerin gözetildiği, diğer engel gruplarının hizmetlere erişimini sağlayacak düzenlemeler yapılmadığı görülmektedir.

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı ise Ulusal Yargı Ağı Projesi'nde (UYAP) (Avukat Portal) görme engelli bireylerin yararlanmalarını sağlayacak şekilde bir düzenlemenin henüz yapılmadığını bildirmiştir.⁸⁴

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, imar ve alt yapı konusunda nasıl bir koordinasyon yapıldığına ilişkin yazısında, 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un geçici 2. maddesini, 2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi'ni, bazı TSE yayınlarını andıktan sonra 17.11.2009 tarihli Başbakanlık Oluru ile Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın koordinatörlüğünde Bakanlığın da yer aldığı bir çalışma grubu ile Ulusal Eylem Planı Taslağı hazırlandığını ve planın Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) onayının alınmasının ardından yürürlüğe gireceğini bildirmiştir.⁸⁵

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın, İŞKUR mevcut alt yapı tesisleriyle ilgili verdiği cevaba göre, İŞKUR 60 adeti kendisine ait, 69 adet binası ise kamu kurum ve kuruluşları ile özel şahıslara ait binalardan kiraladığı toplamda 129 adet binada hizmetlerini sürdürmektedir. Bu binaların engellilerin erişilebilirliklerine uygun olup olmadığı incelendiğinde ise incelemenin sadece "özürlü asansörü ve rampası" var ya da yok şeklinde değerlendirildiği anlaşılmış, ortopedik engelliler haricindeki diğer engel grupları için ne tür düzenlemeler yapıldığı konusunda ise bilgi alınamamıştır. Tüm bu verilere göre İŞKUR'un hizmet verdiği 129 adet binanın sadece 32'sinde ortopedik engelliler için rampa ve asansör olduğu bilgisine ulaşılmıştır.⁸⁶

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne yapılan müracaatta edinilen bilgiye göre, merkez ve taşra birimlerindeki toplam 52 sahnenin yaklaşık %50'si engelli izleyicilerin kullanımına uygundur. Yeni açılan sahnelerin tamamında bu hususa özen gösterildiği ve önceki sahnelerin de ıslah çalışmalarının devam ettiği belirtilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı

Diyanet İşleri Başkanlığı'na ibadethanelerde engelliler için yapılan düzenlemelerin neler olduğunu ile ilgili yapılan müracaata verilen yanıtta, "Bedensel engelli kişilerin camilere rahatça giriş çıkışlarının sağlanarak ibadet etme imkânının sağlanması hususunda, camilerde uyulması gereken asgari unsur ve müşterimlatları konu alan çizelge hazırlanarak genelge ile tüm illere gönderildiği" ifade edilmiştir.⁸⁷

⁸³ Adalet Bakanlığı Teknik İşler Dairesi Başkanlığı'nın 14.05.2010 tarih ve B.03.0.T1DB.0.00.03/163/2152 sayılı yazısı.

⁸⁴ Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı'nın 30.06.2010 tarih ve B.03.0.B1D.0.0Ö.00.02.622.02/1069/3202 sayılı yazısı.

⁸⁵ Bkz. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nün 24.06.2010 tarih ve B.09.0.TAU.0.15.00.07-310.99 sayılı yazısı.

⁸⁶ Türkiye İş Kurumu, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı'nın 21.06.2010 tarih ve 190929 sayılı yazısı.

⁸⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 08.07.2010 tarih ve B.02.1.DİB.0.74.06-6659 sayılı yazısı.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün engellilere yönelik hizmetleri hakkında elde edilen bilgiler⁸⁸ aşağıdaki gibidir:

- Mart 2010 verileri doğrultusunda yatılı olarak hizmet veren 66 bakım ve rehabilitasyon merkezinde, 4.883 engelli bireye bakım ve rehabilitasyona yönelik hizmet verilmektedir.
- Gündüzlü olarak hizmet veren 9 gündüzlü bakım aile danışma ve rehabilitasyon merkezinden yararlanan 414 engelli bireylere ise nitelikli bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunulmaktadır.
- Engelli bireylerin ikametgâhlarında bakımlarını sağlayan akrabasına bir aylık net asgari ücret tutarında ücret; özel bakım merkezlerinde 24 saat bakımı sağlanan her bir bakıma muhtaç özürülü için ise bir aylık net asgari ücretin iki katı kadar aylık ödeme İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır.
- Yine Mart 2010 verileri doğrultusunda 231.697 bakıma muhtaç engelli bireye evde bakım hizmeti verilirken, 54 özel bakım merkezinden 2.669 bakıma muhtaç engelli birey yararlanmaktadır.

Kurum, engelli bireylerin yaşamlarını öncelikle buldukları aile ortamında sürdürmelerinin genel politika olarak belirlendiğini ifade etmektedir.

Kurumda kalan her 6 engelli birey için bir bakıcı personel görevlendirildiği bildirilmiştir.

Yardımcı personel başta olmak üzere diğer tüm personelin aldıkları eğitimler, yaşanan ihlaller, bakım, yeterli yeme-içme yeterli giysi, yaşanan ölümlerin sebepleri, bir yıl içinde kurumda kalan bireylerin herhangi bir hastalık geçirip geçirmediği gibi konular hakkında bilgi edinilememiştir.

Kurumların devlete bağlı olmayan bağımsız kuruluşlar tarafından denetime tabi tutulmaması nedeniyle, kurumlarda kalan engelli bireyler ile engelli olmayan bireylerin hizmetlere (yeterli beslenme, ısınma, giysi vb) erişimi arasındaki farkın ortaya konulması mümkün olmamaktadır.

Belediyeler

Belediyelerin verdikleri hizmetler toplumun tüm kesimlerini alakadar etmektedir. Verilen hizmetlerin çeşitliliği, halkın tüm unsurlarına hitap etmesi ve herhangi bir kısıtlama olmaksızın tüm bireylerin istifade etmesi tartışılmaz bir konudur. Dolayısıyla belediyelerin öneminin yadsınamaz ve göz ardı edilemez olduğu düşünülmektedir.

Bu kapsamda: Adana Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Edirne Belediyesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Trabzon Belediyesi ve Van Belediyesi'ne verilen hizmetlerde engellilerin ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı, ne gibi tedbirlerin alındığı sorulmuştur. Alınan cevap alanda çalışan bireyler ya da kurum ve kuruluşlar için malumun ilanı niteliğindedir. Zira edinilen bilgi belediyelerin sundukları mal ve hizmetlerde engellilerin ihtiyaçlarını çoğu zaman görmezden geldiğini ortaya koymaktadır. Birçok belediyenin 5378 Sayılı Kanun'un geçici 2.⁸⁹ ve 3.⁹⁰ maddelerinin gerekliliklerini bilmediği, ya da bildiği halde

⁸⁸ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 31.05.2010 tarih ve B.02.1.SÇE.0.63.00.00/622.03-/045 sayılı yazısı.

⁸⁹ Geçici madde 2 "Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürülülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir."

bunlar için bir çaba sarf etmediği görülmektedir. Örneğin Van Belediye Başkanlığı Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü⁹¹, engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişimlerine olanak sağlayacak herhangi bir çalışma yapılmadığını bildirmiştir. Bir başka örnek de Antalya Büyükşehir Belediyesi'ndendir. Şöyle ki: Antalya Büyükşehir Belediyesi toplu taşıma araçlarında engelliler için herhangi bir düzenleme yapıp yapılmadığına ilişkin bilgi edinme başvurusunu "Kanun gereği 2012 yılından itibaren alçak düztabanlı araçlarla hizmet verilecektir" şeklinde yanıtlanmıştır. Ancak nasıl, hangi yöntemlerle, hangi kaynaklarla ne hangi kademeli geçiş ile gerçekleşeceği bildirilmemiştir.

Tespit Edilen Ayrımcılık Vakaları

Yargıya İntikal Eden Vakalar

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne Karşı Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği Davası

Engellilerin ve diğer hareket kısıtlılığı içerisinde bulunan kişilerin sosyal hayata etkin bir biçimde katılımını sağlamak amacıyla kurulmuş olan davacı dernek tarafından, metrobüs hattının, 5378, 3194 ve 5216 sayılı yasalar gereğince engelli ve hareket kısıtlılığı içerisinde bulunan bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi, rampa, lift sistemi, asansör, sesli-ışıklı uyarı sistemleri gibi düzenlemeler yapılması amacıyla yapılan 12.06.2009 tarihli başvurunun zımnen reddine ilişkin işlemin iptali istenilmektedir. Söz konusu düzenlemelerin yapılmaması sebebiyle de ayrımcılığın varlığı iddia edilmiştir.

İstanbul 2. İdare Mahkemesi'nde E.2009/1464 sayılı ile dava açılmış olup, mahkemece K.2010/258 sayılı karar ile dava konusu işlemin (metrobüs için erişilebilir alt yapı kurulmaması) iptaline karar verilmiştir.

Karar her ne kadar idare aleyhine çıkmış olsa da, davacının ayrımcılık yasağının ihlaline dair iddialarının Mahkeme tarafından gözetilmemesi Mahkeme'nin ayrımcılık konusunda bilgi ve fikir sahibi olmadığını düşündürmektedir.

Ankara 34. Noteri'ne Karşı Olgun Yılmaz Davası

Görme engelli Olgun Yılmaz noterde vekâletname düzenleme işlemini yapmak istediği sırada kendisinin işlemlerini yapabilmesi için 2 tanık getirmesi istenmesi, davacının da bunun zorunlu olmadığını, mevzuatta bir hüküm bulunmadığını, kendisinin tanığa ihtiyacı olmadığını belirtmiş olmasına karşın, noterin ısrar etmesi üzerine işlem tanık ile yapılmıştır.

Olgun Yılmaz bu fiilin TCK hükümlerine göre hem görevi kötüye kullanmak hem de ayrımcılık suçu teşkil ettiğinden bahisle Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na H.2005/37384 sayılı ile Noter hakkında suç duyurusunda bulunmuştur.

Dosyanın, Savcılık tarafından kamu davası açılması talebiyle, Ankara 25. Asliye Ceza Mahkemesi'ne gönderilmesinin ardından E.2005/1887 sayılı ile kamu davası açılmış, yapılan yargılama sonunda mahkemece Noter'in eyleminin kasıt içermediği gerekçesi ile K.2006/451 sayılı karar ile sanık hakkında beraat kararı verilmiştir.

---

⁹⁰ Geçici madde 3 "Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin özürhümlerinin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürhümler için erişilebilir duruma getirilir."

⁹¹ Bkz. Ek-4: Van Belediye Başkanlığı Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü'nün 14.05.2010 ve M.65.Ü.VAN.0.14-2010/ 22-0 Sayılı Yazısı.

Söz konusu karar Olgun Yılmaz tarafından temyiz edilmişse de dosyayı inceleyen Yargıtay 4. Ceza Dairesi kararı onamıştır.⁹² Araştırmacıların kanaatine göre, Olgun Yılmaz bu vakada doğrudan ayrımcılığa maruz kalmıştır.

Hikmet Öztoprak'a Karşı Olgun Yılmaz Davası

Görme engelli Olgun Yılmaz bankacılık işlemlerini gişeden yapmak istediği sırada kendisinden işlemlerini yapabilmesi için iki tanık getirmesi istenmiştir. Olgun Yılmaz ise bunun zorunlu olmadığını, mevzuatta bir hüküm bulunmadığını, kendisinin tanığa ihtiyacı olmadığını belirtmiş olmasına karşın banka görevlisi ısrar etmiş ve işlem tanık ile yapılmıştır.

Olgun Yılmaz bu fiilin TCK'nın 122. maddesinde düzenlenen ayrımcılık suçunu teşkil ettiğinden bahisle Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na H.2009/13100 sayılı ile suç duyurusunda bulunmuş, Savcılık tarafından kamu davası açılması talebiyle dosya Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesi'ne gönderilmesinin ardından E.2009/457 sayılı ile kamu davası açılmış, yapılan yargılama sonunda mahkemece banka görevlilerinin eyleminin kasıt içermediği gerekçesi ile K.2010/112 sayılı karar⁹³ ile banka görevlileri hakkında beraat kararı verilmiştir. Söz konusu karar Olgun Yılmaz tarafından temyiz edilmiştir. Raporun yazıldığı günlerde dosyanın henüz esas numarası almadığı görülmüştür. Araştırmacıların kanaatine göre, Olgun Yılmaz bu vakada doğrudan ayrımcılığa maruz kalmıştır.

Beylikdüzü Belediyesi'ne Karşı Hakan Özgül Davası

Davacı Hakan Özgül yaşamını tekerlekli sandalyede sürdüren ortopedik bir engellidir. Yaşadığı ilçede 5378 Sayılı Kanun'un çıkmasından yıllar sonra yeni yapılan Belediye Hizmet Binası'nın ve yine yeni yapılan kaldırımların uygun standartlarda inşa edilmediği için akranları yaştaki engelli olmayan arkadaşlarının sahip oldukları düzgün yaşam koşullarına sahip olma hakkının elinden alınmak istendiği ve eşit şartlarda hizmet almayı engellendiği gerekçesiyle ayrımcılık yasağının çiğnendiği ve kamu davası açılması gerektiğinden bahisle Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ilgili Belediye hakkında suç duyurusunda bulunmuştur.

Savcılık Makamı'nın memurların yargılanmasında mülki idare amirinden izin alınması gerekliliği nedeniyle, Savcılık dosyayı Beylikdüzü Kaymakamlığı'na göndermiş, Kaymakamlık ise iddiaların hukuki dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.

Davacının İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'ne yaptığı itiraz, E.2009/798 ve K.2010/160 sayılı kararıyla⁹⁴ yeterli bilgi ve belgenin dosya muhteviyatında bulunmadığı gerekçesiyle red edilmiştir. Ayrımcılık iddialarını ise hem Kaymakamlık Makamı hem de İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'nin değerlendirmeye almadığı anlaşılmıştır.

⁹² Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E.2008/10376 ve K.2010/4766, 19.03.2010.

⁹³ Bkz. Ek-5: Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesi'nin K.2010/112 sayılı Kararı.

⁹⁴ Bkz. Ek-6: İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'nin E.2009/798 ve K.2010/160 Sayılı Kararı.

Medyaya Yansıyan Vakalar

Tablo-18

İlgili alan	Mal ve hizmetler
Olay	Bayanlar ve engelliler çarşısı
Olay tarihi	01.01.2010
Mağdur	Tüm engelliler
Olay yeri	Adıyaman
Olayın özeti	Adıyaman Belediyesi tarafından yapılan çarşıya Bayanlar ve Engelliler Çarşısı Semt Pazarı adı verilmiştir. Dükkânlar kadınlara ve engellilere tahsis edilmiştir. Pekala pozitif ayrımcılık ilkesinden yola çıkarak dükkanların engellilere ve kadınlara verilmesinde öncelik tanınabilir ya da tamamı bu iki gruba tahsis edilebilir. Fakat çarşının ismi dahi o grupta yer alanları etiketlemekte ve ötekileştirmektedir.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Yok
Haber kaynağı	Sabah Gazetesi

Tablo-19

İlgili alan	Mal ve hizmetler
Olay	İşitme engellilerin filmlerde alt yazı talebi
Olay tarihi	04.02.2010
Mağdur	Tüm işitme engelliler
Olay yeri	Türkiye geneli
Olayın özeti	Piyasadaki DVD ve televizyon kanallarındaki güzel, kaliteli olan, herkesi ekran başına bağlayan filmlerde alt yazılı olması ve TV kanallarının yayınlarının alt yazılı olarak yapılması talep edilmektedir. Zira talebin reddi makul uyumlaştırma talebinin reddi niteliğinde olması nedeniyle ayrımcılık olarak nitelendirilmektedir. ⁹⁵
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Müzik ve Sinema Yapımcıları Sanatçıları Dağıtımçıları Derneği'ne başvuru
Bu süreçlerin sonucu	Yok
Haber kaynağı	Yeni Asya

Tablo-20

İlgili alan	Mal ve hizmetler
Olay	Görme engellerin imza haklarının ellerinden alınması
Olay tarihi	01.04.2010
Mağdur	Tüm görme engelliler
Olay yeri	Türkiye geneli
Olayın özeti	Borçlar Kanunu'nun 15. maddesindeki değişiklik ile görme engelli vatandaşların imza hakkını kaybettiği söylenmiştir.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının siyasi parti temsilcileri ile görüşmesi
Bu süreçlerin sonucu	Devam ediyor
Haber kaynağı	Milli Gazete Gazetesi, (Kanun taslak olarak Meclis'te bekletilmektedir)

⁹⁵ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, madde 2.

Tablo-21

İlgili alan	Mal ve hizmetler
Olay	“Otur evinde sakatın maçta işi ne” sözleriyle saldırı
Olay tarihi	18.04.2010
Mağdur	Nurhan Taştan
Olay yeri	İstanbul
Olayın özeti	“Ali Sami Yen Stadi’nin engelli girişine gelindi. Kapıyı görmek ve yaklaşmak mümkün olamadı. Engellilere ayrılan giriş kapısı kalabalık ve bekleyenlerin hiçbiri engelli değil. İzdiham çıkıyor ve birkaç kez düşme tehlikesi atlatılıyor. Geçiş için müsaade istediğince ise ‘Sakatın maçta ne işi var. Otursanıza evinizde’ sözleriyle ‘taciz’ ediliyor ve hakarete uğruyor.” Bireylerin sahip oldukları fiziksel özellikler sebebiyle etiketlenmesi, ötekileştirilmesi ayrımcılık yaşağının ihlalidir.
Başvurulan idari ve yasal süreçler	Yok
Haber kaynağı	Sabah Gazetesi

STK Yayınları ve Tespit Edilen Diğer Vakalar

Aşağıdaki bilgiler İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi tarafından rapor edilmiştir:

Engelli kartlarına sınırlama getirilmesi mahkemeye taşınıyor. Görmeyenleri Koruma Derneği Genel Başkanı Haldun Kırkık, İzmir’de toplu ulaşım araçlarında ücretsiz ulaşım sağlayan engelli kartlarının yıllık 750 kontörle sınırlanması kararının yürütmesinin durdurulması için dava açacaklarını bildirdi.⁹⁶

Sakatlar Erişim Platformu engellilerin ihtiyaçlarına uygun bir ulaşım hizmeti talebini dile getirmek için İstiklal Caddesi’nde “engelsiz otobüs” isimli maketleri ile yürüyüş yaptı. Eylemde görme ve duyma engelli yurttaşlar için sesli ve görsel uyarı sistemleri, ortopedik engelliler içinse rampa mekanizması olması gerektiği belirtildi.⁹⁷

Aşağıdaki vaka araştırmacılar arasında yer alan Özlem Kara’nın maruz kaldığı bir ihlal olayıdır:

23 Mayıs 2010 tarihinde Türk Hava Yolları (THY) ile Adana’dan İstanbul’a gitmek isteyen Özlem Kara, uçuş günü, kontrol masasına başvuruda bulunarak görme engelli ve yalnız seyahat edecek olması nedeniyle, uçağa kadar kendisine eşlik edilmesini istemiş, talebinde herhangi bir sorun yaşamamıştır. Uçak kapısında uzun süre bekletildikten sonra görevlilerin aynı uçakta seyahat edecek yolcular arasından bir refakatçi aramakta olduğu anlaşılmıştır. Görme engelli yolcunun kendisine refakat edecek biri bulunamazsa uçuşunun engelleneceği öğrenilmiştir. Durumdan rahatsız olan Özlem Kara’nın THY’ye yaptığı idari başvuruda Özlem Kara’nın maruz kaldığı ayrımcı uygulama sebebiyle (doğrudan ayrımcılık) kuruluş tarafından özür dilenmiştir.⁹⁸

⁹⁶ İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi, Şubat 2010, a.g.e.

⁹⁷ İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi, *Halkevleri Sosyal Hak İzleme Raporu*, Mayıs 2010, <http://halkevleri.org.tr/sites/default/files/indir/23-07-2010-2010mayis.pdf> (02.06.2010).

⁹⁸ THY tarafından Özlem Kara’ya gönderilen 09.06.2010 ve 15.07.2010 tarihli e-postalar.

HER HAK BAKIMINDAN ERİŞİLEBİLİRLİK

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 9. maddesi erişilebilirlikle ilgilidir. Erişilebilirlik ise binaları, yolları, ulaşım araçları ve okulları, evleri, sağlık tesislerini ve işyerlerini, diğer kapalı ve açık tesisleri, elektronik hizmetleri ve acil hizmetleri, bilgi ve iletişim araçlarını ve diğer hizmetleri kapsamaktadır. Sözleşme'ye taraf devletlerden, hizmetleri üretenlerin teşvik edilmesi ve hizmetlere asgari maliyetle ulaşılması, tüm yapı ve hizmetlerde evrensel tasarım ilkesinin gözetilmesi beklenmektedir.

5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un geçici 2. ve 3. maddeleri erişilebilirlikle ilgilidir ve tüm yapı, tesis ve hizmetlerin 7 yıl içinde⁹⁹ erişilebilir hale getirilmesini zorunlu kılmıştır.

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 1. ek maddesi¹⁰⁰: “Fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur” demektedir.

TSE engelliler ve erişilebilirlikle ilgili birçok yayın hazırlamıştır. Bunlar TS 9111¹⁰¹, TS 12460¹⁰², TS 12576¹⁰³, TS 12575¹⁰⁴, TS 8237¹⁰⁵, TS 4802¹⁰⁶, TS 7635¹⁰⁷, TS 8357¹⁰⁸ ve TS 11783¹⁰⁹ numaralı standartlardır.

2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi¹¹⁰ kamu binaları, kamuya açık alanlar ve toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanımına uygun duruma getirilmesi ile ilgilidir ve kurumlardan kanunda belirtilen 7 yıllık sürenin kısa, orta ve uzun vadede planlama yapılarak gerçekleşmesi talep edilmektedir. Yine Başbakanlığın 12.08.2008 tarihli yazısında¹¹¹: “Geleneksel noktada, kanunda belirtilen düzenlemelerin bir kısmının gerçekleştirildiği, yapılan düzenlemelerin ise mevzuatta belirtilen standartlara uygun olmadığı müşahade edilmektedir” denilmiştir.

Gerek bilgi edinme başvuruları, gerek yerinde incelemeler ve gerekse de diğer kaynaklardan elde edilen bilgilere göre kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektörün erişilebilirlik konusunda herhangi bir takvime dayalı, kaynakları ayrılmış ciddi planlama yapmadığı görülmüştür.

Erişilebilirlik her hak bakımından çok büyük öneme sahip bir kavram olmasına karşın herhangi bir eylem planı hazırlığı dahi olmaması oldukça düşündürücüdür ve sonraki yıllarda ihlallerin kaynağı özelliğini taşıyacaktır. Bu durumda kanuna ve yönetmeliğe aykırılığın

⁹⁹ Söz konusu süre 05.06.2012'de dolmaktadır.

¹⁰⁰ Ek madde 1 – (Ek: 30/5/1997 - KHK - 572/1 md.).

¹⁰¹ Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, Nisan 1991.

¹⁰² Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları, Nisan 1998.

¹⁰³ Şehir İçi Yollar- Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemlerin Tasarım Kuralları, Nisan 1999.

¹⁰⁴ Bölüm 14: Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri İstasyon Platformu Oturma Elemanları, Nisan 1999.

¹⁰⁵ Asansörler - Yerleştirme İle İlgili Boyutlar - Bölüm 1: Sınıf I, Sınıf II, Sınıf III ve Sınıf VI Asansörler, Nisan 2004.

¹⁰⁶ Bu standart, halka açık yer ve binalarda ihtiyaç duyulan bilgiler ile ilgili olarak, sözle ifade edilmeyen işaretleri ve bu işaretlerin fonksiyonlarını kapsar.

¹⁰⁷ Bu standart, şehir içi yollarda yapılacak yaya geçitlerinin seçim esaslarını kapsar.

¹⁰⁸ Bu standart, umuma açık yerlerde, sosyal tesislerde ve iş yerlerinde (bütün turistik yöreler ve öğren yerleri, park, dinlenme ve eğlenmeye mahsus tesisler, lokanta, otel, motel, pansiyon, otogar, satış merkezleri, camiler, yol boyu işletmeleri vb.) kullanılan WC'lerin sınıflandırılması ile ilgili genel kuralları ve özellikleri kapsar.

¹⁰⁹ Bu standart, şehir içi otobüs duraklarının genel trafik açısından taşıt yolu üzerindeki yer seçimini, seçilecek durak tipini, tasarımı ve işletme kurallarını kapsar; şehir içinden geçen transit yollardaki şehirlerarası otobüs duraklarını kapsamaz.

¹¹⁰ Bkz. http://www.alomaliye.com/ekonomi/genelge_2006_18.htm (erişim: 17.06.2010).

¹¹¹ Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü'nün 12.08.2008 tarih ve B.02.0.PPG.0.12-010-06/9731 Sayılı Yazısı.

herhangi bir yaptırımını bulunmamaktadır. Araştırmacılar bu konuda özellikle tazminat mekanizmasının işletilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Toplumun çeşitli kesimleri tarafından kullanılan her türlü kamusal alan ve araçların engelliler için erişilebilir olmamasının engelli bireylerin her türlü insan hak ve hürriyetlerinden yararlanamamasına ya da bu hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasına neden olacağı aşikârdır. Hâlbuki bu türlü kısıtlamalar hak ihlalleri oluşturacaktır ve eşitlik ilkesini bozacaktır. Engelli bir bireyin sırf engeli sebebiyle herhangi bir insan hak ya da hürriyetinden yararlanamaması ya da kısıtlanması eşitlik ilkesinin ihlali niteliğinde olacaktır.

ÖZEL HAYAT

İzleme ve raporlamanın konusu olmayan, ancak araştırmacıların önemli olduğuna inandığı bir dava ve bir konu aşağıda aktarılmaktadır.

İçişleri Bakanlığı'na Karşı Dersu Erol Uyar Davası

Dersu Erol Uyar, özel tertibatlı aracının plakasındaki “sakatlara mahsus” işaretinin kaldırılması istemiyle İçişleri Bakanlığı'na yaptığı başvurunun reddine ilişkin İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 26.10.2007 gün ve 11432-176860 sayılı işlemi ile bu işlemin dayanağı olan Karayolları Trafik Yönetmeliği'nin 53/b-4 maddesinin; özel hayatın gizliliğine ve ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin Anayasanın 10. ve 20. maddelerine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. ve 14. maddelerine, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmenin 2. ve 17. maddelerine, Hasta Hakları Yönetmeliğinin mahremiyete saygı başlıklı 21. maddesine, taraf olunan sözleşmelere aykırı olması nedeniyle Anayasanın 90. maddesine aykırı oluşu ve “sakatlara mahsus” işaretinin plakada belirtilmesinin özürsüz vatandaşların kişilik hak ve hürriyetini zedelediği, rencide ettiğini öne sürerek iptali istemiştir.

Danıştay 8. Daire, davacının öne sürdüğü iddiaların hiçbirine değinmek ve değerlendirmeksizin, Özel Tüketim Vergisi'nden (ÖTV) muaf tutulduğundan takiplerinin yapılması, trafikte seyir halinde iken, diğer sürücüler tarafından fark edilerek güvenli bir şekilde seyretmelerine imkân tanınması, park etme durumlarında kendilerine kolaylıkların sağlanması gibi bazı ayrıcalıklardan yararlanmaları ve hayatlarının kolaylaştırılması amacıyla getirilen düzenlemede, hizmet gereklerine, kamu yararına ve hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir.¹¹²

Dava, davacı tarafından temyiz edilmiş dosya tekrar Danıştay'a gönderilmiştir. Dava, raporun yazıldığı sırada tekemmüldedir (görülmeye).

TBMM Yasama Faaliyetleri ve Lokman Ayva Davası

Lokman Ayva 22. ve 23. dönem İstanbul Milletvekili'dir ve halen görevini sürdürmektedir. 11 yaşında geçirdiği menenjit hastalığı sonucu görme yeteneğini kaybetmiştir. Her birey gibi Lokman Ayva da medeni ve siyasi haklarını kullanmış Meclis'e Vekil olarak seçilmiştir. Mecliste bulunan 550 milletvekili içinden tek görme engelli kişidir. Yasama faaliyetlerine de hiç şüphesiz diğer milletvekilleri gibi katılmak, yönetmek ve var olmak en temel hakkıdır. Fakat Lokman Ayva yasama faaliyetlerinde diğer vekillerle aynı şart ve koşullarda çalışmamaktadır. Genel Kurul çalışmaları sırasında kişisel söz talepleri yazılı olarak iletilmektedir. Kâğıda, görme engeli sebebiyle yazı yazamayan Lokman Ayva, şimdiye kadar bir kez dahi söz isteyemediğini bildirmiştir.¹¹³ Bir başka örnek ise Meclis'te yapılan gizli oylamalarda Lokman Ayva'nın temsil hakkı ve iradesinin yok edilmesidir.

¹¹² Bkz. Ek-8: Danıştay 8. Daire'nin E.2008/130 K.2009/1905 Sayılı Kararı.

¹¹³ Bkz. <http://www.engellilersitesi.com/haber/1718-siyasi-gorme-engelli-milletvekilleri-gizli-oy-kullanacak.html> (erişim: 02.08.2010).

TBMM İçtüzüğü'ne göre üç çeşit oylama usulü¹¹⁴ bulunmaktadır. Bunlar 1) işaretle oylama, 2) açık oylama, ve 3) gizli oylama şeklindedir. Gizli oylamada esas olan, herhangi bir milletvekilinin oyunun bir başkası tarafından bilinemez, görülemez ve ifşa edilemez olduğudur. Gizli oylamalarda; milletvekilleri iradelerinin özgür ve vicdani olarak tecelli edebilmesi için Genel Kurul'da görüşülen maddeyi, kanunu ya da başka bir konuyu kabul, red eder ya da çekimser kalabilir. Gizli oylamada vekillere bir zarf ve üç adet değişik renklerde yuvarlak pul verilir.¹¹⁵ Bunlardan beyaz yuvarlak olumlu, yeşil yuvarlak çekimser ve kırmızı yuvarlak ise olumsuz oy anlamına gelir. Lokman Ayva görme engelli olması nedeniyle pulların renklerini ayırt etmesi mümkün değildir. O halde mevcut durumda oylamaya katılması için birinden yardım alması gerekmektedir. Nitekim Lokman Ayva yaptığı açıklamada refakatçi olmadan oy kullanamadığını, dolayısıyla kendisinin yaptığı oylamanın gizli olmadığını ifade etmiştir.¹¹⁶

Gizli oylama, esasen milletvekillerinin herhangi bir baskı hissi yaşamaksızın ve etki altında kalmaksızın özgür ve vicdani iradeleriyle oylama yapmasına hizmet etmektedir. Parti grup kararı, telkinler ya da başka bir baskı mekanizması olsa da milletvekili perdenin arkasında özgürce oyunu kullanabilmektedir. Gerçi basına yansıyan haberlerde özellikle kritik gizli oylamalarda parti yöneticilerinin milletvekillerinin attığı oyu takip ettiği bilinmektedir. Ancak Lokman Ayva'nın maruz kaldığı muamele, baskıdan öte kendisinin özel şartlarının gözetilmemesi ve makul uyumlaştırma yapılmaması nedeniyle engelliliğe dayalı ayrımcılıktır. Zira uluslararası belgelerde, makul uyumlaştırma yapmamanın ayrımcılığın bir türü olarak düzenlendiği görülmektedir.¹¹⁷

---

¹¹⁴ TBMM İçtüzüğü madde 139, <http://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.htm> (erişim: 02.08.2010).

¹¹⁵ TBMM İçtüzüğü madde 148, <http://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.htm> (erişim: 02.08.2010).

¹¹⁶ Bkz. <http://www.engellilersitesi.com/haber/1718-siyasi-gorme-engelli-milletvekilleri-gizli-oy-kullanacak.html> (erişim: 02.08.2010).

¹¹⁷ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, madde 2.

Değerlendirme ve Öneriler

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

İzleme ve raporlama çalışması sırasında, engellilik konusunun yasama, yürütme, yargı organları ve toplumun birçok kesimi tarafından iyi bilinmediği kanaati oluşmuştur. Toplumun genel algısının yardıma muhtaçlık ve merhamet üzerine kurulduğu görülmüştür. Meselenin bir insan hakkı meselesi olduğu bilinmemektedir.

Son on yıl içinde engellilerin toplumun içinde daha fazla yer aldıkları, edilgen durumlarından rahatsızlık duydukları, toplumun içinde etkin bir şekilde var olmak için ciddi mücadeleler verdikleri görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak, karşılaştıkları uygulamaların ayrımcılık olduğunu düşünen bazı engelliler, durumun incelenmesi talebiyle yargıya başvurmuştur. İzleme raporunda da bu davalardan örnekler verilmiştir. Örnek verilen ve erişilebilen davalarda hususiyetle yargı makamından çıkan kararlar mücadele çabalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırmacılar tarafından doğrudan ayrımcı uygulamalara maruz kalındığı tespit edilen vakalarda yargı makamının kast araması, hadiseyi uluslararası belgelerde korunan haklar açısından incele(ye)memesi, yargı makamının konuya uzak ve sahanın yabancısı olduğu kanaatinin oluşmasına sebep olmaktadır. Öte yandan okuryazarlık oranının düşük olması, toplu taşıma araçlarının ve adliye binalarının erişilebilir olmaması, hukuki danışmanlık hizmetinin ekonomik yokluktan ötürü alınamaması, adli vakaların sayısını azaltmaktadır. Hiç şüphesiz medyada da az sayıda habere rastlanması, ayrımcılığın hem mağdurlar hem de haberi yapan yayın sahipleri tarafından iyi bilinmediğini göstermekte ve düşündürmektedir. Muhabirlerin ya da genel yayın yönetmenlerinin doğrudan ayrımcılığı işleyen bir gazete haberi sunmamaları açık bir kanıttır. Zira aksi durumda engellilik temelinde hiçbir şekilde ayrımcı muamelenin yaşanmadığı varsayılmalıdır ki, o halde örnek davaların, kanunların açık ayrımcı ifadelerinin, duyuru ve ilanlara yansıyan ihlallerin yok sayılması gerekir.

Engellilerin her türlü ayrımcılığa maruz kalmadan yaşamlarını sürdürmeleri için başta kamunun ve sivil toplumun gücü olmak üzere toplumun her kesimine yayılacak etkin politikaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Devletin ayrımcılığın türlerini tanımlayarak yasaklaması ve yasaklamakla sınırlı kalmayıp, ayrımcılığın bir insan hakkı ihlali ve suç olduğu konusunda toplumun her kesimine ulaşacak faaliyetleri gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bilinmektedir ki kanun çıkarmak ya da çeşitli idari düzenlemeleri tamamlamak ayrımcılıkla mücadelede yeterli olmayacaktır. 5378 Sayılı Kanun'da her türlü toplu taşıma araçları ve kamuya açık her türlü yapı, yol ve alt yapı tesislerinin yedi yıl içinde erişilebilir hale getirilmesi (yedi yıllık süre 2012 senesinde dolmaktadır) şart koşulmasına rağmen bu konuda somut adımların atılmaması kanun çıkarmanın yeterli olmayacağını en canlı örneklerinden biridir. Aynı şekilde TCK'nın 122. maddesinin ayrımcılığı sınırlı da olsa yasaklıyor olması yeterli değildir. Ayrımcılığın kabul edilemez bir hak ihlali olduğunun farklı

yöntem ve araçlarla (televizyon programları, tanıtım toplantıları, reklâm yayınları, toplumun önünde bulunan kanaat liderlerinin bu konuda fikirlerini açıklamaları vs.) topluma anlatılması ve meselenin içselleştirilmesi sağlanmalıdır.

Öte yandan raporun istihdam başlığı altında yer alan veriler incelendiğinde engellilerin istihdama katılmakta güçlük çektiği görülmekte, ve kadınların bu durumdan çok daha fazla etkilendiği anlaşılmaktadır.

Devletin engellilik meselesini öncelikli konular arasında tutmadığı, meselenin bir insan hakkı meselesi olduğunu görmediği ve yönetimi halkla paylaşmadığı sürece engellilerin bağımsız yaşamaları mümkün olamayacaktır. Bu durum devam ettikçe, raporda ortaya koyulan ayrımcı muamelelere yenilerinin ekleneceği aşikârdır.

Devlet ESKHK'ye sunduğu raporda¹¹⁸ ayrımcılık yapmamayı kuvvetli ve etkili tedbirlerle içselleştirdiğini iddia etse de, gerek istihdam, gerek eğitim, gerek sağlık, gerek barınma, gerekse mal ve hizmetlere erişim alanlarında yaşanan ihlaller ortaya çıktığında kamunun ayrımcılık konusundaki bilgilerinin pek de güçlü olmadığı görülmektedir. Zira devlet gerçekten de kuvvetli ve etkili tedbirlerle ayrımcılık yapmamayı içselleştirmiş olsaydı İAÜ, ÖSYM ve YÖK'ün ortak yayınında "engellilere eğitim öğretim hizmeti veremeyeceğimizden bizi tercih etmesinler" denilemezdi. Yine SGK'nın ve Muhakemat Müdürlüğü'nün avukat ve memur alımı için bireylerde aranacak özelliklerde "engelliliğin olmaması" gibi bir ifadeye rastlanmaması gerekirdi. Bu örnekler raporun yukarıdaki bölümlerinde görülmektedir.

Gerek dava sayısı, gerek toplumsal hareketler gerekse de gazete araştırmaları dikkatlice incelendiğinde engellilerin en çok maruz kaldığı ayrımcılık vakalarının eğitim ve istihdam alanlarında olduğunu ya da engellilerin en çok eğitim ve istihdam alanlarında mücadele ettiğini göstermektedir. Ortaya çıkan bu sonuç düşündürücüdür. Zira ya engelliler gerçekten yoğunlukla eğitim ve istihdam alanında ayrımcı muamelelere maruz kalmaktadır ya da diğer alanlarda ayrımcılıkla mücadele etmemektedir. Araştırmacılar, eğitim ve istihdam alanlarındaki ihlallere nispeten sağlık, barınma ve mal ve hizmetlere erişim alanlarında neden bu kadar az sayıda vaka ortaya çıkmaktadır sorusunun ileri bir analizle incelenmesi gerekliliğine inanmaktadır.

Bu raporun hazırlanması sırasında yapılan araştırmalar bir kez daha ortaya koymuştur ki; gerek resmi ideoloji gerekse toplum, engellileri yardıma muhtaç ve edilgen kişiler olarak kabul etmektedir. Bu kabulün bir sonucu olarak da engelliler ötekileştirilmektedir. Engelli "uzaktaki"dir. Yardıma muhtaçlık ve merhamet duyguları engellileri hiçbir şeyi beceremeyen, yardım alan, dilenen insanlar olarak göstermektedir. Ancak şu söylenmelidir ki engellilerin maruz kaldığı ayrımcı uygulamaların kin ve nefret duygularıyla yapıldığını destekleyici bir bulguya rastlanmamıştır. Ayrımcı uygulamaların kin ve nefret duygularıyla yapıldığını destekleyecek bulguların bulunmaması ayrımcılıkla mücadeleyi nispeten kolaylaştırmaktadır.

Ayrımcı uygulamaların engelliliğe dayalı olarak ortaya çıkması, halen Türkiye'de kısmen süregiden yardımseverlik, bilgisizlik ve tıbbi yaklaşımların bir sonucu olarak tezahür etmektedir. Bu yaklaşımlara göre, ihtiyaç sahibine yardımcı olmak için gereken tedbirleri almak yeterlidir. Oysa yukarıda yer alan ihlallerin ve eksikliklerin ortadan kalkabilmesi için engellilik konusunda hak temelli bir yaklaşımın benimsenmesi şarttır.

---

¹¹⁸ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunulan T.C. Devleti Raporu (*Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Initial reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: Turkey*), 28.01.2009, paragraf 11, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12-TUR.1_en.doc (erişim: 02.06.2010).

ÖNERİLER

Merkezi ve Yerel Yönetimlere Yönelik Öneriler

- Devlet tarafından başta Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme olmak üzere ayrımcılık yasağı konusunun imzalanması ve taraf olunan tüm uluslararası belgelerdeki yükümlülükleri yerine getirilmelidir (ihlal etmeme, koruma ve hak ve özgürlüklerden yararlanmayı sağlayacak etkili tedbir alma).
- En kısa zamanda engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele eylem planı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Engellilerin toplumun eşit hak sahibi bireyleri olduğu yönünde bilinç artırıcı tedbirler (televizyon programları, tanıtım toplantıları, reklâm yayınları, toplumun önünde bulunan kanaat liderlerinin bu konuda fikirlerini açıklamaları vs) alınmalı ve bunlar süreklilik kazanmalıdır.
- Devletin kota kapsamında doldurması gereken ama boş olan işçi ve memur kadroları en kısa zamanda doldurulmalıdır.
- İş Kanunu'nda olduğu gibi, istihdamda kotaya uymayan devlet kurum ve kuruluşları, çalıştırmadıkları her ay ve engelli birey için ceza ödemelidir. Öte yandan kotaya uymuş ve hatta kota fazlası istihdam sağlamış kurum ve kuruluşlar destek ve teşvik görmelidir.
- Gerek kamuda gerekse özel sektörde çalışan engellilerin mesleklerini/işlerini yapabileceği ya da kolaylaştıracağı araç ve gereçlere ulaşımı sağlanmalı, makul uyumlaştırma talepleri red edilmemelidir.
- Engelliler için ayrı KPSS açmak yerine aynı sınavda engellerine uygun koşullarda sınava girmelerine olanak sağlanmalıdır.
- Yükseköğretim Sınavları'nın her engel türüne göre ayrı sorulardan ve yöntemlerden oluşması sağlanmalıdır.¹¹⁹
- Her türlü sınavda engelli bireylere eşlik eden okutman ve asistan gibi kişilerin nitelikli (eşlik edeceği engelli bireyin özelliklerini bilen ve bu konuda eğitim almış) olmaları sağlanmalıdır.
- İhtiyaca göre, okullara görme engelliler için kabartma yazıcı, işitme engelliler için ise FM¹²⁰ alıcısı tedariki yapılmalıdır.
- Aydınlatılmış onam, işitme ve konuşma engelliler için görsel, görme engelliler için sesli metinlere dönüştürülmeli, sağlık profesyonellerinin yapmayı planladıkları müdahaleler ayrıntılı bir biçimde engelli bireylere anlatılmalı, zihinsel engellilerin farklılıkları gözetilmelidir.
- Hastane yatakları, sedyeleri, görüntüleme cihazları ortopedik engellilerin erişimine uygun hale getirilmelidir.
- İşitme engellilerin 155, 110, 112 gibi acil hatlara cep telefonlarından kısa mesajla ulaşabilmelerinin alt yapısı kurulmalıdır.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, ülkedeki tüm ibadethaneleri engellilerin fiziksel erişilebilirliklerine uygun hale getirmeli, din görevlilerine ayrımcılık konusunda eğitimler vermeli ve hutbelerde engellilik konusu hak temelli bakış açısıyla işlenmelidir.
- Kütüphanelerde tüm engellilerin farklı ihtiyaçları gözetilmeli, kabartma materyal ve yazıcı bulundurulmalı, sesli eserlerin sayıları artırılmalı, görsellik içeren ses ve video kayıtlarına alt yazı konulmalıdır.

¹¹⁹ Örneğin görme engelliler için görsel olmayan, ellerini hareket ettiremeyenler için yardımcı asistan vb.

¹²⁰ FM sistem telsiz cihazları işitme engellilerin işitme engelli olmayanlarla iletişimini sağlayan cihazlardır.

Yasama Organına Yönelik Öneriler

- Türkiye en kısa zamanda Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin İhtiyari Ek Protokol'üne taraf olmalıdır. Böylelikle Sözleşme'nin ihlaline ilişkin bireysel başvuru hakkı kazanılmış olacaktır.
- Kabul görmüş uluslararası hukuk terminolojisindeki şekliyle, en kısa zamanda ayrımcılık kanunu çıkarılmalıdır.
- 5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 74. maddesi engelliler aleyhine negatif ayrımcılık yapmaktadır, değiştirilmesi gerekmektedir.
- 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'unda engelliliğin tanımı tekrar yapılmalı ve mesele insan hakları boyutuyla ele alınmalıdır.¹²¹
- 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun adayların niteliklerine ilişkin 8. maddesinin (g) bendi engelliler aleyhine negatif ayrımcılık yapmaktadır, değiştirilmesi gerekmektedir.
- Engellilere pozitif ayrımcılık yapmayı hedefleyen ancak uygulamada negatif ayrımcılığa dönüşen 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 53. maddesi değiştirilmelidir.
- Cezalarda tazminat mekanizmasının etkin kullanılmasını sağlayacak yasal düzenlemelere gidilmelidir.
- TBMM Başkanlığı nezdinde tüm milletvekillerine engellilik ve ayrımcılık üzerine kalabalık olmayan gruplar halinde eğitim verilmelidir.
- TBMM'de yapılan gizli oylamalar, pul renklerine göre yapılmaktadır. Görme engelliler için erişilebilir olmayan bu yöntemin her bir oy seçeneğinin değişik şekillerde büründürülerek¹²² düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

- Başta STK yöneticileri olmak üzere STK'larda çalışan bireyler üniversitelerle işbirliği ile ayrımcılık konularında eğitim almalıdır.
- Ayrımcılık konusunu izlemelidir ve periyodik olarak ihlal bültenleri yayınlamalıdır.
- Alanda çalışan diğer STK'larla ayrımcılığın izlemesi ve raporlanması üzerine ortak çalışmalar yapmalıdır.
- Mağdurların yargıya ulaşabilmelerinin (ulusal ve uluslararası) koşullarını yaratmalıdır, mağdur ile yargı arasında bir köprü olmalıdır.
- Demokratik yollarla gerek yasama, gerekse de yürütme organlarına baskı mekanizmalarını kurmalıdır.
- Uluslararası işbirliklerini önemsemeli ve alanda çalışan uluslararası STK'larla işbirliği yapmalıdır.

¹²¹ Bkz. "Arka Plan, Tanımlar ve Yöntem" bölümünde "Engelliliğin Tanımı" başlığı.

¹²² Mevcut haliyle üç yuvarlak pul ve her bir pul farklı renktedir. Her bir pulun değişik geometrik şekille düzenlenmesi görme engelliler için oylamanın gizliliğini sağlayabilir. Aksi halde oylamanın gizli olması mümkün değildir.

EK-1: Görüşme yapılan kurumlar

Bakanlıklar

Adalet Bakanlığı
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Milli Eğitim Bakanlığı
Sağlık Bakanlığı
Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı

Kurum ve Kuruluşlar

Diyanet İşleri Başkanlığı
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
Türk Hava Yolları
Türkiye İş Kurumu

Belediyeler

Adana Büyükşehir Belediyesi
Ankara Büyükşehir Belediyesi
Antalya Büyükşehir Belediyesi
Edirne Belediyesi
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
İzmir Büyükşehir Belediyesi
Trabzon Belediyesi
Van Belediyesi

EK-2: Haberlerin analizi ve tasnifi

HABERLERİN ANALİZİ VE TASNİFİ							
Gazete / Dergi Adı	HAKLAR						Toplam
	Barınma	Diğer	Eğitim	İstihdam	Mal ve Hizmetler	Sağlık	
Ankara				1			1
Başkent			1		1		2
Birgün		1			1		2
Bizim Anadolu			1				1
Bizim Gazete				1			1
Bugün			1	1			2
Ege Telgraf			1				1
Fanatik		2					2
Günboyu			1				1
Gündem Ankara				1			1
Günlük			1				1
Habertürk				3	1		4
Hürriyet			1	1			2
İstiklal			1				1
Milli Gazete					1		1
Pervasız					1		1
Posta		1					1
Radikal		1			1		2
Sabah	1		2	1	2		6
Son An					1		1
Sözcü			3				3
Şok			1				1
Takvim			1	1			2
Taraf			1				1
Tercüman				3			3
Tünaydın				1			1
Yeni Asya					1		1
Yeni Çağ			1				1
Yeni Devir					2		2
Yeni Haber	1						1
Yeni Mesaj			1				1
Yeni Şafak			1	1			2
Yenigün		1		1			2
Toplam	2	6	19	16	12	0	55

EK-3: Danıştay 12. Daire E.2006/1098 K.2008/5603 Sayılı Kararı

E: 2006/1098

K: 2008/5603

Temyiz İsteminde Bulunan (Davalı): Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü - ANKARA

Vekili : Av. C. Leyla Sarıgöllü

Karşı Taraf : Mesut Bektaş

Vekili : Av. Enver Arsal Yıldırım

İsteğin Özeti : Ankara 1. İdare Mahkemesince verilen 27.10.2005 günlü, E.2004/3298, K:2005/1196 sayılı kararın dilekçede yazılı nedenlerle temyizen incelenerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : Temyizi istenen kararın, usul ve kanuna uygun olduğu, bu nedenle istemin reddi gerekeceği yolundadır.

Danıştay Tetkik Hakimi : Sevcan Gülşen

Düşüncesi : İdarelerin kamu hizmetinin yürütülmesinde istihdam edilecek personelde aranılacak şartları belirleme yetkisi olduğu tartışmasızdır. Davacının özürülüler için açılacak sınavlara girmesi ve durumuna uygun çalışabileceği boş kadrolarda istihdam edilmesi gerekmektedir. İlk defa kamu personeli olacaklar için açılan genel sınava giren davacının atamasının yapılmamasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Bu nedenle dava konusu işlemin iptali yolundaki İdare Mahkemesi kararının bozulması gerektiği düşünülmektedir.

Danıştay Savcısı : E. Nur Necef

Düşüncesi : İdare ve vergi mahkemelerince ver en kararların temyizen incelenerek bozulabilmesi için, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49 uncu maddesinin birinci fıkrasında belirtilen nedenlerin bulunması gerekmektedir.

Temyiz dilekçesinde öne sürülen hususlar, söz konusu maddede yazılı nedenlerden hiçbirisine uymadığından, istemin reddi ile temyiz edilen Mahkeme kararının onanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği düşünüldü:

Dava, Kamu Personeli Seçme Sınavını kazanarak Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığınca, Artvin İline “Sosyal Çalışmacı” ünvanıyla yerleştirilen davacının, özürülüler için açılan sınava girmediği gerekçesiyle göreve başlanmamasına ilişkin 9.11.2004 günlü işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

Ankara 1. İdare Mahkemesinin 27.10.2005 günlü, E.2004/3295, K:2005/1196 sayılı kararıyla; katıldığı sınav sonucunda başarılı olan ve yerleştirildiği kadro görevi için aranan özel ve genel şartları taşıyan davacının, herkesin girebildiği bir sınavı kazanmasına karşın kendileri için açılan özel sınava girmediği gerekçesiyle göreve başlatılmadığı, ancak ilgili mevzuatta özürülüler lehine getirilen düzenlemelerle ve Anayasadaki hukuk devleti ve sosyal devlet ilkesi karşısında göreve başlatılmaması yönündeki işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle işlem iptal edilmiştir.

Davalı idare, 657 sayılı Kanunun ilgili maddeleri dikkate alındığında, davacının özürllüer için açılacak sınava girerek başarılı olması gerektiğini öne sürmekte ve İdare Mahkemesi kararının temyizen incelenerek bozulmasını istemektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 46. maddesinde; Devlet memurluğuna alınacaklarda aranılacak genel ve özel şartlar belirtilmiş ve "53 üncü madde hükümleri saklı kalmak kaydı ile" denilerek özürllüelerin Devlet memurluğuna alınmalarına olanak tanınmış olup, 50. madde de; Devlet kamu hizmet ve görevlerine Devlet memuru olarak atanacakların açılacak Devlet memurluğu sınavlarına girmeleri ve sınavı kazanmalarının şart olduğu, sınavların yapılmasına dair usul ve esaslar ile sınava tabi tutulmadan girilebilecek hizmet ve görevler ve bunların tabi olacağı esasların Devlet Personel Başkanlığınca hazırlanacak bir genel yönetmelikle düzenleneceği ve özürllüer için yapılacak sınavların, özürllü kontenjanı açık olan kurum ve kuruluşlarca ilk defa Devlet memuru olarak atanacaklar için açılan sınavla eş zamanlı, böyle bir sınava ihtiyaç duyulmamışsa, özürllü kontenjanı açığı bulunduğu sürece ayrı zamanlı olmak üzere özür grupları ve ulaşılabilirlikleri gözönüne alınarak ve özürllü grupları dikkate alınarak sınav sorusu hazırlanarak ayrı yapılacağı düzenlenmiştir. Aynı Yasanın özürllüelerin Devlet memurluğuna alınmasına ilişkin 53. maddesinde ise; Sakatların Devlet memurluğuna alınma şartları ile hangi işlerde çalıştırılacakları, Maliye, Sağlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Devlet Personel Başkanlığınca müştereken hazırlanacak yönetmelikle düzenleneceği, Kurum ve kuruluşların bu Kanuna göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda % 3 oranında özürllü çalıştırmak zorunda oldukları %3'ün hesaplanmasında ilgili kurum veya kuruluşun (taşra teşkilatı dahil) toplam dolu kadro sayısının dikkate alınacağı, Kurum ve kuruluşların, çalıştırdıkları ve işten ayrılan özürllü personel sayısını üç ayda bir Devlet Personel Başkanlığına bildirmekle yükümlü oldukları, bu Kanun kapsamındaki kurum ve kuruluşlarda ikinci fıkrada tespit edilen oranda özürllü personel çalıştırma yükümlülüğünün yerine getirilmesinin takip ve denetiminden Devlet Personel Başkanlığının sorumlu olduğu hükmü yer almaktadır.

16/09/2004 gün ve 25585 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Özürllüelerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik'in 1. ve 3. maddelerinde; bu Yönetmeliğin amacının özürllüelerin; Devlet memurluğuna alınma şartları ile yapılacak yarışma sınavları ve hangi işlerde çalıştırılacaklarına ilişkin usul ve esasları belirlemek olduğu, bu yönetmelik hükümlerinin; Genel ve katma bütçeli kurumlarla bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kanunlarla kurulan fonlar ve kefalet sandıklarına, İl özel idareleri ve belediyeler, il özel idareleri ve belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı müessese, işletme ve döner sermayeli kuruluşlara ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre Devlet memuru istihdam eden diğer kamu kuruluşlarına, ilk defa Devlet memuru olarak atanacak özürllüer hakkında uygulanacağı düzenlenmiştir, öte yandan yapılacak sınavın şekline ilişkin olarak da 5. maddede; İlk defa Devlet memurluğuna atanacak özürllüelerin sınavlarının çoktan seçmeli test şeklinde yapılacağı, sınavların 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 36 ncı maddesinde tespit edilen sınıflar ve bu sınıflara gireceklerde aranması gerekli öğrenim şartları ile diğer nitelikler göz önüne alınarak düzenleneceği, Kamu kurum ve kuruluşlarının, sınavlar: kendilerinin yapacağı, sınavlarda gizliliğin esas olduğu, sınav esnasında özür gruplarına göre, refakatçi bulundurulmasına izin verileceği, bu sınavların özürllü grupları dikkate alınarak sınav sorusu hazırlanması ve değerlendirilmesi için özel sınav kurulu teşkil edilerek yapılmasının esas olduğu, sınav kuruluna diğer kamu kurum ve kuruluşlarından konu ile ilgili üye alınabileceği özürllüer için sınavların özür grupları ve ulaşılabilirlikleri göz önüne alınarak uygun ortamlarda yapılacağı hükmüne yer verilmiştir.

Dosyanın incelenmesinden; davacının 2004 yılı Kamu Personeli Seçme Sınavına girerek 77.113 puan aldığı, KPSS 2004/7 sonucunda Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu taşra teşkilatı Artvin İline Sosyal Çalışmacı olarak yerleştirilmesinin yapıldığı, ancak atamaya esas belgelerinden sağlık raporunun incelenmesinden % 100 görme özürllü

olduğunun anlaşılması nedeniyle Devlet memuru olarak atanabilmesi için özörlöler için açılacak sınava girmesi ve başarılı olması gerektiğinden atamasının yapılamadığı anlaşılmıştır.

Yukarıda anılan Yasa hükümleri çerçevesinde, özörlölerin Devlet memuru olarak istihdamında; kurum ve kuruluşların çalıştırdıkları personelin %3'ü kadar özörlö kontenjanı oluşturmak zorunda olduğu hüküm altına alınırken bu kadroların ne şekilde kullanılacağı da özel düzenlemelerle ortaya konulmuştur. Özörlölerin hangi işlerde çalıştırılacakları ayrıca yönetmelikle düzenlenmiş ve özörlöler için ihtiyaca göre ayrıca özür grupları dikkate alınarak sınav yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Bu durumda davacının, kamu kurum ve kuruluşlarının talepleri doğrultusunda özörlöler için yapılacak sınavda başarılı olup özrüne uygun kadrolara atamasının yapılması gerektiğinden, genel sınav sonucunda yerleştirildiği kadroya atamasının yapılmamasında hukuka aykırılık bulunmadığından, işlemin iptali yolundaki İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir.

Açıklanan nedenlere davalı idarenin temyiz isteminin kabulüyle, Ankara 1. İdare Mahkemesince verilen 27.10.2005 günlü, E.2004/3298, K:2005/1196 sayılı kararın 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49. maddesinin 1/b fıkrası uyarınca bozulmasına, aynı maddenin 3622 sayılı Yasa ile değışik 3. fıkrası gereğince ve yukarıda belirtilen nedenler gözetilmek suretiyle yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın adı geçen Mahkemeye gönderilmesine, 4.11.2008 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Yücel	Efser	Muzaffer	Erkan	Mevlüt
IRMAK	KOÇAKOĞLU	DİLEK	CANTEKİN	ÇETİNKAYA

O.K/19.12.2008

**EK-4: Van Belediye Başkanlığı Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü'nün
14.05.2010 ve M.65.Ü.VAN.0.14-2010/ 22-0 Sayılı Yazısı**

**T.C.
VAN BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü**

Sayı: M.65.0.VAN.0.14-2010/ 220
Konu: Dilekçe

14.05.2010

Av. Özlem KARA

İlgi: 04.05.2010 Tarih ve 1333 sayılı dilekçe.

Bu güne kadar Van Belediyesince, ilgi sayılı dilekçenizde belirtilen engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişimlerine olanak sağlayacak herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Ancak; Şu anda Belediyemiz her vatandaşın bir engelli adayı olduğu bilinciyle, ilimizdeki engelli bireylerin sıkıntılarını tespit etmiştir. 1980'li yıllardan bu güne kadar, ilimizde toplu taşımacılık minibüslerle yapılmaktadır. Minibüslerin teknik donanımı, engelli yolcu taşımacılığına imkân vermemektedir. Belediyemizin ilimizde toplu taşımacılık yapan minibüsleri kaldırarak, yerlerine 9 m'lik otobüs almalarına ilişkin çalışmaları başlatılmış olup bu çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmada ilimize toplu taşımacılıkta otobüs olarak, hizmet verecek araçların, komisyonca belirlenecek belli bir oranda, engelli yolcu taşımacılığı için engelli asansörler bulundurulması şartı zorunlu kılınacaktır. Söz konusu çalışmamızda yeni durak yerleri belirlenecek, engelli bireylerinin de ulaşım ve yararlanmalarına uygun, yolcu kabinleri kurulacaktır.

İlimizde mevcut kaldırımlara engellilerin kullanımlarına uygun rampalar yapılmıştır. Ayrıca şehir merkezinde Kamu Kurum ve Kuruluşlarının yoğun olduğu, park yasağı bulunan caddelerde, engelli vatandaşlarımız için ücretsiz park yerleri belirlenmiştir.

İlgi sayılı dilekçeniz, Belediyemizin bu konuları daha fazla önemseyeceğine sebep olmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

M. Selim BOZYİĞİT
Başkan a.
Başkan Yardımcısı

EK-5: Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesi'nin K.2010/112 Sayılı Kararı

T.C.
ANKARA
7. SULH CEZA MAHKEMESİ
DOSYA NO :2009/457
KARAR NO :2010/112
[C.SAVCILIĞI ESAS NO] :2009/13100

GEREKÇELİ KARAR **TÜRK MİLLETİ ADINA**

HAKİM :SEYHAN AKSAR 33853
KATİP :YASEMİN KILIN 96770
DAVACI :K.H.
KATILAN :OLGUN YILMAZ
VEKİLİ : Av. OSMAN SEZER
SANIK :HİKMET ÖZTOPRAK
VEKİLİ :Av. CEYHAN MUMCU
SUÇ :Kişiler Arasında Ayrımcılık Yapmak
SUÇ TARİHİ :03/07 2008
SUÇ YERİ :ANKARA/MERKEZ
KARAR TARİHİ :24/02/2010

Yukarıda açık kimliği yazılı sanık hakkında mahkememizde yapılan duruşma sonunda:

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

03.07.2008 suç tarihinde banka görevlisi olan sanığın ama olan müştekinin banka işlemi sırasında ama olduğundan bahisle işlemi zorlaştırarak müştekinin bankadan yapacağı işlemi zorluk çıkartarak engellediğinden bahisle TCK'nun 122. maddesi gereği cezalandırılması talebi ile kamu davası açılmıştır.

Yapılan yargılama sırasında savunması alınan sanık suçlamayı kabul etmemiş, suç işleme kastı olmadığını belirterek beraatını talep etmiştir. Müşteki ise gerek bizzat beyanlarında gerekse vekili marifetiyle vermiş olduğu beyanlarında sanık ile ilgili şikayetini tekrarlamış, davaya müdahil olarak katılma talebinde bulunmuştur.

Yargılama sırasında tanıklar dinlenmiş, dinlenen tanık Cumali Öztürk sözkonusu para çekme işlemi sırasında bankada çalışan memurun tanık olması için kendisine ricada bulunduğunu, para çekme işlemi sırasında müştekinin şahidi olarak imza attığını bu olay sırasında herhangi bir tartışmanın yaşanmadığını belirtmiştir.

Tanık İlkey ise olay günü müştekinin ama olduğunu anlaması üzerine para çekme işleminde yasa gereği 2 tanık gerektiğini belirterek tanık istediğini, ancak müştekinin mevzuat değişikliği olduğunu, tanığa gerek olmadığını sanığa bildirmesine rağmen sanığın tanık zorunluluğu konusunda ısrar ettiğini ısrar üzerine tanık bularak para çekme işlemini gerçekleştirdiklerini, kendisinin de şahitlerden birisi olduğunu beyan etmiştir.

Yapılan yargılama, toplanan deliller nazara alınmak suretiyle olayın meydana geliş şekli ve gelişimi de gözönüne alınmak suretiyle; olay günü sanığın daha önceki mevzuat

gereği tanık uygulaması nedeni ile tanık talebinde bulunduğu, mevzuatın yeterince uygulanmaması ve sözkonusu işlemin istisnai bir işlem olması sebebi ile sanığın mevzuatı yakından takip edememesi veya bu konuda özel bilgilendirilmemiş olması nedeni ile tanığın bulundurması hususunda ısrarlı davrandığı, zira kendisinin de tanığın bulunması için bizzat çaba sarfederek tanığın temininde etken olduğu, sanığın amacının müdahilin ama olmasından kaynaklı olarak işlemi yapmamak, geciktirmek veya savsaklamak olmadığı, kast ve saikin buna yönelik olmadığı anlaşılmalı, sanığa isnat olunan suç yönünden kasıt unsuru olan manevi unsur gerçekleşmediğinden beraate karar verilerek aşağıdaki şekilde hüküm tesisi cihetine gidilmiştir.

HÜKÜM: Gerekçesi açıklandığı üzere

Sanığın üzerine atılı suçu işlediği sabit olmadığından CMK'nun 223/2-e maddesi gereğince **BERAATİNE**,

Yapılan yargılama giderlerinin kamu üzerinde bırakılmasına.

Dair, sanık ile müdafinin ve katılan ile vekilinin yüzlerine karşı, hükmün tefhim tarihinden itibaren 7 gün içinde Yargıtay'da temyiz yasa yolu açık olmak üzere verilen karar alenen okundu, usulen anlatıldı. 24/02/2010

Katip 96770

Hakim 33853

SEYHAN AKSAR

EK-6: İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'nin E.2009/798 ve K.2010/160 Sayılı Kararı

T.C.
İSTANBUL
BÖLGE İDARE MAHKEMESİ
ESAS NO : 2009/798
KARAR NO : 2010/160

-KARAR-

BAŞKAN :Atilla SARP (27249)
ÜYE :Musa ALBAYRAK (32693)
ÜYE :Ayşe BAŞARAN (32645)

HAKKINDA ÖN İNCELEME YAPILANLAR :

- 1- Vehbi ORAKÇI -Beylikdüzü Belediye Başkanı
- 2- Alaattin SELÇUK -Beylikdüzü Belediye Başkan Yardımcısı
- 3- İbrahim YILDIZ -Beylikdüzü Belediyesi imar ve Şehircilik Müdürü
- 4- Fatih EROĞLU -Beylikdüzü Belediyesi Fen İşleri Müdürü
- 5- Ahmet AYDIN -Beylikdüzü Belediyesi Ruhsat ve Denetim Müdürü

İSNAT EDİLEN SUÇ : Engelli kişilerin Belediye hizmet binasına giriş ve çıkışları için inşa ettirilen rampanın imar tekniğine aykırı inşa ettirilmesi suretiyle görevi ihmal- kamu malına zarar vermek.

SUÇ TARİHİ :2008 Yılı
YETKİLİ AMİRİN KARARI :Şikâyetin İşleme konulmamasına

KARARA İTİRAZ EDEN (ŞİKAYETÇİ) : Hakan ÖZGÜL

Beylikdüzü Kaymakamlığı'nın 05/01/2010 tarih 498/3 sayılı yazısı ile gönderilen ön inceleme evrakı ve Kaymakam tarafından verilmiş olan "soruşturma izni verilmesine" ilişkin 06/03/2009 gün ve 03/391 sayılı karar, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanununun 9. maddesi hükmü uyarınca incelenerek gereği görüldü:

Olayda, Beylikdüzü Belediye Başkanı Vehbi ORAKÇI, Beylikdüzü Belediye Başkan Yardımcısı Alaattin SELÇUK, Beylikdüzü Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürü İbrahim YILDIZ, Beylikdüzü Belediyesi Fen İşleri Müdürü Fatih EROĞLU, Ruhsat ve Denetim Müdürü Ahmet AYDIN hakkında öne sürülen iddialar hakkında hazırlık soruşturması yapılmasına yeterli bilgi ve belgenin dosya muhteviyatı itibarıyla mevcut olmadığı anlaşıldığından, şikâyetin işleme konulmamasına ilişkin kararın yöntem ve yasaya uygun bulunması nedeniyle onanmasına, şikâyetçinin itirazının reddine, dosyanın Beylikdüzü Kaymakamlığı'na gönderilmesine, kararın Kaymakamlık tarafından ilgililere tebliğine, 04/03/2010 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

BAŞKAN (27249) ÜYE (32693) ÜYE (32645)

EK-7: Danıştay 8. Daire'nin E.2008/130 K.2009/1905 Sayılı Kararı

T.C.
DANIŞTAY
SEKİZİNCİ DAİRE

Esas No :2008/130
Karar No :2009/1905

Davacı :Dersu Erol Uyar

Davalı :İçişleri Bakanlığı

Davanın Özeti : Davacının özel tertibatlı 34 ** **00 plakalı aracının plakasındaki “sakatlara mahsus” işaretinin kaldırılması istemiyle İçişleri Bakanlığı’na yaptığı başvurunun reddine ilişkin İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 26.10.2007 gün ve 11432-176860 sayılı işlemi ile bu işlemin dayanağı olan Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 53/b-4 maddesinin; özel hayatın gizliliğine ve ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin Anayasanın 10. ve 20. maddelerine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. ve 14. maddelerine, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmenin 2. ve 17. maddelerine, Hasta Hakları Yönetmeliğinin “mahremiyete saygı” başlıklı 21. maddesine, taraf olunan sözleşmelere aykırı olması nedeniyle Anayasanın 90. maddesine aykırı oluşu ve “sakatlara mahsus” işaretinin plakada belirtilmesinin özürsüz vatandaşların kişilik hak ve hürriyetini zedelediği, rencide oldukları öne sürülerek iptali istemidir.

Savunmanın Özeti : Sakat ve malul engelli kişilerin araçlarına konulan özel işaretlerin yönetmelik gereği olduğu, engelli kişilerin kullandığı araçların özel işaretlere sahip olmasının, trafikte diğer sürücüler tarafından farkedilerek kolaylık ve yardım sağlanmasına yönelik bulunduğu; davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

Danıştay Tetkik Hakimi Serpil KOCYİĞİT ERDOĞAN’ın Düşüncesi: Özel ihtimam gösterilmesi gereken sakat, malul ve engellilerin bazı ayrıcalıklardan yararlanmaları, hayatlarının kolaylaştırılması amacıyla düzenlenen davaya konu Yönetmelik maddesinin ve buna dayalı olarak tesis edilen dava konusu işlemin hukuka uygun olduğu gerekçesiyle davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Danıştay Savcısı Hüseyin YILDIZ’ın Düşüncesi: Uyuşmazlık, davacının sahibi olduğu 34 ** **00 plaka no’lu aracının plakasından sakatlara mahsus işaretinin kaldırılması talebinin reddine dair işlem ile, dayanağı olan Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 53.maddesinin (b) bendinin 4 numaralı alt bendinin iptali isteminden doğmuştur.

Anayasanın 124 maddesinde; Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla Yönetmelikler çıkarabilecekleri öngörülmüştür.

Karayolları Trafik Kanununun 135.maddesi uyarınca hazırlanıp, 18.7.1997 tarihli ve 23053 sayılı Mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 53.maddesinin (b) bendinin (31.12.2004 tarih ve 25687 Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan) değişik 4.numaralı alt bendinde; “İthaline izin verilen veya ülkemizde imal edilen malul, sakat ve engellilere ait özel tertibatlı araçlar ile sakatlık derecesi %90 ve üzerinde olan malul ve engelliler adına Özel Tüketim Vergisinden muaf olarak tescil edilmiş özel tertibatı olmayan araçlara, örneği EK:12/z’de gösterilen üzerinde sakatlara mahsus işaret bulunan plakalardan verilir” kuralı getirilmiştir.

Madde hükmüyle; malul ve engellilerin bu Yönetmelik uyarınca, edinebildikleri araçların Vergi Mevzuatı yönünden Özel Tüketim Vergisinden muaf tutulduğundan takiplerinin yapılması, hemde; trafikte seyir halinde iken, diğer sürücüler tarafından fark edilerek güvenli bir şekilde seyretmelerine imkan tanınması, ayrıca, park etme durumlarında

kendilerine kolaylıkların sağlanması amaçlandığından getirilen düzenlemede, hizmet gereklerine, kanun yararına ve hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Hukuka uygunluğu saptanan Yönetmelik madde hükmüne dayalı dava konusu işlemde yerinde olup, hukuka aykırılık taşımamaktadır.

Açıklanan nedenlerle davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince işin gereği görüldü:

Dava, davacının özel tertibatlı 34 ** **00 plakalı aracının plakasındaki “sakatlara mahsus” işaretinin kaldırılması istemiyle İçişleri Bakanlığı’na karşı yaptığı başvurunun reddine ilişkin İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 26.10.2007 gün ve 11432-176860 sayılı işlemi ile bu işlemin dayanağı Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 53/b-4 maddesinin; iptali istemiyle açılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, “Yönetmelikler”, başlıklı 124. maddesinde; “Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler” hükmü yer almıştır.

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun “sürücü adaylarında aranacak şartlar” başlıklı 41. maddesinin sağlık şartlarını düzenleyen (c) bendinde; sağlık şartları bakımından kimlere hangi tür sürücü belgesi verilebileceği hususunun yönetmelikle düzenleneceği; sürücü belgesi alacakların ilgili yönetmelikte belirtilen hekimden sürücü olur raporu almalarının zorunlu olduğu ve bu yönetmeliğin İçişleri ve Sağlık Bakanlıklarınca müştereken hazırlanarak yürürlüğe konulacağı, düzenlenmiştir.

Karayolları Trafik Kanununun 135.maddesi uyarınca hazırlanıp, 18.7.1997 tarihli ve 23053 sayılı Mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 31.12.2004 tarih ve 25687 Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan değişik 53. maddesinin (b) bendinde; “İthaline izin verilen veya ülkemizde imal edilen malul, sakat ve engellilere ait özel tertibatlı araçlar ile sakatlık derecesi %90 ve üzerinde olan malul ve engelliler adına Özel Tüketim Vergisinden muaf olarak tescil edilmiş özel tertibatı olmayan araçlara, örneği EK:12/z’de gösterilen üzerinde sakatlara mahsus işaret bulunan plakalardan verilir” kuralı getirilmiştir.

Davaya konu Yönetmelik maddesi hükmüyle; özel ihtimam gösterilmesi gereken sakat, malul ve engellilerin bu Yönetmelik uyarınca, edinebildikleri araçların Vergi Mevzuatı yönünden Özel Tüketim Vergisinden muaf tutulduğundan takiplerinin yapılması, trafikte seyir halinde iken, diğer sürücüler tarafından fark edilerek güvenli bir şekilde seyretmelerine imkan tanınması, park etme durumlarında kendilerine kolaylıkların sağlanması gibi bazı ayrıcalıklardan yararlanmaları ve hayatlarının kolaylaştırılması amacıyla getirilen düzenlemede, hizmet gereklerine, kamu yararına ve hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Bu durumda, davaya konu Yönetmeliğin 53/b-4. maddesinde ve söz konusu madde uyarınca tesis edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle, davanın reddine, aşağıda dökümü yapılan 86,55 TL yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına, 17.03.2009 gününde oybirliği ile karar verildi.

Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Ayla	Sinan	Dr.Tacettin	Alaattin	Atıl
ALKIVILCIM	TUNCA	ŞİMŞEK	ÖĞÜŞ	ÜZELGÜN

YARGILAMA GİDERLERİ

HARÇ GİDERLERİ	:47.00.-TL
POSTA GİDERLERİ	:39.55.-TL
TOPLAM	:86.55.-TL

Kaynakça

Kitaplar, Makaleler ve Raporlar

- Eda Satılmış, *İşitme Engelli Öğrencilere Ana Yeryüzü Şekillerinin Aktif Öğrenme Modeliyle Öğretilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/>.
- Çankaya Belediyesi Kent Konseyi Engelliler Meclisi Yürütme Kurulu, *Çalışma Programı*, 2010.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, *5 No'lu Genel Yorum: Engelli Kişiler*, 09.12.1994, <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/4b0c449a9ab4ff72c12563ed0054f17d>.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunulan T.C. Devleti Raporu (*Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Initial reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: Turkey*), 28.01.2009, http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12-TUR.1_en.doc.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne Sunmak Üzere STK Koalisyonu Tarafından Hazırlanan Gölge Rapor (*TURKEY: Submission to the United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Pre-Session, 25-28 May 2010*), http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/ngos/NGOsJointSubmission_Turkey_WG44.pdf.
- Ersan Şen, *Yeni Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Cilt: 1, (Madde 1-Madde 140), İstanbul, 2006.
- Faruk Söyler, *Hadislerde Özür Kavramı ve Hz. Peygamber'in Özürlülere Yaklaşımı (The Concept of Disability in the Hadith and the Approach of the Prophet Muhammad to the Handicapped Individuals)*, Yüksek Lisans Tezi, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/>.
- Filiz Özkan, *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin, Çocuklarının Eğitimine Katkı ve Katılımları*, Yüksek Lisans Tezi, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/>.
- Gizem Tanay, *Ayrımcılık Suçu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Hasan Yaşar Coşkun, *Özürlü Birey ve Ailesinin Sosyal İletişim Sürecinde Karşılaştığı ve Yaşadığı Durumlar Hakkında Teorik ve Ampirik Bir Çalışma (A Theoretical and Empirical Study about Encountered and Experienced Conditions of Handicapped Person and the Family in the Process of Social Communication)*, Yüksek Lisans Tezi, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/>.
- İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi, *Halkevleri Sosyal Hak İzleme Raporu*, Şubat 2010, <http://halkevleri.org.tr/sites/default/files/indir/23-07-2010-2010subat.pdf>
- İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi, *Halkevleri Sosyal Hak İzleme Raporu*, Nisan 2010, <http://www.halkevleri.org.tr/sites/default/files/indir/22-05-2010-nisan2010.pdf>.
- İstanbul Halkevi Sosyal Hak İzleme Birimi, *Halkevleri Sosyal Hak İzleme Raporu*, Mayıs 2010, <http://halkevleri.org.tr/sites/default/files/indir/23-07-2010-2010mayis.pdf>.
- Kenan Temiz, *Görme Engellilerde Ruhsal Belirtilerin, Yaşam Doyumunun ve Stresle Baş Etme Tarzlarının Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/>.
- Metin Gökçe, *Kaynaştırma Eğitimine Katılan ve Katılmayan Görme Engelli İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Saygısının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, 2010, <http://tez2.yok.gov.tr/>.
- Necati Meran, *Kişilere Karşı Suçlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.
- ÖZİDA, *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*, http://www.ozida.gov.tr/arastirma/tr_ozurluler_arastirmasi/aciklama.pdf.
- ÖZİDA, *Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Projesi*, 26.02.2009, http://www.ozida.gov.tr/guncel/arastirma_sonuc_lari.pdf.

- Salih Mollahaliloğlu, Mustafa Kosdak ve Zehra Eryılmaz, *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008*, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ankara, Nisan 2010, <http://www.saglik.gov.tr/TR/Genel/DosyaGoster.aspx?BELGEANAH=45928&DIL=1&DOSYAISIM=2008.pdf>.
- Satı Merdan, “Engelli Kadın ve Şiddet”, *İnsancıl Dergisi*, Sayı: 236, 2010.
- Şahin Bülbül, “Farklılıklarından Ötürü Çocuklarımızı Ayırıştırmalı mıyız Yoksa Kaynaştırmalı mıyız?”, *Cito Eğitim: Kuram ve Uygulama*, Sayı: 8, 2010, http://www.cito.com.tr/cito_turkiye/~media/cito_tr/cito_turkiye/yayinlar/dergi_web8s_ay_i.ashx.
- Şahin Bülbül, “Görme Engellinin Fizikçi Olabilme İhtimali”, *Eleştirel Pedagoji*, Sayı: 7, 2010. <http://www.elestirelpedagoji.com/?&Bid=267903>.
- Şahin Bülbül, “Unseen Barriers for Disabled Science Learners: Misconceptions about Nature of Science”, Sözlü Bildiri, *Effective Leadership and Management in Inclusive Schools: International Conference*, 3-4 Mayıs 2010, Özetler Kitapçığı, <http://www.egitim.selcuk.edu.tr/elmis2010/>.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, *Denetleme Raporu: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Faaliyetlerinin Denetimi ile Özürlü Bireyler, Yakınları ve Toplumun Bütün Kesimlerinde Özürlülük Konusunda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık Oluşturulması Amacıyla Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi ve Bu Tür Çalışmaların Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesi ve Geliştirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler*, 2009, <http://cankaya.gov.tr/ddk/ddk30.pdf>.
- Yenimahalle Belediyesi Kent Konseyi Engelliler Çalışma Grubu Yürütme Kurulu, *Engelliler Çalışma Raporu*, 2010.
- Yıldız Akpolat, *Engelli Bireylerin Karşılaştığı Sorunlar Üzerine Anket Çalışması Araştırma Teknikleri 2*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 2010.

Uluslararası Sözleşmeler, Kanunlar, Yönetmelikler, Tebliğler ve Genelgeler

- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>
- T.C. Anayasası, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1113.html>
- 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/349.html>
- 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/602.html>
- 3194 Sayılı İmar Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/711.html>
- 3289 Sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/735.html>
- 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/739.html>
- 3797 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/30644.html>
- 4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/854.html>
- 4857 Sayılı İş Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1243.html>
- 5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1368.html>
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1414.html>
- 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1517.html>

- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1525.html>
- 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/388.html>
- 6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/30920.html>
- Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27121.html>
- Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27100.html>
- TBMM İctüzüğü, <http://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.htm>
- Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100325M1-1.htm>
- Başbakanlığın 2006/18 sayılı Genelgesi, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060712-15.htm>
- Sağlık Bakanlığı'nın 2006/113 sayılı Genelgesi, <http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-20431/h/2006-113hastabasmvurulari.doc>
- Özürlülerin Devlet Memurluğu'na Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/21996.html>.
- İstihdam ve Meslekte Eşit Muameleye Dair Genel Çerçeve Oluşturan 27 Kasım 2000 tarihli ve 2000/78/EC sayılı Avrupa Birliği Konseyi Direktifi, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:303:0016:0022:EN:PDF>

Standart Belgeleri

- TS 11783: Bu standart, şehir içi otobüs duraklarının genel trafik açısından taşıt yolu üzerindeki yer seçimini, seçilecek durak tipini, tasarımını ve işletme kurallarını kapsar, şehir içinden geçen transit yollardaki şehirlerarası otobüs duraklarını kapsamaz.
- TS 12460: Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları, Nisan 1998.
- TS 12575, Bölüm 14: Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri İstasyon Platformu Oturma Elemanları, Nisan 1999.
- TS 12576: Şehir İçi Yollar- Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemlerin Tasarım Kuralları, Nisan 1999.
- TS 4802: Bu standart, halka açık yer ve binalarda ihtiyaç duyulan bilgiler ile ilgili olarak, sözle ifade edilmeyen işaretleri ve bu işaretlerin fonksiyonlarını kapsar.
- TS 7635: Bu standart, şehir içi yollarda yapılacak yaya geçitlerinin seçim esaslarını kapsar.
- TS 8237: Asansörler - Yerleştirme İle İlgili Boyutlar - Bölüm 1: Sınıf I, Sınıf II, Sınıf III ve Sınıf VI Asansörler, Nisan 2004.
- TS 8357: Bu standart, umuma açık yerlerde, sosyal tesislerde ve iş yerlerinde (bütün turistik yöreler ve ören yerleri, park, dinlenme ve eğlenmeye mahsus tesisler, lokanta, otel, motel, pansiyon, otopark, satış merkezleri, camiler, yol boyu işletmeleri vb.) kullanılan WC'lerin sınıflandırılması ile ilgili genel kuralları ve özellikleri kapsar.
- TS 9111: Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, Nisan 1991.

İnternet Kaynakları

- <ftp://dokuman.osym.gov.tr>
- <http://mebbis.meb.gov.tr>
- <http://orgm.meb.gov.tr>
- <http://statik.iskur.gov.tr>
- <http://www.bahum.gov.tr>
- <http://www.dernekler.gov.tr>
- <http://www.dpb.gov.tr>
- <http://www.engellilersitesi.com>
- <http://www.halkevleri.org>
- <http://www.hurriyet.com.tr>
- <http://www.kasder.org.tr>
- <http://www.sgb.saglik.gov.tr>
- <http://www.sgk.gov.tr>
- <http://www.tbmm.gov.tr>

Gazeteler

- Ankara
- Başkent
- Birgün
- Bizim Anadolu
- Bizim Gazete
- Bugün
- Ege Telgraf
- Fanatik
- Günboyu
- Gündem Ankara
- Günlük
- Habertürk
- Hürriyet
- İstiklal
- Milli Gazete
- Pervasız
- Posta
- Radikal
- Sabah
- Son An
- Sözcü
- Şok
- Takvim
- Taraf
- Tercüman
- Tünaydın
- Yeni Asya
- Yeni Çağ
- Yeni Devir
- Yeni Haber
- Yeni Mesaj
- Yeni Şafak
- Yenigün